

Ísland og Brexit

Greining hagsmuna
vegna útgöngu Bretlands úr EES

Nóvember 2017

EFNISYFIRLIT

INNGANGUR.....	5
1. MARKAÐSAÐGANGUR FYRIR VÖRUR	22
2. MATVÆLAÖRYGGI - HEILBRIGÐI DÝRA	36
3. TÆKNILEGAR REGLUGERÐIR	39
4. SKAÐSEMISÁBYRGÐ	42
5. ORKA	42
6. FRJÁLS FÖR FÓLKS.....	43
7. ALMANNATRYGGINGAR.....	44
8. VIÐURKENNING Á FAGLEGRI MENNTUN OG HÆFI	48
9. STAÐFESTURÉTTUR	48
10. FJÁRMÁLAÞJÓNUSTA	48
11. ALMENN ÞJÓNUSTA OG STAÐFESTURÉTTUR.....	54
12. RAFRÆN FJARSKIPTI, HLJÓÐ- OG MYNDMIÐLUN OG UPPLÝSINGASAMFÉLAGIÐ.....	55
13. FRJÁLSIR FJÁRMAGNSFLUTNINGAR	59
14. FLUTNINGAR.....	60
15. SAMKEPPNI.....	64
16. RÍKISAÐSTOÐ	65
17. INNKAUP	67
18. HUGVERKARÉTTINDI	68
19. ÖRYGGI OG HOLLUSTUHÆTTIR Á VINNUSTÖÐUM, VINNURÉTTUR OG JAFNRÉTTI KYNJANNA.....	71
20. NEYTENDAVERND.....	71
21. UMHVERFISMÁL	72
22. HAGSKÝRSLUGERÐ	73
23. FÉLAGARÉTTUR.....	73
24. BÓKUN 29 UM STARFSÞJÁLFUN.....	74
25. BÓKUN 31 ÞÁTTTAKA Í SAMSTARFSÁÆTLUNUM ESB.....	75

INNGANGUR

Útganga Bretlands úr Evrópusambandinu (Brexit) er afar umfangsmikið utanríkispólitískt verkefni sem snertir með beinum hætti hagsmuni Íslands og annarra ríkja á Evrópska efnahagssvæðinu (EES). Mikilvægt er að koma í veg fyrir að útganga Breta valdi því að múrar rísi um þau hindrunarlausu viðskipti sem almenningur í Evrópuríkjunum hefur notið góðs af á síðustu áratugum. Enn er talsverð óvissa um þróun mála og í viðbrögðum einstakra Evrópuríkja kristallast áherslumunur m.a. um framtíðarþróun Evrópusambandsins (ESB) og munu áhrif þessa ná langt út fyrir raðir aðildarríkja ESB. En útganga Breta úr ESB er ekki eingöngu áskorun heldur felast í henni tækifæri ef rétt er á málum haldið. Það er skylda íslenskra stjórnvalda að búa svo um hnútana að hagsmuna þjóðarbúsins sé gætt og leitað sé allra leiða til að grípa þau tækifæri sem útganga Breta úr ESB getur fært.

Allt frá því að ljóst var um úrslit þjóðaratkvæðagreiðslunnar í Bretlandi í júní 2016 hefur íslenska stjórnvöldunni unnið að því hörðum höndum að kortleggja hagsmuni Íslands með tilliti til útgöngu Bretlands. Þótt enn sé margt óljóst um þróun mála er líklegt að niðurstaða samninga Breta og ESB verði fríverslunarsamningur af nýrri kynslóð slíkra samninga. Þar verður leitast við að brúa bilið milli ákalls um áframhaldandi hindrunarlaus viðskipti annars vegar og sérstöðu Bretlands hins vegar. Margt á eftir að gerast áður en niðurstaða fæst í samninga ESB og Bretlands og á meðan óvissan er svo mikil er mikilvægt að íslensk stjórnvöld sýni frumkvæði í því að gæta hagsmuna sinna vegna viðskiptanna við Bretland sem er meðal allra mikilvægustu markaðssvæða Íslands. Frá upphafi hafa stjórnvöld sett fram þrjár skýrar sviðsmyndir sem stjórnvöldunni vinnur eftir:

- að gerður verði djúpur og víðfeðmur efnahags- og samstarfssamningur við Bretland sem undirstrikar nán tengsl landanna á helstu sviðum

- að EFTA-ríkin fjögur (Ísland, Noregur, Liechtenstein og Sviss) eða EFTA-ríkin þrjú innan EES (EFTA-ríkin utan Sviss) semji í sameiningu við Bretland þegar það á við og samræmist hagsmunum Íslands

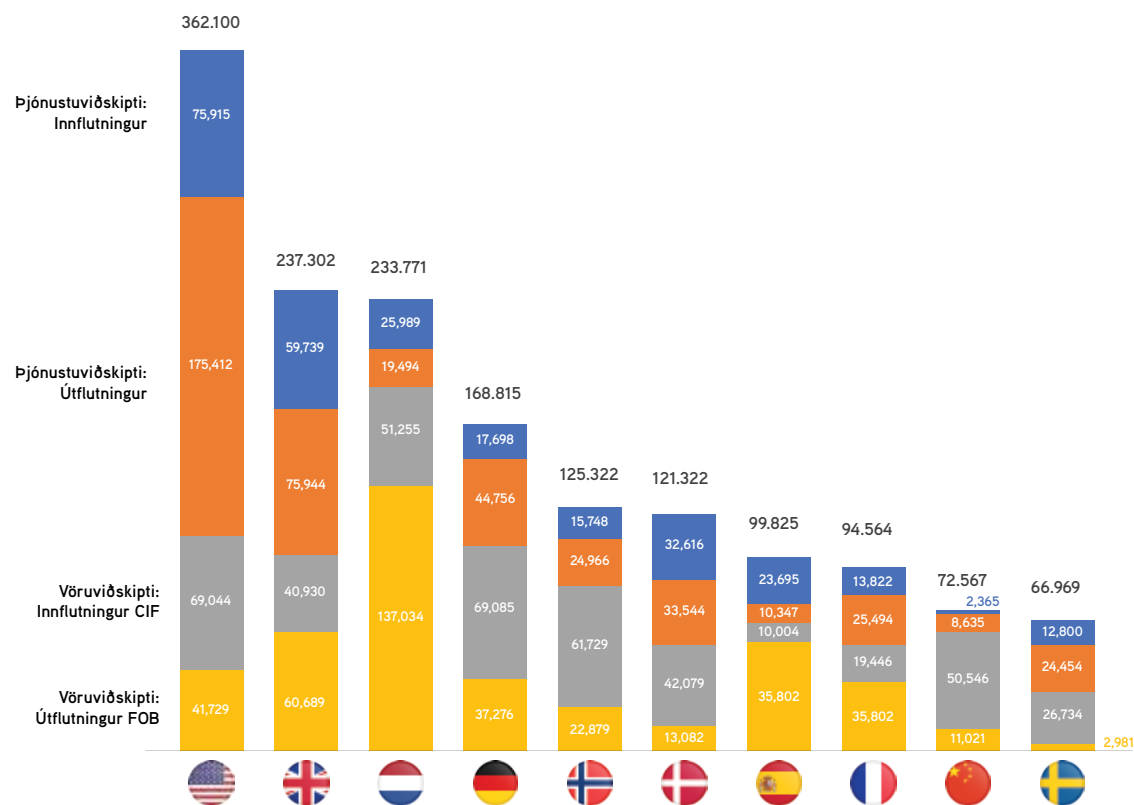
- að samningur við Bretland taki mið af samningum ESB og Bretlands þegar það á við og samræmist hagsmunum Íslands

Hafa skal í huga að hver þessara leiða útilokar ekki aðra. Á sumum sviðum gæti þannig verið æskilegt að gera sameiginlegan samning með hinum EFTA-ríkjunum innan EES sem endurspeglar samning Bretlands og ESB. Á öðrum sviðum gæti aftur á móti verið ákjósanlegt að gera tvíhliða samning á milli Íslands og Bretlands. Greina þarf vel hvert svið fyrir sig til að meta hvaða leið er best. Óháð því hvaða leið verður farin er ljóst að með útgöngu Bretlands úr ESB verður vendipunktur í samskiptum Íslands og Bretlands. Viðskipta- og efnahagssamstarfið hefur á síðustu 23 árum nær alfarið byggst á EES-samningnum og nú stendur Bretland ásamt samstarfslöndum frammi fyrir því að móta samskiptin á nýjum grunni. Þetta felur í sér tækifæri og möguleika til að þróa áfram samskiptin milli Íslands og Bretlands, báðum löndum til hagsbóta. Bretland er ekki aðeins nágrannaríki Íslands í Atlantshafinu heldur eitt stærsta hagkerfi heims og viðskiptaveldi sem hefur metnað til að ryðja brautina í alþjóðlegri fríverslun.

Ísland er með útflutningsdrifið og opið hagkerfi og deilir sameiginlegum hagsmunum með Bretlandi á mörgum sviðum. Því skiptir miklu máli að nýta vel þau sóknarfæri sem þessar breytingar skapa og varðveita núverandi samband. Íslensk stjórnvöld verða að undirbúa viðræður við Bretland af kostgæfni og í nánu samráði við hagsmunaaðila og Alþingi.

Umfang utanríkisviðskipta árið 2016

Samanlagður út- og innflutningur á vörum og þjónustu eftir löndum

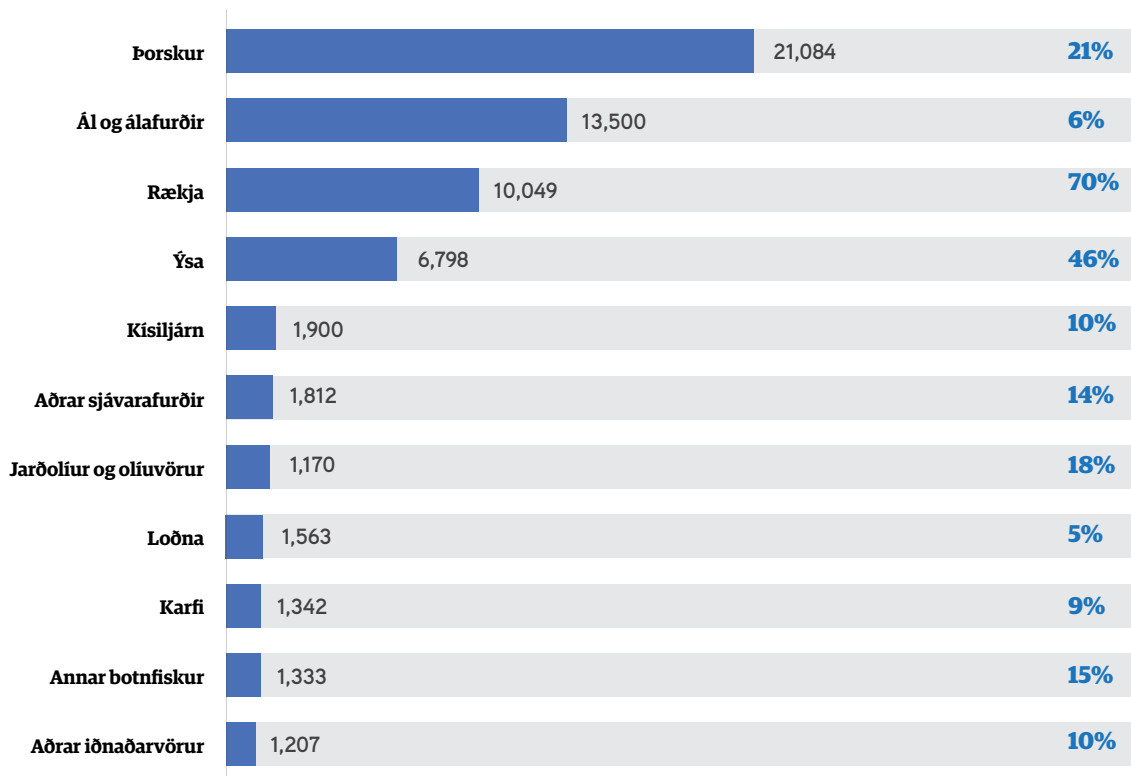

Heimild: Hagstofa Íslands

Náin tengsl eru á milli Íslands og Bretlands. Bretland er meðal mikilvægustu markaða fyrir íslenskar útflutningsvörur, yfir 2000 Íslendingar búa á Bretlandseyjum og Bretar eru annar fjölmennasti hópur ferðamanna á Íslandi, svo fátt eitt sé nefnt. Það er því forgangsverkefni íslenskra stjórnvalda að tryggja að tengsl Íslands og Bretlands verði áfram sterk og að íslenskir aðilar hafi greiðan aðgang að Bretlandi og breskum mörkuðum eins og þeir njóta í dag í krafti EES-samningsins og annarra samninga Íslands við ESB. Enn fremur verður horft til þess að bæta aðgang að breskum mörkuðum þar sem þess er kostur. Þá er mikilvægt að huga að réttindum íslenskra borgara sem búa á Bretlandseyjum. Með þessari skýrslu er tekið fyrsta skrefið í þessari vinnu.

Útflutningur milljónir krónar árið 2015

Vægi Bretlands í heildarinnflutningi vörflokks

Heimild: Hagstofa Íslands

Að nýta tækifærin sem best

Í grófum dráttum má segja að verkefnið sé tvíþætt. Annars vegar að tryggja sem minnsta röskun í samskiptum við Bretland, sérstaklega á þeim sviðum sem undir EES-samninginn heyra, og hins vegar að skilgreina hvernig framtíðarskipan samskipta Íslands og Bretlands verði best háttað í þágu íslenskra og breskra borgara og fyrirtækja.

Að tryggja að samskipti milli Íslands og Bretlands verði snurðulaus er stórt verkefni en úrsögnin felur jafnframt í sér tækifæri á þeim sviðum sem samningar ESB hafa gilt um samskiptin. Jafnvel þótt EES-samningurinn feli í sér góð viðskiptakjör fyrir útflutning til Bretlands og að stærstur hluti íslensks útflutnings til Bretlands njóti annað hvort tollfrelsis eða tollaívilnana þá tryggir EES-samningurinn ekki fullt tollfrelsi í viðskiptum með sjávarafurðir. Á viðskiptasviðinu er því ljóst að með úrsögn Breta úr ESB skapast nýtt tækifæri til að tryggja betri viðskiptakjör fyrir okkar helstu afurðir inn til Bretlands og ESB með lægri tollum. Markmiðið á að vera að tryggja neytendum og fyrirtækjum viðskiptakjör sem endurspeglar þarfir þeirra í dag og framtíðarsýn fyrir næstu ár.

Að sama skapi eru fólgin tækifæri í sýn Breta um aukna fríverslun á heimsvísu. Hagvöxtur næstu ára mun að miklu leyti verða til á nýmörkuðum - eftirspurn eftir íslenskum og breskum vörum á heimsvísu mun aukast utan kjarnamarkaðanna í Evrópu. Um leið og við verðum að passa upp á þessa kjarnamarkaði

verðum við að vera vakandi fyrir tækifærum. Íslendingar búa nú við opið útflutningshagkerfi en þekking þó vel hvaða afleiðingar verndarhyggja í viðskiptamálum getur haft. Í því sambandi er rétt að minna á að þegar erlendir markaðir hafa lokast vegna stríðsátaka þá hafa Bretar opnað markaði sína svo Ísland geti komið vörum sínum á erlenda markaði - báðum til hagsbóta. Í stefnu Bretlands felast tækifæri til samstarfs í hinu alþjóðlega viðskiptaumhverfi - á vettvangi Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar - og í gerð fríverslunarsamninga þar sem Bretland mun láta til sín taka.

Útganga Bretlands úr ESB mun hafa viðtæk áhrif sem ná einnig út fyrir málefnasvið EES samningsins. Þótt efni þessarar skýrslu sé bundið við að meta áhrif af útgöngu Bretlands á málaflokka sem falla innan gildissviðs EES-samningsins er einnig brýnt að hafa í huga að farsælt samstarf ríkja á milli á öðrum vettvangi hefur bein og óbein áhrif á viðskiptalega hagsmunum. Í þessu samhengi má til dæmis nefna stjórnun fiskveiða og samstarf á sviði sjávarútvegsmála, samstarf Evrópuríkja á sviði löggæslu- og dómsmála og öryggis- og varnarmála og í sumum tilvikum getur útganga Bretlands leitt til breytinga í samskiptum ríkja í Evrópu, falið í sér ný viðfangsefni og skapað tækifæri til að styrkja enn frekar samskipti Íslands og Bretlands.

Íslendingar hafa ríkan skilning á því að Bretar kjósi að taka sjávarútvegsmálefni aftur í sínar hendur eftir að sameiginlegu sjávarútvegsstefnu ESB sleppir. Íslenskur sjávarútvegur hefur áratuga reynslu af sjálfbærum fiskveiðum, byggður á vísindaráðgjöf og eftir að Bretland gengur úr ESB, munu bresk stjórnvöld skipuleggja eigið fiskveiðistjórnarkerfi. Ísland vill gjarnan miðla áratuga reynslu sinni og saman geta Ísland og Bretland orðið talsmenn sjálfbærra fiskveiða, talað gegn ríkisstyrkjum í sjávarútvegi og sótt fram í fríverslun með sjávarafurðir á heimsvísu. Í þessu samhengi er einnig vert að nefna mikilvægi norðurslóða sem fer vaxandi, ekki sist með opnun norðaustur siglingaleiðarinnar. Þetta getur kallað á aukna samvinnu í leit og björgun milli Bretlands og Íslands, í samstarfi við önnur ríki á svæðinu. Þá eru einnig tækifæri í auknu samstarfi á sviði lögreglusamstarf og innra öryggis, m.a. í baráttunni gegn öfgahyggju og hryðjuverkum. Þá má nefna samstarf ríkjanna í öryggis- og varnarmálum. Bæði ríkin eru stofnaðilar að Atlantshafsbandalaginu (NATO) og er vilji til þess meðal beggja að efla samstarf landanna með sérstakri áherslu á Norður-Atlantshafið.

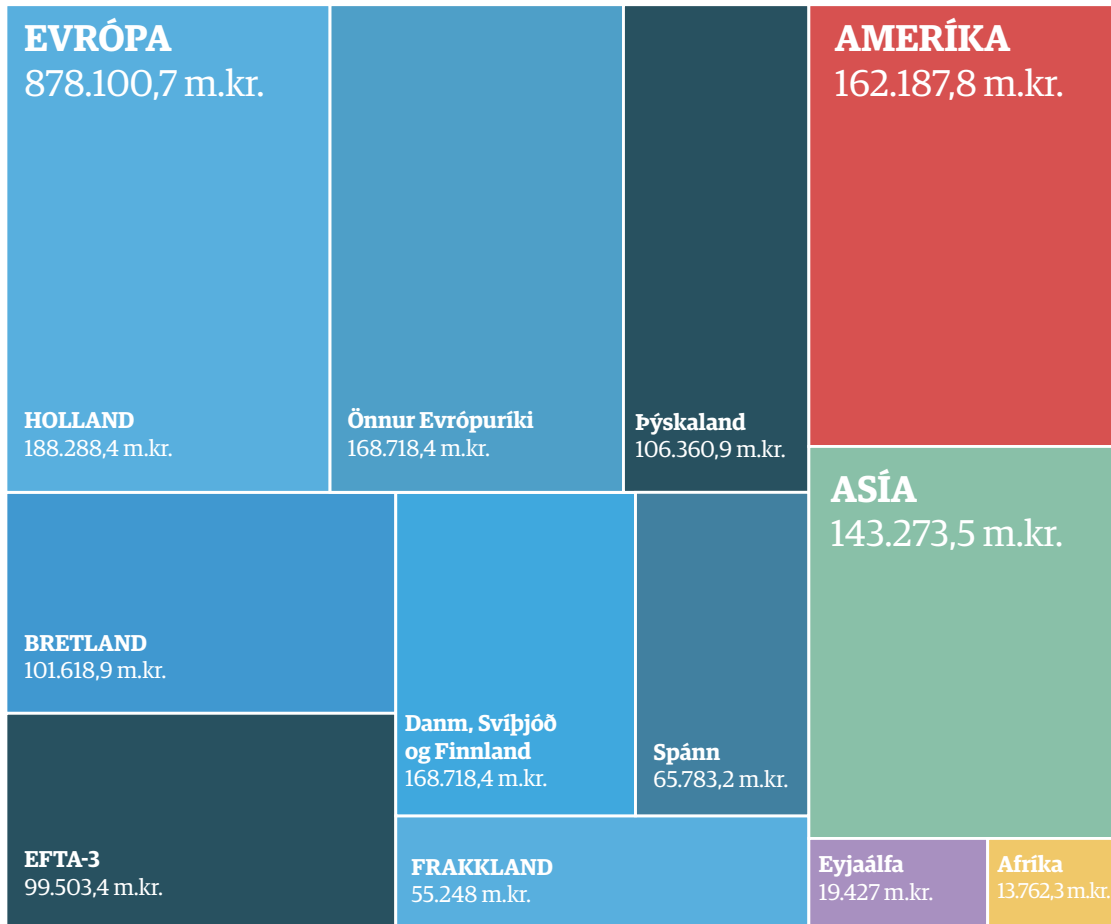
Íslensk stjórnvöld munu leggja áherslu á gott samstarf við Breta í tengslum við loftslagsmál og endurnýjanlega orku. Ísland og Bretland eru bæði í þeim flokki ríkja sem styðja metnaðarfull markmið til að draga úr loftslagsbreytingum og mikil tækifæri eru til samstarfs til framtíðar. Í þessu sambandi gætu ríkin haft sameiginlegan hag af þróun endurnýjanlegra orkugjafa. Þar er svigrúm til að auka samstarf, m.a. með því að deila reynslu og þekkingu sérfræðinga og fyrirtækja.

Leiðin fram á við

Til þess að nýta megi þetta tækifæri til fullnustu er afar mikilvægt að íslensk stjórnvöld mæti vel undirbúin til leiks þegar kemur að viðræðum um framtíðarskipan samskipta Íslands og Bretlands. Fyrsta skrefið í þeim undirbúningi er að greina samskipti Íslands og Bretlands í dag og hvernig þau kunna að breytast við það að Bretland verði ekki lengur aðildarríki ESB. Samskipti Íslands við Bretland á þeim sviðum sem falla undir ESB byggjast í dag á þeim samningum við Evrópusambandið sem Ísland á aðild að. Þar ber vitaskuld hæst samninginn um Evrópska efnahagssvæðið (EES-samningurinn). Úrsögn Bretlands úr ESB mun fela í sér að Bretland verður ekki lengur aðili að EES-samningnum. Því er mikilvægt

Viðskipti eftir heimsálfum og löndum

milljónir króna (2016)

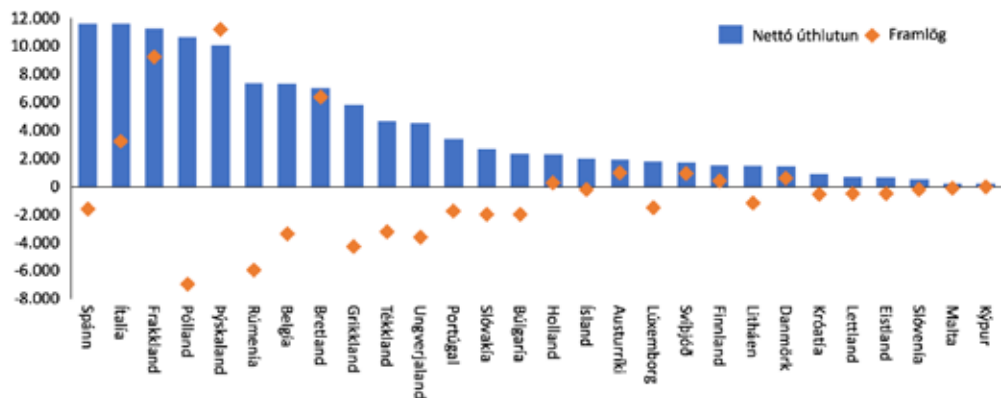
Heimild: Hagstofa Íslands

að greina nánar þann aðgang sem EES-samningurinn tryggir að breskum mörkuðum og hvers konar umgjörð hann setur um samskipti Íslands og Bretlands.

Á þessu stigi ríkir talsverð óvissa um hvernig framtíðarsamskiptum Bretlands og ESB verður háttað sem aftur leiðir til þess að erfitt er að fullyrða um hvert verði fyrirkomulag samskipta Íslands við Bretland á þeim sviðum sem EES-samningurinn tekur til. Brýnustu atriðin í viðræðum Evrópusambandsins og Bretlands hafa frá upphafi viðræðnanna fyrr á árinu verið fjárhagslegt uppgjör Bretlands við útgönguna, réttindi borgara og landamærin á Írlandi. Hvað fjárhagslegt uppgjör varðar er vert að halda því til hags að Bretland var árið 2016 eitt af átta aðildarríkjum ESB sem greiddu jafn mikið eða meira til Evrópusambandsins en þeim var úthlutað úr sameiginlegum sjóðum sambandsins. Aðeins Þjóðverjar greiddu meira til sambandsins en þeir fengu úthlutað. Komu Bretar fast á hæla þeirra. Alls greiddu Bretar um 12% af heildarframlögum aðildarríkjanna 28 til sameiginlegra sjóða ESB á árinu 2016.

Í september 2017 vörpuðu Bretar fram hugmynd um bráðabirgðafyrirkomulag til að brúa bilið frá útgöngu þeirra úr ESB og þar til að framtíðarsamningur tæki gildi. Á því tímabili myndi regluverk ESB gilda með sambærilegum hætti og í dag. Þessari tillögu hefur almennt verið vel tekið í Brussel en ESB er þó ekki tilbúið til að hefja viðræður um slíka lausn fyrr en að ásættanlegur árangur hefur

Framlög aðildarríkja Evrópusambandsins til sameiginlegra sjóða og nettó úthlutun 2016 (milljónir evra)

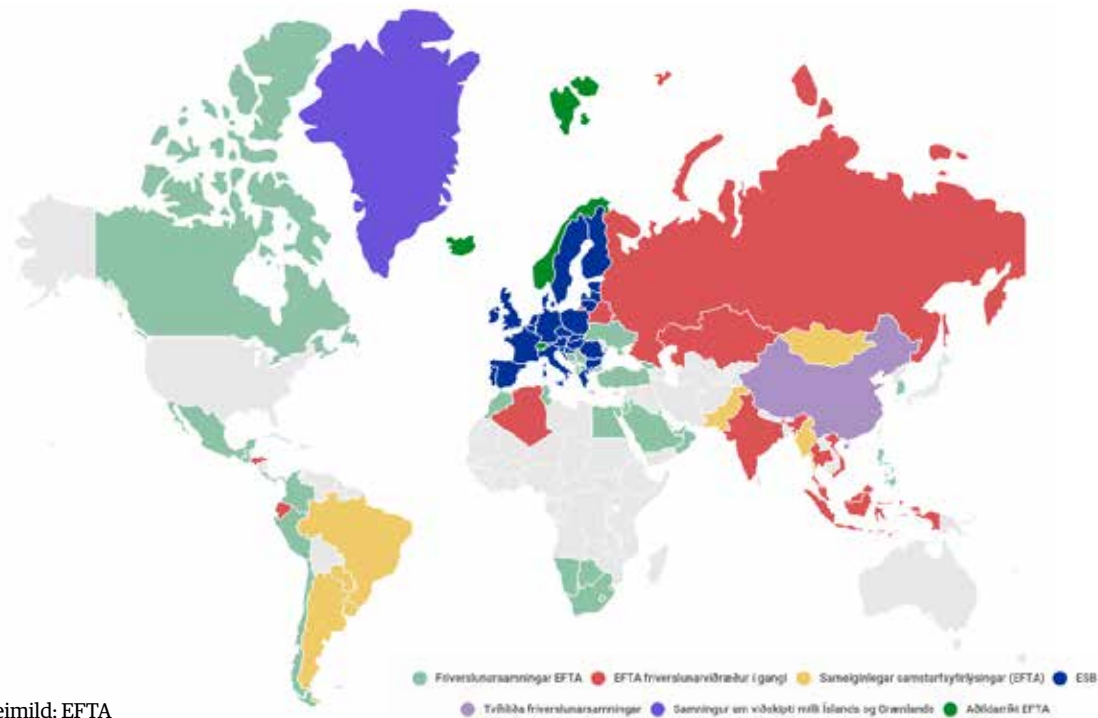

náðst í útgönguviðræðum, þá sértaklega um fjárhagslegt uppgjör, réttindi borgara og landamærin á Írlandi. Ísland, Noregur og Liechtenstein hafa lagt áherslu á að hugsanlegt bráðabirgðafyrirkomulag í kjölfar útgöngu Bretlands úr ESB nái einnig til EFTA-ríkjanna innan EES en þó að slíkt fyrirkomulag tæki gildi er mikilvægt að huga strax að framtíðarsamskiptum við Bretland. Til þess að unnt sé að leggja mat á þá þætti í EES-samningnum, sem skipta mestu máli fyrir samskipti Íslands við Bretland, fór utanríkisráðuneytið þess á leit við önnur ráðuneyti að þau legðu mat á áhrif þess að ekki yrði byggt á ákvæðum EES-samningsins í samskiptum við Bretland. Í þessari skýrslu er að finna samantekt á þeim svörum sem utanríkisráðuneytinu hafa borist.

EES-samningnum er skipt upp í meginmál, 49 bókanir og 22 viðauka. Hver viðauki inniheldur þær gerðir ESB sem hafa verið teknar upp í EES-samninginn og eru í gildi á viðkomandi sviði. Í þessari skýrslu er farið yfir meginreglur sem finna má í hverjum viðauka fyrir sig og lagt mat á hver kynnu að vera áhrif þess á samskipti Íslands við Bretland á viðkomandi sviðum ef ákvæði EES-samningsins giltu ekki lengur um Bretland. Auk þess er fjallað sérstaklega um markaðsaðgang fyrir iðnaðar-, sjávarútvegs- og landbúnaðarvörur sem byggist á EES-samningnum og ýmsar bókanir við EES-samninginn sem snerta samskipti ríkjanna. Hafa ber í huga að gengið er út frá því í greiningunni að Bretland verði alfarið utan Evrópusamstarfs á þessum sviðum eftir útgöngu úr ESB en, eins og nefnt hefur verið, er rétt að ítreka að á þessari stundu er afar óljóst hvernig framtíðarsamskiptum Bretlands og ESB verður háttað.

Í þessari skýrslu er leitast við að greina samskipti Íslands við Bretland og hvernig þau breytast við það að Bretland verði ekki lengur aðildarríki ESB á þeim sviðum sem falla undir EES-samninginn. Mörg svið sem ekki falla undir EES-samninginn eru ekki síður mikilvægur grunnur samskipta landanna og þar eru líka tækifæri til að efla samskiptin. Þessi skýrsla hefur ekki að geyma tæmandi yfirferð og markar aðeins upphafið að vinnunni við að greina áhrif útgöngu Bretlands úr ESB á íslenska hagsmuni. Sviðin sem falla undir EES-samninginn eru yfirgripsmikil og hagsmunir margvíslegir og breytilegir. Fram undan er frekari greiningarvinna í samráði við þá sem eiga hagsmuna að gæta í viðskiptum og öðrum samskiptum Íslands við Bretland. Þá þarf að skilgreina hver eigi að vera helstu markmið og áherslur íslenskra stjórnvalda í viðræðum um framtíðarsamskipti Íslands og Bretlands. Enn fremur þarf að meta hvernig þessum áherslum og markmiðum verður best náð. Markmið þessarar skýrslu er hins vegar að leggja grunninn að því að áframhaldandi undirbúningsvinna íslenskra stjórnvalda byggist á vönduðu mati á þeim gagnkvæmu samningsskuldbindingum sem samskipti Íslands og Bretlands byggjast á með EES-samningnum.

Friverslunarsamningar Íslands

Heimild: EFTA

Skilvirkt samráð á alþjóðavettvangi

Tíð samskipti hafa átt sér stað milli Íslands og Bretlands frá því niðurstöður þjóðaratkvæðagreiðslunnar um útgöngu Bretlands úr ESB lágu fyrir enda hefur áhersla íslenskra stjórnvalda verið að virkja náið samstarf ríkjanna tveggja með það fyrir augum að tryggja hagsmuni. Málafni Brexit og markmið Íslands í því samhengi hafa þannig verið til umræðu á nánast öllum fundum utanríkisráðherra Íslands með breskum starfsbræðrum frá júní 2016. Megináherslan hefur verið á að halda á lofti hversu mikilvægur breski markaðurinn er fyrir íslenska útflutningshagsmuni, þeim ríka samhljómi sem er í utanríkisviðskiptastefnu Íslands og Bretlands og mikilvægi þess að fyrirbyggja rof í viðskiptum. Guðlaugur Þór Þórðarson utanríkisráðherra fór t.a.m. til London í aprílmánuði 2017 og hitti þar að máli utanríkisráðherra Bretlands Boris Johnson, Greg Hands, ráðherra í utanríkisviðskiptaráðuneytinu, og David Jones, ráðherra í útgönguráðuneytinu (DExEU), auk funda með þingmönnum sem sitja í Brexit-nefnd og utanríkisviðskiptanefnd neðri deildar breska þingsins. Michael Gove, ráðherra umhverfismála, matvælaframleiðslu og byggðamála í bresku ríkisstjórninni, sótti Ísland heim í ágúst 2017 og átti fundi með Bjarna Benediktssyni forsætisráðherra, Guðlaugi Þór Þórðarsyni utanríkisráðherra, og Þorgerði K. Gunnarsdóttur sjávarútvegs- og landbúnaðarráðherra. Var megingilgangur ferðar Gove hingað til lands að kynna sér sjávarútvegsstarfsemi með tengsl við Bretland. Þá átti Guðlaugur Þór Þórðarson utanríkisráðherra fundi með bæði Boris Johnson utanríkisráðherra og Liam Fox utanríkisviðskiptaráðherra Bretlands í London í lok september.

Brexit-mál hafa verið rædd reglulega á vettvangi EFTA-ríkjanna og EES og hefur Ísland iðulega haft frumkvæði að því að efla enn frekar samráð milli Sviss, Noregs og Liechtenstein. Málafni útgöngu Bretlands úr ESB og áhrif þess á EFTA-ríkin voru rædd á ráðherrafundum EFTA í Bern í júní 2016, Genf í nóvember 2016 og á sumarfundi EFTA á Svalbarða í júní 2017. Þá hafa EFTA-ríkin innan EES átt

samráð við framkvæmdastjórn ESB á vettvangi EES-ráðsins, nú síðast í Brussel í nóvember 2017 þegar Guðlaugur Þór Þórðarson utanríkisráðherra og ráðherrar Noregs og Liechtenstein, afhentu Michel Barnier, aðalsamningamanni framkvæmdastjórnar ESB, og aðildarríkjum ESB sameiginlega afstöðu sína um að taka verði tillit til EFTA-ríkjanna innan EES í samningaviðræðum ESB og Bretlands um tilhögun bráðabirgðatímabils fyrst eftir að Bretar ganga úr ESB. Sendiherrar EFTA-ríkjanna innan EES á meginlandi Evrópu hafa auk þess gengið á fund embættismanna í utanríkisráðuneytum aðildarríkja ESB til að fylgja eftir þessari afstöðu. Þá hefur utanríkisráðherra nýtt alla tvíhliða fundi sína með evrópskum ráðamönnum á vettvangi Atlantshafsbandalagsins (NATO), á vettvangi norræns samstarfs og samstarfs með Eystrasaltsríkjunum til að ræða Brexit-mál og kynna afstöðu Íslands og það frumkvæði sem íslensk stjórnvöld hafa tekið. Utanríkisráðherra átti t.a.m. fundi með Michel Barnier, aðalsamningamanni ESB í Brexit, og Federicu Mogherini, utanríkismálastjóra ESB, í Brussel í febrúar þar sem þessi mál voru rædd. Sömu mál voru á dagskrá fundar utanríkisráðherra með Sigmar Gabriel, utanríkisráðherra Þýskalands og Peter Ptassek, aðalsamningamanni Þjóðverja vegna Brexit, í Berlín í byrjun aprílmánaðar.

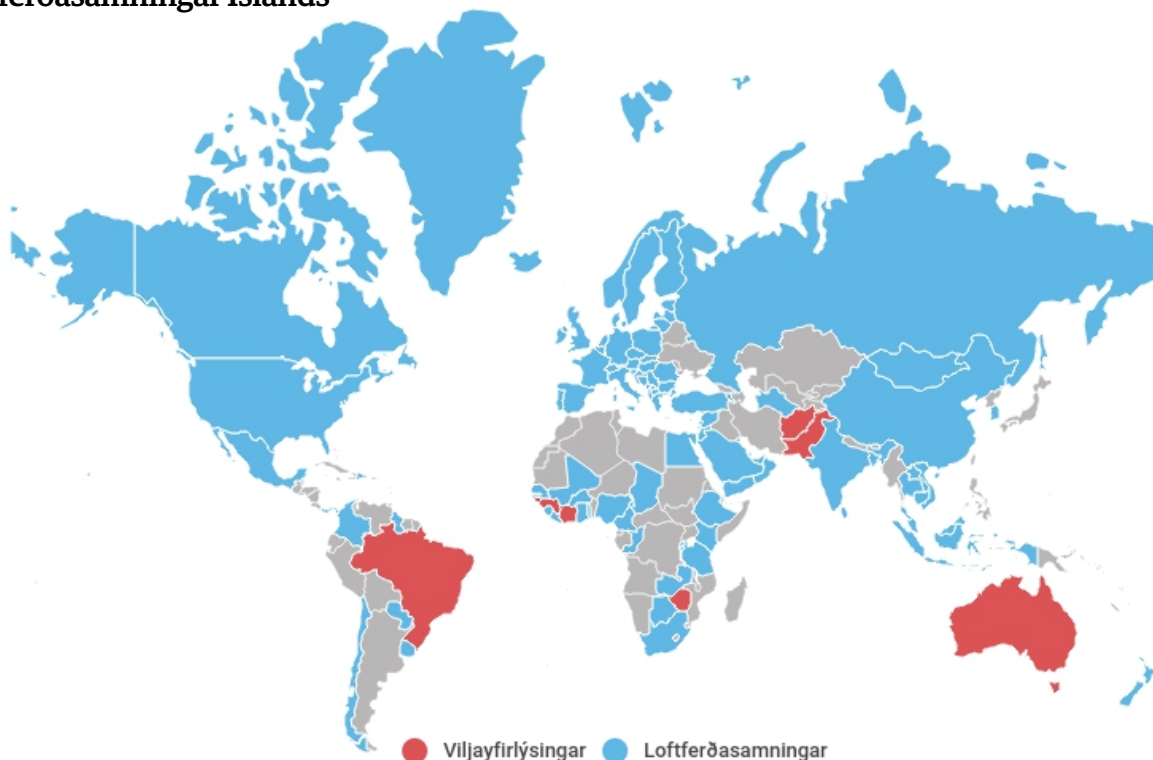
Íslenskir embættismenn og fulltrúar stýrihóps utanríkisráðuneytisins hafa átt bæði formlegt og óformlegt samráð við bresku stjórnvöldunum vegna Brexit með það að markmiði að búa í haginn fyrir skjótum samningaviðræðum þegar aðstæður leyfa. Fjöldmenn sendinefnd á vegum ráðuneytis útgöngumála (DExEU) sótti Ísland heim í september 2017 og átti fundi með fulltrúum stýrihóps og vinnuhópa þar sem samráði um kortlagningu hagsmuna Íslands og Bretlands var ýtt úr vör. Þeim viðræðum var fram haldið á tvíhliða samráðsfundi Íslands og Bretlands um efnahagsmál og alþjóðasamstarf um miðjan nóvember 2017 þar sem málefni Brexit voru fyrirferðarmikil. Þá hafa embættismenn úr utanríkisráðuneytinu og fulltrúar stýrihóps átt tíða óformlega fundi í London með fulltrúum fjölmargra ráðuneyta þ.á.m. þeirra ráðuneyta sem bera ábyrgð á sjávarútvegsmálum og dóms- og löggæslumálum, auk utanríkisráðuneytisins, utanríkisviðskiptaráðuneytisins og ráðuneytis útgöngumála. Að frumkvæði Íslands var efnt til sérlegs samráðsfundar í Genf í október þar sem helstu embættismenn sem bera ábyrgð á Brexit-málum innan EFTA-ríkjanna báru saman bækur sínar og virkjuðu skrifstofu EFTA til undirbúningsvinnu. Ráðgert er að slíkir fundir verði haldnir með reglulegu millibili á meðan útganga Breta úr ESB er undirbúin og kemur til framkvæmda. Þá hafa fulltrúar stýrihópsins einnig átt óformlega fundi með embættismönnum í Osló, Bern og Vaduz auk starfsfólks EFTA-skrifstofunnar í Genf og Brussel.

Sendiráð Íslands í London hefur verið eftir til muna vegna hagsmunagæslu og Brexit-mála og eiga starfsmenn sendiráðsins í reglulegu samráði við fulltrúa stjórnvöldunna í London. Sama er uppi á teningnum í sendiráði Íslands í Brussel og fastanefnd Íslands hjá EFTA í Genf. Þá eru rík samskipti og samráð milli utanríkisráðuneytisins og sendiráðs Bretlands á Íslandi.

Skipulag og næstu skref

Um nokkurra mánaða skeið hefur stjórnvöldunni unnið að því að leggja mat á hvar hagsmunir Íslands liggja hvað varðar útgöngu Breta úr ESB. Brexit hefur mikil áhrif á störf utanríkisþjónustunnar og er ofarlega á baugi í nær öllum samskiptum ráðherra og starfsmanna utanríkisþjónustunnar við erlend ríki. Á vettvangi ríkisstjórnar Íslands er að störfum sérstök Brexit-ráðherranefnd forsætisráðherra, utanríkisráðherra, fjármála- og efnahagsráðherra, innanríkisráðherra, sjávarútvegs- og landbúnaðarráðherra og iðnaðar- og viðskiptaráðherra, sem hefur yfirumsjón með undirbúningi að framtíðarsamskiptum Íslands og

Loftferðasamningar Íslands

Bretlands. Þá var nefnd ráðuneytisstjóra komið á laggimar um leið og niðurstaða þjóðaratkvæðisins lá fyrir enda hefur Brexit áhrif á málaflokka í öllum ráðuneytum. Utanríkisráðuneytið leiðir stýrihóp sem hefur á sínum snærum fimm öflugra vinnuhópa og í honum sitja fulltrúar utanríkisráðuneytisins og fagráðuneyta. Á þeim vettvangi á sér stað mikið samráð við hagsmunaaðila víðs vegar í íslensku samfélagi og sú vinna mun halda áfram uns framtíðarfyrirkomulag er í höfn. Stýrihópur og vinnuhópar utanríkisráðuneytisins halda jafnframt utan um samskipti við erlenda aðila, hvort sem um er að ræða fulltrúa breskra stjórnvalda, fulltrúa hinna EFTA-ríkjanna eða fulltrúa ESB-ríkjanna og stofnana ESB, með fulltingi sendiráða Íslands í London og Brussel og fastanefnd Íslands gagnvart EFTA í Genf. Þá hefur utanríkismálanefnd Alþingis verið gerð grein fyrir stöðu mála með reglulegum hætti og því verður fram haldið.

Við undirbúning skýrslu þessarar voru ráðuneyti beðin að greina frá nógildandi lagaramma á ýmsum sviðum og greina frá áhrifum af því að hans nyti ekki lengur við í samskiptum Íslands og Bretlands. Þessi rýni átti sér stað um miðbik ársins 2017 og var leitast við að tryggja að sjónarmið hagsmunaaðila væru höfð að leiðarljósi. Þegar hefur verið hafist handa við næstu skref ferlisins sem er að skoða stöðu mála í nánu samstarfi við bresk stjórnvöld. Skipaður var stýrihópur á vettvangi utanríkisráðuneytisins og fimm vinnuhópar sem hver um sig rýni í skilgreind málefnasvið. Verkefni vinnuhópanna er að leggja efnislegan grunn að framtíðarviðræðum við Bretland á grundvelli skýrslu utanríkisráðuneytisins um áhrif útgöngu Bretlands úr EES, fylgjast með þróun viðræðna Bretlands og ESB á þeim sviðum sem falla undir viðkomandi hóp og eiga samráð við bresk stjórnvöld, stjórnvöld í hinum EFTA-ríkjunum og ESB á þeim sviðum. Vinnuhóparnir eigi allir náðið samráð við viðkomandi hagsmunaaðila hér á landi og mun hver hópur fyrir sig leggja drög að samningsmarkmiðum Íslands á sínum sviðum og skilgreina hvernig best megi ná þeim markmiðum. Að þeirri vinnu lokinni er Íslandi ekkert að vanbúnaði að hefja samninga til að tryggja hagsmuni sína þegar aðstæður skapast til þess.

Ísland er mjög vel í stakk búið að takast á við áskoranir framtíðarinnar í alþjóðlegum viðskiptamálum. Athafnasemi og aðlögunarhæfni er nokkuð sem hefur einkennt íslenskt atvinnulíf og hafa stjórnvöld kappkostað að tryggja umgjörð sem gerir atvinnulífinu kleift að nýta til fullnustu þau tækifæri sem bjóðast. Jafnhliða þessum grundvallarforsendum felst lykillinn að tryggja aðgengi íslenskra útflutningsgreina að hefðbundnum mörkuðum og sóknin á nýja markaði í þeim alþjóðlegu, gagnkvæmu skuldbindingum sem felast í fríverslunar- og viðskiptasamningum hvers konar. Það er í þessu tilliti sem Ísland er í afar öfundsverðri stöðu sem aðili að innri markaði ESB í krafti EES-samningsins, aðili að víðfeðmu neti fríverslunarsamninga EFTA-ríkjanna og nýtur frelsis til að semja tvíhliða við ríki þegar svo ber undir. Áherslur stjórnvalda í því mikilvæga verkefni sem er fram undan vegna útgöngu Breta úr ESB munu taka mið af þessum forsendum.

Stýrihópur

Formaður: Andri Lúthersson

Fulltrúar: Unnur Orradóttir Ramette, Jörundur Valtýsson, Bergþór Magnúson, Sigurgeir Þorgeirsson, Finnur Þór Birgisson, Guðrún Þorleifsdóttir, Jóhanna Bryndís Bjarnadóttir, Hrund Hafsteinsdóttir og Hafdís Ólafsdóttir.

London: Stefán Haukur Jóhannesson, Ingólfur Friðriksson, **Brussel:** Bergdís Ellertsdóttir, Ragnar G. Kristjánsson, Þórður Jónsson

Genf: Harald Aspelund, Nína Björk Jónsdóttir

Starfsmaður: Jóhanna Jónsdóttir

Vinnuhópur I

Formaður: Sigurgeir Þorgeirsson (ANR)

Starfsmaður: Anna Katrín Vilhjálmsdóttir

Svið: Markaðsaðgangur fyrir sjávarafurðir, landbúnaðarvörur og iðnaðarvörur.

Fulltrúar: Amar Freyr Einarsson og Erla Jónsdóttir (ANR), Benedikt S. Benediktsson og Marianna Jónasdóttir (FJR), Oddný Rósa Ásgeirsdóttir (Tollstjóri).

Vinnuhópur II

Formaður: Finnur Þór Birgisson (UTN)

Starfsmaður: Una Særún Jóhannsdóttir

Svið: Tæknilegar viðskiptahindranir, matvælaöggjöf, orkumál, hugverkaréttindi, opinber innkaup, ríkisaðstoð og samkeppnismál.

Fulltrúar: Brynhildur Pálmarsdóttir, Eggert Ólafsson, Erla Sigríður Gestsdóttir og Heimir Skarphéðinsson (ANR), Guðrún Ögmundsdóttir og Haraldur Steinþórsson (FJR), Kjartan Ingvarsson (UAR), Hlynur Hreinsson og Gunnar Þ. Gylfason (VEL), Jón Vilberg Guðjónsson (MMR).

Vinnuhópur III

Formaður: Guðrún Þorleifsdóttir (FJR)

Starfsmaður: Álfrún Perla Baldursdóttir

Svið: Almenn þjónustustarfsemi, staðfesturéttur, frjálssar fjármagnshreyfingar, fjárfestingar, fjármálaþjónusta, flutningaþjónusta, fjarskipti, félagarétt, persónuvernd og hljóð- og myndmiðlun.

Fulltrúar: Sigurbjörg Stella Guðmundsdóttir (ANR), Marta Margrét Rúnarsdóttir og Guðmundur Kári Kárason (FJR), Ásta Sóllilja Sigurbjörnsdóttir, Gunnar Örn Indriðason, Skúli Þór Gunnsteinnsson og Vera Sveinbjörnsdóttir (SRN) Þorgeir Ólafsson (MMR), Rósa D. Flosadóttir (DMR).

Vinnuhópur IV

Formaður: Jóhanna Bryndís Bjarnadóttir (UTN),

Starfsmaður: Pétur Gunnarsson

Svið: Frjáls för fólks, almannatryggingar, gagnkvæm viðurkenning á starfsmenntun og hæfi, neytendamál, umhverfismál, rannsóknir, þróun og samstarf á sviði mennta- og menningarmála, jafnrétti kynjanna og vinnuréttarmál.

Fulltrúar: Hildur Sverrisdóttir Röed og Steinunn Margrét Lárusdóttir (VEL), Lilja Borg Viðarsdóttir (DMR), Hreinn Hrafnkelsson og Ólafur Egill Jónsson (ANR), Ásgerður Kjartansdóttir (MMR), Helga Jónsdóttir (UAR), Steinar Örn Steinarsson og Anna Valbjörg Ólafsdóttir (FJR).

Vinnuhópur V

Formaður: Hrund Hafsteinsdóttir (UTN),

Starfsmaður: Ragnar Þorvarðarson

Svið: Svið sem falla utan gildissviðs EES-samningsins, þ.m.t. öryggis- og varnarmál, stjórnun fiskveiða og viðræður um deilistofna og samstarf á sviði innanríkis- og dómsmála.

Fulltrúar: Ingibjörg Davíðsdóttir (FOR), Margrét Kristín Pálsdóttir (DMR), Stefán Ásmundsson (ANR), Jóhann Sigurjónsson, Ólöf Hrefna Kristjánsdóttir og Snorri Matthíasson (UTN), Hinrika Sandra Ingimundardóttir (DMR).

Helstu niðurstöður þessarar skýrslu eru sem hér segir

SAMANTEKT

Markaðsaðgangur

Markaðsaðgangur (þ.e.a.s. tollaumbhverfi) í vöruviðskiptum á milli Íslands og Bretlands byggist nú á ákvæðum EES-samningsins, fríverslunarsamningi Íslands við ESB frá 1972 og samningi Íslands við ESB um viðskipti með landbúnaðarvörur. EES-samningurinn felur í sér fullt afnám tolla á iðnaðarvörum. Verði ekki samið um fríverslun með iðnaðarvörur færu viðskipti fram samkvæmt þeirri almennu tollskrá sem Bretland kann að setja sér, þ.e. á svokölluðum WTO-kjörum. Tollar við innflutning sjávarafurða til ríkja ESB, þ.m.t. Bretlands, eru misháir eftir því um hvers kyns afurð er að ræða og hvernig hún er unnin. Við úrsögn Bretlands úr ESB mun Ísland að óbreyttu glata núverandi markaðsaðgangi fyrir sjávarafurðir þar en tryggja mætti áframhaldandi greiðan markaðsaðgang fyrir íslenskar sjávarafurðir til Bretlands með gerð hagfellds fríverslunarsamnings. Slíkur samningur gæti jafnvel skapað tækifæri fyrir enn greiðari aðgang en nú er með því að tollar féllu einnig niður af afurðum, sem nú bera toll, inn til ESB. Þá er Bretland mikilvægur markaður fyrir útflutning á íslenskum landbúnaðarvörum. Í samningi við ESB frá 2007 og nýjum samningi frá 2015, sem áætlað er að taki gildi 2018, var m.a. samið um umtalsverða tollkvóta fyrir kindakjöt skyr og smjör. Ákjósanlegt er að tryggja einnig hagstætt viðskiptaumbhverfi á milli Íslands og Bretlands fyrir slíkar vörur eftir útgöngu Breta úr ESB.

Matvælaöryggi

Ákvæði EES-samningsins um matvælaöryggi gilda um inn- og útflutning matvæla frá Íslandi, þ.m.t. útflutning til Bretlands. Mikilvægt er að tryggja að útganga Bretlands leiði ekki til nýrra hindrana á viðskiptum með matvæli á milli landanna tveggja.

Tæknilegar kröfur og staðlar

Reglur EES-samningsins um tæknilegar kröfur og staðla fela í sér að almennt er litið svo á að vörur sem framleiddar eru í einu EES-ríki uppfylli þær tæknilegu kröfur og staðla sem gerðar eru í öðru ríki. Við útgöngu Bretlands tækju ákvæði EES-samningsins hins vegar ekki til vara sem framleiddar eru í Bretland og því væri hvorki hægt að ganga út frá því að vörur sem framleiddar væru í Bretlandi uppfylltu kröfur hér á landi né að vörur sem framleiddar eru hér á landi uppfylltu breskar kröfur. Er því mikilvægt að tryggja að útganga Bretlands torveldi hvorki útflutning á vörum til Bretlands né innflutning frá Bretlandi á vörum sem framleiddar eru þar í landi. Lyf framleidd í Bretlandi yrðu til dæmis að óbreyttu að fá markaðsleyfi frá öðru EES-ríki eða frá Lyfjastofnun Evrópu áður en heimilt yrði að flytja þau til Íslands.

Orkumál

Reglur EES-samningsins um orkumál fela í sér sameiginlegar reglur um raforkuviðskipti á milli EES-ríkja. Sem stendur eru ekki bein viðskipti með raforku milli Íslands og Bretlands eða annarra Evrópuríkja en ef áform um hugsanlegan sæstreng á milli Íslands og Bretlands yrðu að veruleika væri mikilvægt að fyrir hendi væri sambærilegur lagarammi ef tengja ætti raforkukerfi landanna saman.

Frjáls för fólks

Ákvæði EES-samningsins tryggir íslenskum ríkisborgurum rétt til frjálsrar farar innan Evrópska efnahagssvæðisins. Að óbreyttu falla því niður réttindi íslenskra ríkisborgara til þess að leita sér atvinnu í Bretlandi án þess að sækja um atvinnu- og dvalarleyfi, einnig réttindi þeirra til að taka fjölskyldur sínar með sér. Sömu sögu er að segja um réttindi námsmanna til að dvelja í Bretland vegna náms án dvalarleyfis. Þá mundu sambærileg réttindi breskra ríkisborgara hér á landi falla niður.

Almannatryggingar

Ákvæði EES-samningsins um almannatryggingar mæla fyrir um aðgengi ríkisborgara aðildarríkjanna og fjölskyldna þeirra að almannatryggingum, tryggingavernd og um réttindi og skyldur þegar farið er á milli ríkja innan EES til starfa, náms eða búsetu. Við útgöngu Bretlands úr ESB munu þessi ákvæði EES-samningsins ekki gilda milli Íslands og Bretlands nema samið verði um annað. Þetta á t.d. við um rétt íslenskra ferðamanna til aðstoðar vegna veikinda eða slysa hjá heilbrigðisþjónustu hins opinbera í Bretlandi og öfugt, og um rétt lífeyrisþega til að fá lífeyri greiddan þótt þeir séu búsettir í Bretlandi. Þetta á einnig við um rétt til að nota tryggingartímabil frá Bretlandi til að fullnægja skilyrðum fyrir tryggingavernd hér á landi sem og reglur sem undanþiggja útsenda starfsmenn sem sendir eru til starfa tímabundið í Bretlandi og vinnuveitendur þeirra frá greiðslu gjalda til opinbera tryggingakerfisins þar. Sama á við um útsenda starfsmenn frá Bretlandi til Íslands.

Gagnkvæm viðurkenning á faglegri menntun og hæfi

Við útgöngu Bretlands úr ESB myndu reglur EES-samningsins um gagnkvæma viðurkenningu á faglegri menntun og hæfi, t.d. viðurkenningu á sérnámi í læknisfræði, ekki gilda. Það sama á við um aðrar stéttir eins og hjúkrunarfræðinga, ljósmæður, lyfjafræðinga, dýralækna, tannlækna og arkitekta. Huga þarf að réttindum þeirra íslensku ríkisborgara sem þegar dvelja, hafa dvalið eða munu dvelja í Bretlandi í kjölfar Brexit, sérstaklega varðandi rétt til atvinnu, dvalar, almannatrygginga og gagnkvæmrar viðurkenningar á faglegri menntun og hæfi.

Fjármálaþjónusta

Samkvæmt reglum EES-samningsins um fjármálaþjónustu er fjármálafyrirtækjum sem hafa starfsleyfi í EES-ríki, þ.m.t. Bretlandi og Íslandi, almennt kleift að veita þjónustu innan EES (stofnun fyrirtækja, útibúa eða veiting þjónustu yfir landamæri á grundvelli tilkynningar (e. passporting)). Aðgangur fjármálafyrirtækja utan EES að innri markaðinum er í ýmsum tilvikum háður því að unnt sé að sýna fram á að reglur og eftirlit í viðkomandi þriðja ríki uppfylli kröfur Evrópureglna sem gilda um starfsemina (sú „jafngildar“). Löggjöf í Bretlandi um fjármálaþjónustu byggist, eins og er á Evrópureglum. Sú staðreynd kann að greiða fyrir slíkum ákvörðunum um jafngildi þar sem þær er/verður að finna í Evrópulöggjöf en engin trygging er fyrir slíku til framtíðar. Standi Bretland alfarið utan innri markaðar ESB má gera ráð fyrir að íslensk fyrirtæki á fjármálamarkaði þurfi að sækja um sjálfstætt starfsleyfi í Bretlandi. Komi jafnframt til þess að bresk fjármálafyrirtæki geti ekki reitt sig á ákvæði Evrópulöggjafar sem kveða á um jafngildi þriðju ríkja, og sé ekki um annað samið, standa líkur til þess að þau þurfi að sækja um starfsleyfi innan EES til þess að þeim sé unnt að veita þar fjármálaþjónustu. Ýmis starfsemi fjármálafyrirtækja er á milli landanna tveggja. Þannig hafa íslensk fjármálafyrirtæki tilkynnt um þjónustu í Bretlandi og að sama skapi hafa bresk fyrirtæki tilkynnt um þjónustu hér. Bresk fyrirtæki hafa þá umtalsverða starf-

semi á váttryggingamarkaðnum hér á landi. Hagsmunir felast í því að bresk fyrirtæki geti áfram boðið íslenskum aðilum slíka þjónustu, og íslensk fjármálafyrirtæki geti áfram, og til framtíðar, boðið breskum aðilum fjármálaþjónustu, s.s. verðbréfaþjónustu og á sviði rafrænnar greiðslumiðlunar. Huga verður þá að vaxandi mikilvægi starfsemi s.k. fjártæknifyrirtækja (e. fintech). Þá er mikilvægt að íslenskir aðilar geti áfram sótt fjármálaþjónustu til Bretlands, t.d. fara fjárfestingar lífeyrissjóðanna oft á tíðum fram fyrir milligöngu verðbréfafyrirtækja í Bretlandi og fjárvarsla vegna erlendra verðbréfaeignar lífeyrissjóða er að hluta framkvæmd af fyrirtækjum í Bretlandi. Einhverjir hagsmunir kunna þá að vera fólgnir í samræmdu Evrópuregluverki á sviði fjármálaeftirlits sem og skila- og slitameðferðar fjármálafyrirtækja á milli landa.

Þjónusta og staðfesturéttur

Ákvæði EES-samningsins um þjónustu og staðfesturétt fela í sér afnám allra hindrana sem standa í vegi fyrir því að þjónustuaðili geti öðlast rétt til staðfestu í hvaða EES-ríki sem er og veitt þjónustu í þeim ríkjum. Í þeim er enn fremur mælt fyrir um einföldun stjórnsýsluferla og leyfisskilyrða til þess að geta notið þessara réttinda. Í dag er víða mælt fyrir um í íslenskum lögum að til að geta stundað tiltekna starfsemi verði forsvarsmaður/stofnandi starfseminnar að vera EES-borgari. Semja mætti um sambærileg gagnkvæm réttindi við Bretland.

Fjarskipti og pósthjónusta

Reglur EES-samningsins um fjarskipti og pósthjónustu fela fyrst og fremst í sér samræmingu á löggjöf á innanlandsmarkaði í hverju EES-ríki fyrir sig og mun úrsögn Bretlands almennt hafa lítil áhrif varðandi fjarskipti- og pósthjónustu hér á landi. Samkvæmt íslenskum lögum er öllum aðildarríkjum Alþjóðavíðskiptastofnunarinnar heimilt að starfa á sviði fjarskipta hér á landi. Hins vegar hafa reikigjöld verið afnumin innan EES og kann útganga Bretlands að þýða að fjarskiptafyrirtæki þar í landi verði yrðu ekki

lengur bundin af því hámarksverði sem mælt er fyrir um í EES-samningnum og að sama skapi yrðu fjarskiptafyrirtæki innan EES ekki lengur bundin af því að veita breskum fjarskiptafyrirtækjum reikiþjónustu á þessum kjörum.

Frjáls för fjármagns

Reglur um frjálsa för fjármagns milli Íslands og Bretlands byggja á reglum EES-samningsins. Ljóst er að eftir útgöngu Breta úr ESB að þeir verða, nema um annað sé samið, ekki bundnir af Evrópureglum hvað þetta varðar. Óljóst er hvort eða hvaða áhrif sú staðreynd hefði almennt á íslenskan fjármálamarkað.

Persónuvernd

Reglur um flutning persónuupplýsinga milli Íslands og Bretlands byggjast á reglum EES-samningsins um persónuvernd og yrði að tryggja að Bretland teldist áfram öruggt ríki fyrir vinnslu persónuupplýsinga skv. reglum EES-samningsins til að tryggja áfram óhindraðan flutning persónuupplýsinga milli Íslands og Bretlands.

Hljóð- og myndmiðlun

Hvað varðar hljóð- og myndmiðlun kann Brexit að skapa óvissu um lögsögu yfir sjónvarpsútsendingar frá Bretlandi, þ.m.t. lögsögu fjölmiðlanefndar hér á landi.

Umferð á vegum

Hvað varðar reglur EES-samningsins um umferð á vegum hefur útganga Bretlands úr ESB helst áhrif á þrjá þætti, þ.e. viðurkenningu ökuskírteina, skráningar- og gerðarviðurkenningar ökutækja og ökurita. Í EES-samningnum er m.a. mælt fyrir um gagnkvæma viðurkenningu ökuskírteina sem þýðir að Íslendingar sem búa í öðru EES-ríki þurfa ekki að afla sér þar nýs ökuskírteinis. Þá kynni útganga Breta að hafa áhrif á heildargerðarviðurkenningar vegna ökutækja sem framleidd eru í Bretlandi, en hafa ber í huga að skv. EES-reglum er mögulegt fá viðurkenningu á ökutækjum og búnaði sem framleidd eru utan Evrópska efnahagssvæðisins. Þá myndi að óbreyttu það gagnkvæma fyrirkomulag sem nú gildir á Evrópska efnahagssvæðinu um ökumannskort sem notuð er í ökuritum ekki gilda gagnvart Bretland.

Flutningar á sjó

Reglur EES-samningsins um flutninga á sjó heimila íslenskum sjómönnum að fá útgefið alþjóðlegt skírteini sem heimilar þeim að starfa á skipum skráðum innan EES. Tryggja þarf áframhaldandi gagnkvæma viðurkenningu þessara réttinda gagnvart Bretlandi.

Flugsamgöngur

Flugsamgöngur á milli Íslands og Bretlands falla nú að mestu leyti undir reglur EES-samningsins. Njóta flugrekendur þess að engar hindranir eru á heimild til flugrekstrar á innri markaðnum og fljúga þrír íslenskir flugrekendur í reglubundnu áætlunarflugi til og frá Bretlandi. Þá fljúga þrír breskir flugrekendur milli Íslands og Bretlands auk þess sem írskur flugrekandi stundar reglubundið áætlunarflug milli landanna. Áætlunarferðir til Bretlands eru nálægt 20 brottförum á dag þegar mest er yfir vetrartímann. Erlendir ferðamenn frá Bretlandi voru 316 þúsund árið 2016 og kemur stór hluti þeirra hingað á veturna. Nær öll flugfrakt frá Íslandi til Bretlands fer með skipulögðu áætlunarflugi en íslensk leiguflugfélög sinna jafnframt verkefnum á Bretlandi. Ákvæði EES-samningsins um flugsamgöngur taka ekki aðeins til flugrekstrar heldur fela einnig í sér samræmingu reglna um flugleiðsögu, lofthæfi, framleiðslu, neytendavernd, flugvernd og gagnkvæma viðurkenningu skírteina og vottorða. Tryggja þarf að þessar umfangsmiklu flugsamgöngur milli ríkjanna raskist ekki.

Samkeppnismál

EES-samningurinn skapar umgjörð utan um samstarf á milli stjórnvalda Íslands og Bretlands á sviði samkeppnismála, einkum upplýsingaskipti og aðstoð og samstarf við rekstur einstakra mála.

Ríkisaðstoð

EES-samningurinn hefur að geyma ákvæði um ríkisaðstoð sem miða að því að koma í veg fyrir að stjórnvöld í EES-ríkjunum raski samkeppni á Evrópska efnahagssvæðinu með því að ívilna tilteknum fyrirtekjum eða atvinnugreinum en útganga Bretlands hefði ekki áhrif á beitingu þessara reglna hér á landi.

Opinber innkaup

Með reglum EES-samningsins um opinber innkaup er komið á fót sameiginlegum markaði um opinber innkaup á EES. Við útgöngu Bretlands yrðu Bretar að semja um aðild sína að endurskoðuðum samningi Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um opinber innkaup (Government Procurement Agreement).

Hugverkaréttindi

EES-samningurinn hefur að geyma reglur um hugverkaréttindi, þ.m.t. reglur um skráð réttindi á borð við einkaleyfi, vörumerki, verndun hönnunar, afurðaheiti, viðbótarvottorð fyrir lyf og plöntuvernd og óskráð réttindi á borð við höfundarétt. EES-samningurinn felur í sumum tilfellum í sér aukna vernd hugverkaréttinda umfram alþjóðasamninga á sviði hugverkaréttinda og á öðrum sviðum auðveldar samningurinn skráningu og skilvirka vernd slíkra réttinda á Evrópska efnahagssvæðinu. Mikilvægt er að tryggja að útganga Bretlands valdi ekki röskun á verndun hugverkaréttinda íslenskra réttihafa.

Öryggi og hollustuhættir á vinnustöðum, vinnuréttur og jafnrétti kynjanna

EES-samningurinn hefur að geyma ákvæði um öryggi og hollustuhætti á vinnustöðum, vinnurétt og jafnrétti kynjanna og fela þessar reglur í sér ákveðnar lágmarkskröfur á þessum sviðum sem öllum ríkjum innan EES ber að uppfylla. Við útgöngu úr ESB mun Bretland ekki lengur vera bundið af þessum lágmarkskröfum.

Neytendavernd

EES-samningurinn inniheldur reglur um neytendavernd sem miða að því að neytendur geti treyst því að þeir njóti sömu lagalegu réttinda í viðskiptum yfir landamæri EES ríkja eins og þeir njóta samkvæmt reglum sem gilda í þeirra heimaríki. Útganga Bretlands úr ESB mun þýða að ákvæði EES-samningsins um neytendavernd munu ekki gilda í viðskiptum við Bretland. Ísland og íslenskir neytendur hafa átt og eiga í miklum viðskiptum við Bretland, í netverslun, á ferðalögum og með vörur og því mikilvægt að tryggja áframhaldandi gott samstarf við bresk stjórnvöld um neytendavernd í viðskiptum á milli Íslands og Bretlands.

Umhverfismál

Megintilgangur löggjafar ESB á sviði umhverfismála er að stuðla að sjálfbærri þróun og vernd umhverfis og hefur sá lagarammi því einkum áhrif innan hvers EES-ríkis. Þó ber að geta þess að við úrsögn Bretlands úr ESB mun það verða skilgreint sem þriðja ríki en talsvert sveigjanlegri reglur gilda um flutning úrgangs á milli EES-ríkja en til þriðju ríkja. Þá kann úrsögn Bretlands hafa áhrif á viðskiptakerfi með losunarheimildir gróðurhúsalofttegunda þar sem færri heimildir verða á markaði í kerfinu. Enn fremur kann úrsögn Bretlands að hafa breytingar í för með sér hvað varðar skyldu til að upplýsa nálæg ríki um framkvæmdir sem hafa áhrif yfir landamæri.

Hagskýrslugerð

EES-samningurinn hefur að geyma ákvæði um hagskýrslugerð en útganga Bretlands hefur ekki áhrif á framkvæmd þessara reglna.

Reglur um félög

Reglur EES-samningsins fela annars vegar í sér almennar reglur um félög af tiltekinni gerð og hins vegar reglur um reikningsskil slíkra félaga og endurskoðun. Mikilvægt er að tryggja að íslenskir ríkisborgarar og fyrirtæki geti áfram stofnað og starfrækt fyrirtæki í Bretlandi hindrunarlaust. Jafnframt er mikilvægt að tryggja að breskir ríkisborgarar og fyrirtæki geti áfram stofnað og starfrækt fyrirtæki hér á landi.

Mennta-, menningar- og vísindamál

EES-samningurinn gerir Íslandi kleift að taka þátt í samstarfsáætlunum Evrópusambandsins á margvíslegum sviðum til að mynda í mennta-, menningar- og vísindamálum. Bretar hafa verið einn helsti samstarfsaðili Íslands í slíkum samstarfsáætlunum, sérstaklega í vísindasamstarfinu. Hætti Bretland þátttöku í samstarfsáætlunum ESB yrði því skarð fyrir skildi, auk þess sem brotthvarf Bretlands kynni að hafa áhrif á fjárframlög til slíkra áætlana. Hins vegar er vel hugsanlegt að Bretland muni semja um áframhaldandi þátttöku í slíkum samstarfsáætlunum.

1. MARKAÐSAÐGANGUR FYRIR VÖRUR

IÐNAÐARVÖRUR

Um 6,6% útfluttra iðnaðarvara fara á Bretlandsmarkað. Árið 2016 nam útflutningurinn um 18,9 milljörðum króna (dróst saman um 4,4 milljarða króna á milli ára). Helstu útflutningsvörur eru ál og álafurðir (10,6 milljarðar króna), lyfjavörur (1,1 milljarðar króna) og kísiljárn (491 milljónir króna en var 1,9 milljarðar króna árið 2015).

Hvað varðar innflutning iðnaðarvara koma um 5% þeirra frá Bretlandi, en árið 2016 nam innflutningurinn 35,5 milljörðum króna. Innflutningurinn dreifist yfir fjölda vöruflokka og benda innflutningstölur til þess að þó nokkuð af hráefni og aðföngum, sérstaklega til iðnaðar og landbúnaðar, komi frá Bretlandi auk þess sem ýmsar neysluvörur eiga þar uppruna sinn. Ef horft er fram hjá vörum í óeiginlegum innflutningi, eins og þotueldsneyti sem tekið er á íslenskar vélar í Bretlandi og einkisviðskipti eru helstu innflutningsvörurnar ökutæki (5,9 milljarðar króna), lyfja- og lækningavörur (4 milljarðar króna), önnur flutningatæki (1,8 milljarðar króna) og vinnuvélar (1,6 milljarðar króna).

10 helstu iðnaðarvörur í útflutningi til Bretlands árið 2016

Vörur	Bretland	Samt. útflutn.	% af heild
Ál og álafurðir	10.580	182.162	6%
Jarðolíur og olíuvörur	1.705	6.994	24%
Lyfjavörur	1.143	8.960	13%
Mól og sandur	741	1.625	46%
Úrgangur og leyfar frá orkufrekum iðnaði	519	3.831	14%
Kísiljárn	491	16.164	3%
Flugvélar	235	1.307	18%
Brotajárn	200	1.027	19%
Málmur og málmvörur	154	9.775	2%
Vélar til matvælaframleiðslu	146	3.255	4%

10 helstu iðnaðarvörur í útflutningi frá Bretlandi árið 2016

Vörur	Bretland
Flutningatæki á vegum	5.915
Lyfja- og lækningavörur	4.044
Jarðolía og -afurðir og skyld efni	3.427
Ýmsar iðnaðarvörur, ót.a.	2.263
Önnur flutningatæki	1.839
Vélar til sérstakra atvinnugreina	1.630
Vélbúnaður til atv.rekstrar ót.a.	1.417
Skrifstofuvélar og tölvur	1.111
Rokgjamar olíur, hreinlvörur o.fl.	1.105
Unnar málmvörur ót.a.	1.096

* Tölur eru í milljörðum króna. Heimild: Hagstofa Íslands

Tollar í viðskiptum við Bretland fara eftir EES-samningnum en skv. 10. gr. sbr. 8. gr. hans skulu iðnaðarvörur njóta tollfrelsis í viðskiptum (vörur sem falla undir 25.-97. kafla tollskrár), með fáum undantekningum, skv. bókun 2 við samninginn (vörur sem skilgreindar voru sem landbúnaðarvörur á þeim tíma en hefur nú verið samið um fríverslun með á grundvelli 19. gr. EES-samningsins). Upprunareglur og fyrirkomulag á samvinnu stjórnvalda eru byggðar á samræmdum upprunareglum Pan-Euro-Med-samkomulagsins líkt og aðrar vörur sem heyra undir EES-samninginn.

Verði ekki samið um fríverslun með iðnaðarvörur færu viðskipti fram samkvæmt þeirri almennu tollskrá sem Bretland kann að setja sér, þ.e. á svokölluðum WTO-kjörum.

LANDBÚNAÐARAFURÐIR

Hagsmunir Íslands er varða landbúnaðarmál og útgöngu Bretlands úr ESB, snúa fyrst og fremst um markaðsaðgang og áframhaldandi gagnkvæma viðurkenningu á heilbrigðiseftirliti Bretlands og Íslands. Enn fremur hvernig málum verður háttað um þá tollkvóta sem gilda um landbúnaðarvörur milli ESB og Íslands. Markaðsaðgangur Íslands til Bretlands, þ.e. útflutningur sem nýtur tollfríðinda, er að mestu byggður á grundvelli EES-samningsins.

Um mitt ár 2012 hófust formlegar samningaviðræður um endurskoðun á samningum við ESB og samkomulag náðist í þeim efnum árið 2015. Um er að ræða þrjá samninga um a) unnar landbúnaðarvör-

ur skv. bókun 3 við EES samninginn, b) almennar landbúnaðarvörur á grundvelli 19. gr. EES samningsins og c) gagnkvæma viðurkenningu á upprunatengdum landbúnaðarvörum.

Áætlað er að þessi nýi samningur taki gildi um mitt ár 2018, eða þegar ESB hefur staðfest hann og 6 mánuðir hafa liðið frá fullgildingu. Samningurinn mun verða kominn að fullu til framkvæmda 5 árum eftir staðfestingu. Samningurinn felur í sér aukinn markaðsaðgang í formi tollkvóta og tollfríðinda, sem og gagnkvæma viðurkenningu á upprunatengdum landbúnaðarvörum.

EES samningurinn og landbúnaðarvörur

EES-samningurinn, sem tók gildi 1. janúar 1994, nær í grundvallaratriðum ekki til viðskipta með landbúnaðarvörur og því urðu litlar breytingar á tollameðferð þeirra vara við gildistöku samningsins, fyrir utan það sem um getur í bókun 3 við samninginn um viðskipti með ákveðnar unnar landbúnaðarvörur. Undir bókun 3 falla margar unnar landbúnaðarafurðir sem eru tollfrjálsar samkvæmt bókuninni. Í rauninni er hér um að ræða flestar vörur sem ekki hafa verið skilgreindar sem viðkvæmar. Viðkvæmar vörur eru grunnvörur svo sem kjöt, mjólkurvörur, egg og ákveðnar tegundir blóma. Margar grunnvörur teljast hins vegar ekki viðkvæmar, svo sem ávextir og kornvara.

Með samkomulaginu frá árinu 2015 má segja að flestallar unnar landbúnaðarvörur (ekki jógúrt) verða tollfrjálsar í viðskiptum milli Íslands og ESB eftir að nýi samningurinn tekur gildi.

Samningur Íslands og ESB á grundvelli 19. gr. EES-samningsins

Líkt og getið er um hér að framan tekur EES-samningurinn ekki til viðskipta með helstu grunnvörur á sviði landbúnaðar. Hins vegar mælir 19. gr. samningsins fyrir um að samningsaðilar skuli halda áfram viðleitni sinni til að auka smám saman frjálsræði í viðskiptum með landbúnaðarafurðir og skulu aðilar endurskoða skilyrði fyrir viðskipti á tveggja ára fresti.

Hinn 1. mars 2007 tók gildi samningur Íslands og ESB um viðskipti með landbúnaðarvörur á grundvelli framangreinds ákvæðis, en sá samningur leysti af hólmi gamlan viðskiptasamning frá árinu 1972. Samningurinn fól í sér að tollar á ýmsar landbúnaðarvörur voru felldir niður í viðskiptum milli Íslands og Evrópusambandsins. Samningnum var meðal annars ætlað að leiða til fjölbreyttara vöruframboðs, aukinnar verðsamkeppni og um leið að skapa ný sóknarfæri til útflutnings íslenskra landbúnaðarafurða, líkt og samningurinn frá 2015 gerir, en nú er gengið lengra í frjálsræðisátt en samningurinn frá 2007 gerði.

Í samningnum frá 2007 féllu tollar niður í viðskiptum samningslandanna með margar landbúnaðarvörur. Í því felast m.a. gagnkvæmar niðurfellingar á tollum á ýmsum landbúnaðarvörum, t.d. á blómum (þó ekki afskornum blómum eða pottaplöntum undir einum metra að hæð), fersku og frosnu grænmeti og jólatrjám svo eitthvað sé nefnt. Innflutningstollar á hestum voru einnig felldir niður. Heilbrigðisreglur koma þó áfram í veg fyrir innflutning á lifandi hestum til Íslands. Í bæði samningnum frá 2007 og 2015 var samið um umtalsverða tollkvóta, t.d. fær Ísland tollfrían innflutningskvóta sem nemur 3.050 tonn um fyrir kindakjöt, 4.000 tonnum fyrir skyr og 500 tonnum fyrir smjör. Þá fær ESB kvóta fyrir 696 tonn af nautakjöti, 700 tonn af svínakjöti og 1.056 tonna kvóta fyrir fuglakjöt. Í samningnum frá 2007 var jafnframt um það samið að tollar á kjötvörum úr 2. kafla tollskrár yrðu lækkaðir um 40% frá almennum verð- og magntolli. Innflutningur á kjötvörum á lægri tollum er háður skilyrðum um evrópskan uppruna.

Samningurinn frá 2015 kveður á um aukna tollkvóta frá Íslandi til ESB ríkja eins og fyrr er getið. Núgildandi tollkvóta og tollkvóta eftir innleiðingu samningsins frá 2015, má sjá nánar í töflunum hér á eftir.

Tollkvótar til ESB

Lýsing	Vöruliðir /tolls kr. nr.	Núgildandi kvóti Tonn á ári	Kvóti 4 árum eftir innleiðingu Tonn á ári
Kjöt af kindum	0204 og 0210	1.850	3.050
Unnið kindakjöt	úr 1602	-	300
Kjöt og ætir hlutar af svínum	0203	-	500
Kjöt og ætir hlutar af alifuglum	0207	-	300
Skyr	úr 0403	380	4.000
Smjör	úr 0405	350	500
Ostur og ystingar	0406	-	50
Pylsur og þess háttar vörur	úr 1601	100	100

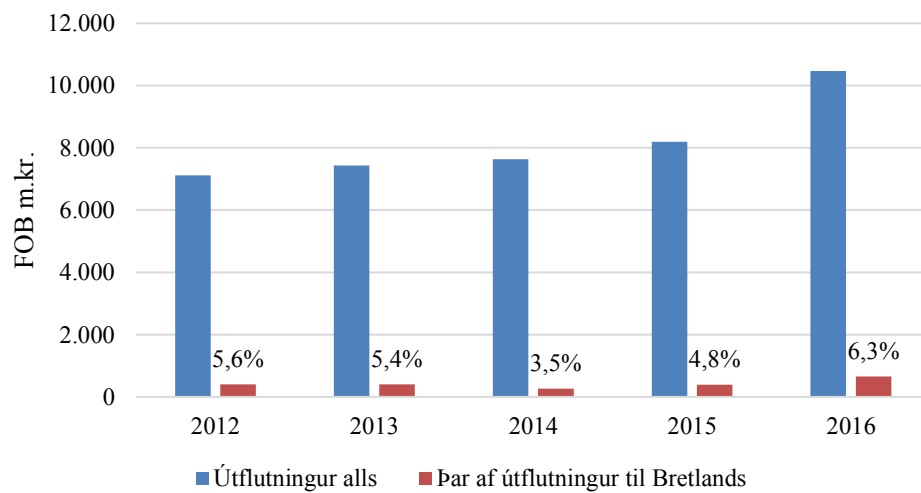
Tollkvótar til Íslands

Kjöt og ætir hlutar af dýrum að nautgripakyni	0201 / 0202	100	696
Kjöt og ætir hlutar af svínum	0203	200	700
Kjöt og ætir hlutar af alifuglum	0207	200	856
Kjöt og ætir hlutar af alifuglum - lifrænt/lausagöngu	úr 0207	-	200
Rjúpur	0208.9003	ótilgr.	ótilgr.
Kjöt og ætir hlutar af dýrum, saltað, þurrkað, reykt...	úr 0210	50	100
Ostur og ystingur (**)	úr 0406	20	230
Ostur og ystingur	0406	80	380
Pylsur og þess háttar vörur	úr 1601	50	250
Unnar kjötvörur og ætir hlutar af dýrum	1602	50	400

Útflutningsverðmæti

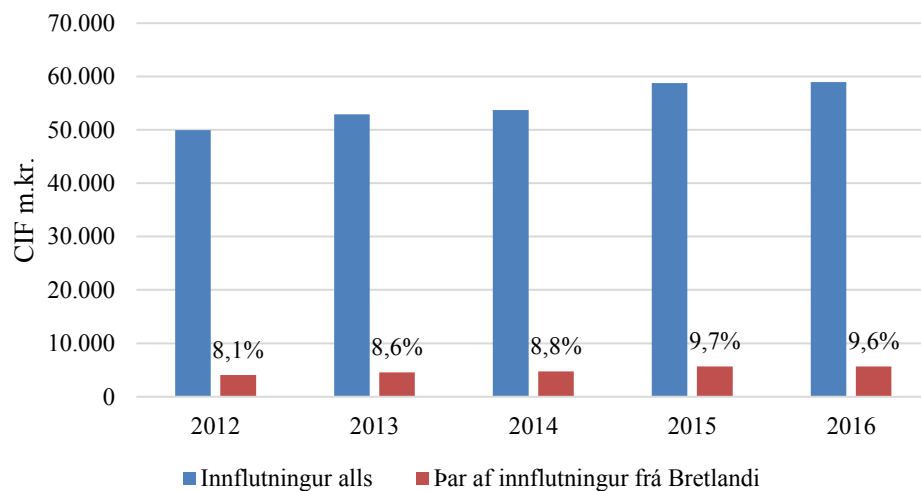
Á neðangreindri mynd má sjá að hlutfall útflutnings landbúnaðarvara til Bretlands er á bilinu 3,5% til 6,3%, á árunum 2012 til 2016. Myndin sýnir allan útflutning á vörum sem tilheyra köflum 1 til 24, að frádregnum 3. kafla og vöruliðum 0508, 1504, 1603, 1604, 1605 og öðrum vörum sem innihalda sjávarafurðir. Hafa má í huga að mun fleiri vörutegundir tilheyra landbúnaðarvörum en helstu grunnvörur, líkt og kjöt og mjólkurvörur, í tollalegum skilningi. Til að mynda eru vörur á borð við vatn, bjór og sælgæti taldar með á myndunum tveimur að neðan. Hins vegar telst t.d. ull til iðnaðarvara.

Útflutningsverðmæti landbúnaðarvara

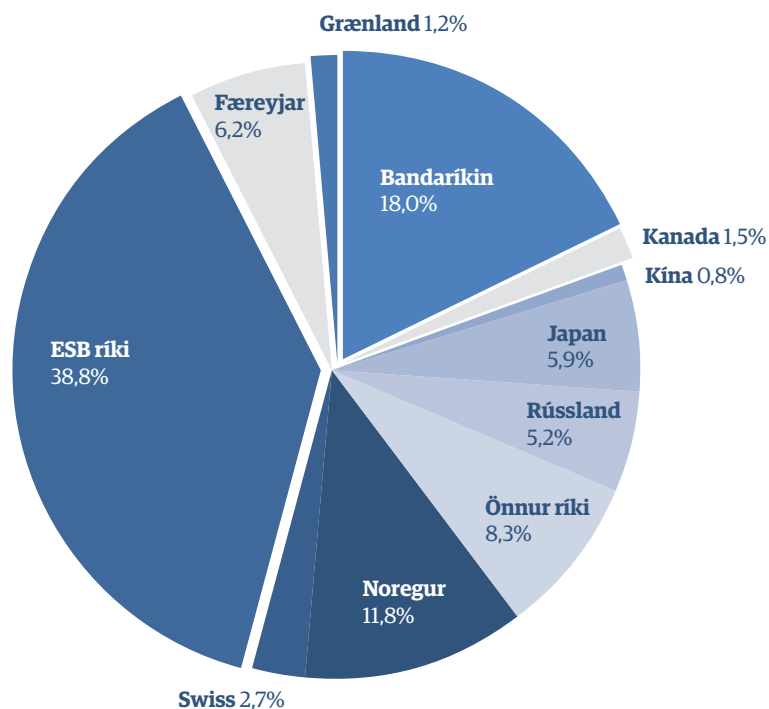
Á neðangreindri mynd má sjá hlutfall innfluttra landbúnaðarafurða frá Bretlandi af heildarinnflutningi. Verðmæti innfluttra landbúnaðarvara frá Bretlandi var á bilinu 8,1% til 9,7% á árunum 2012 til 2016.

Innflutningsverðmæti landbúnaðarvara

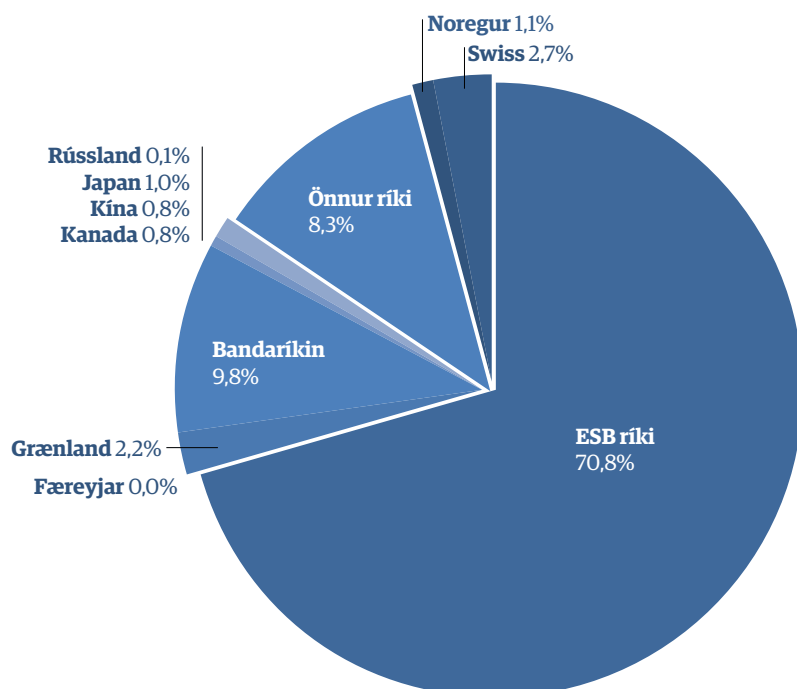

Í skífuritunum hér á eftir má sjá hlutfall útflutnings- og innflutningsverðmæta eftir ríkjum og ríkjasamböndum árið 2013. Greiningu viðskipta má sjá nánar í skýrslu starfshóps um tollamál í landbúnaði frá árinu 2014. ESB er einn mikilvægasti markaður Íslands hvað varðar útflutning á landbúnaðarvörum.

Heildarútflutningur landbúnaðarvara árið 2013 eftir ríkjum.

Heildarinnflutningur landbúnaðarvara árið 2013 eftir ríkjum.

Greining á helstu útflutningsvörum Íslands

Í neðangreindri töflu má sjá þær landbúnaðarvörur sem mest voru fluttar út á árunum 2015 til 2016, sé miðað við meðalútflutningsverðmæti áranna (FOB kr.). Jafnframt má sjá útflutning til Bretlands sem hlutfall af heildarútflutningi viðkomandi tollskrárnúmers. Talsvert er flutt út af lamba- og kindakjöti til Bretlands og má sjá að miklu munar á álögðum tollum, sé tekið mið af almennum tollum ESB á innflutning frá þriðju ríkjum og þeim kjörum sem nú eru í gildi milli Íslands og ESB.

Lýsing	Vöruliður	Meðalverðmæti 2015-2016 FOB m. kr.	Hlutfall útflutnings til Bretlands	ESB tollur á innflutning frá þriðja ríki	ESB tollur á innflutning frá Íslandi
15021010 - Tólg til matvælaframleiðslu	1502	4,4	100,00%	Tollfrelsi	Tollfrelsi
15029030 - Feiti af nautgripum, kindum eða geitum, til matvælaframleiðslu, ótalin annarsstaðar	1502	14,2	33,88%	Tollfrelsi	Tollfrelsi
15029090 - Feiti af nautgripum, kindum eða geitum, ekki til matvælaframleiðslu, ótalin annarsstaðar	1502	2,9	100,00%	3,2%	Tollfrelsi
18063202 - Annað ófyllt súkkulaði í plötum/stöngum	1806	11,5	13,37%	8,3% + EA MAX 18,7% +AD S/Z	Tollfrelsi
21039091 - Matjurtasósur með sykri eða öðrum sætiefnum, ótalin annarsstaðar	2103	3,3	81,91%	7,7%	Tollfrelsi
21050029 - Annar ís	2105	4,5	44,29%	7,9% + 54 €/100 kg/net MAX 17,8% + 6,9 €/100 kg/ net	0% + 52.40 EUR / 100 kg MAX 17,80% + 6.90 EUR / 100 kg
22011019 - Ölkelduvatn í öðrum umbúðum	2201	16,3	16,53%	Tollfrelsi	Tollfrelsi
22019026 - Annað drykkjarvatn, í ólituðum plastflöskum	2201	1.643,5	0,48%	Tollfrelsi	Tollfrelsi
22030092 - Bjór í áldósum	2203	62,9	3,84%	Tollfrelsi	Tollfrelsi
22030094 - Bjór í ≤5 00 ml glerflöskum	2203	282,2	17,91%	Tollfrelsi	Tollfrelsi
22085033 - Gin, í > 500 ml glerumb.	2208	33,5	12,25%	Tollfrelsi	Tollfrelsi
22086019 - Vodka, í öðrum umb.	2208	62,4	99,98%	Tollfrelsi	Tollfrelsi
23091000 - Hunda- og kattafóður í smásöluumbúðum	2309	404,0	8,21%	0€ - 948 €/t	0€ - 948 €/t

SJÁVARAFURÐIR

Bretland er mikilvægasti markaður Íslendinga fyrir sjávarafurðir og er Ísland stærsti innflytjandinn á breska markaðinum (í virði). Árið 2016 voru fluttar út sjávarafurðir þangað fyrir um 41 milljarða króna (48 milljarðar króna árið 2015) eða um 17% heildarverðmætis sjávarafurða. Þar eru mikilvægustu tegundirnar þorskur, ýsa og rækja.

Útflutningsverðmæti tegunda eftir helstu viðskiptalöndum árið 2015 í milljörðum króna.

Heimild. Íslandsbanki, 2016.

Tollar við innflutning sjávarafurða til ríkja ESB, þ.m.t. Bretlands, eru misháir eftir því um hvers kyns afurð

Útflutningur til Bretlands árið 2016

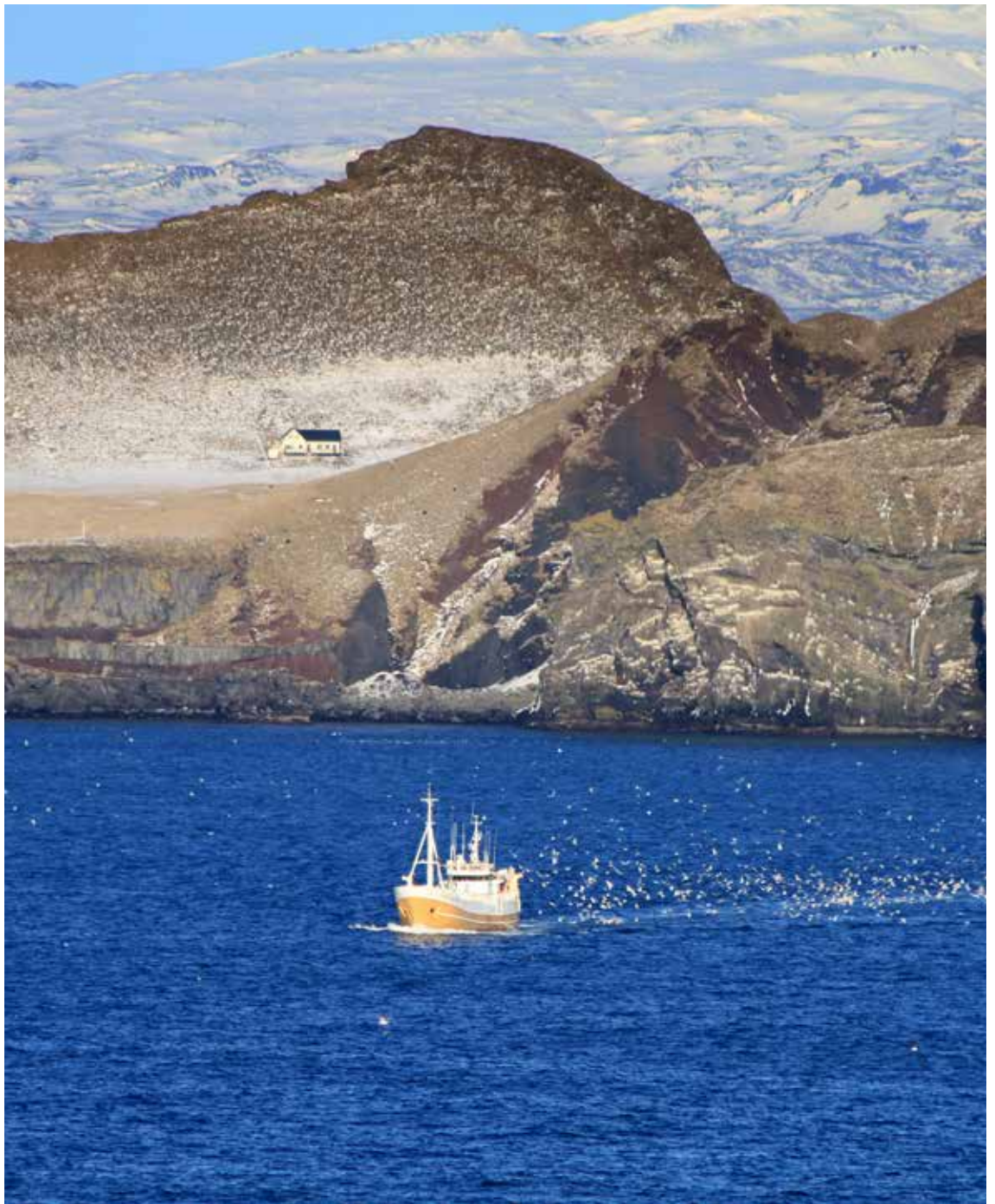
(2015 til samanburðar)

Tegund	2015 Bretland	2016 Bretland	2016 samt. útfl.	% af heild
Þorskur	21.084	21.201	100.390	21%
Rækja	10.049	6.820	9.893	69%
Ýsa	6.798	4.778	12.428	38%
Loðna	1.563	1.228	18.306	7%
Lax	165	1.046	5.569	19%
Karfi	1.342	974	14.343	7%
Skarkoli	1.019	668	1.245	54%
Steinbítur	665	480	2.976	16%
Kolmunni	459	468	5.495	9%
Síld	307	431	10.346	4%
Ufsi	423	376	10.521	4%
Þykkvalúra	389	362	465	78%
Silungur	460	191	3.566	5%
Skötuselur	177	169	328	52%
Makrill	265	146	9.815	1%
Annað	3.869	1.817	36.171	5%
Samtals	49.034	41.155	241.857	17%

* Tölur í miljónum kr (FOB). Heimild: Hagstofa Íslands.

er að ræða. Enda þótt ekki sé um einhlítar reglur að ræða í því sambandi má almennt segja að tollhlutfall ráðist að miklu leyti af tvennu; annars vegar af því um hvaða fisktegund er að ræða og hins vegar því hvernig viðkomandi afurð hefur verið unnin þegar hún er flutt inn til ESB:

Tegund: Við skoðun tollskrár má sjá að ríkari tollvernd er veitt fyrir sumar tegundir sjávarafurða en aðrar. Þannig er tollvernd t.d. ríkari fyrir tegundir eins og túnfisk, makríl, karfa og síld, heldur en t.d. þorsk, ýsa og ufsa.

Vinnsla: Tollar eru almennt séð hærrí á mikið unnar sjávarafurðir en þær sem minna eru unnar. Þannig bera vörur í vöruliðum 1604 og 1605 í tollskrá (en þar undir falla ýmsar framleiðsluvörur úr fiski) almennt hærrí toll en sjávarafurðir í 3. kafla tollskrárinnar (en þar undir fellur t.d. ferskur, frystur, saltaður eða þurrkaður fiskur).

Bókun 9 við EES-samninginn og bókun 6 við fríverslunarsamning Íslands og ESB (þá EBE) frá 1972 kveða á um tollfríðindi við innflutning íslenskra sjávarafurða inn á markaði ESB. Með bókunum er veitt tollfrelsi fyrir ýmsar tegundir íslenskra sjávarafurða. Í öðrum tilvikum eru þó einungis veitt tiltekin tollfríðindi, sem í flestum tilvikum svara til 70% lækkunar almenns tolls. Í enn öðrum tilvikum eru ekki veitt nein tollfríðindi.

Sem dæmi um tollfríðindi sem íslenskar sjávarafurðir njóta má nefna eftirfarandi:

a) Tollfrelsi (bókun 9 við EES-samninginn, sbr. einnig bókun 6 við fríverslunarsamning Íslands og ESB):

Nokkur helstu dæmi:

- Fryst flök úr sjó (allur sjófiskur) (bókun 6 við fríverslunarsamning Íslands og ESB)
- Þorskur, ýsa, ufsi, grálúða og lúða, ný, kæld eða fryst, þ.m.t. ný eða kæld flök. (bókun 9 við EES-samninginn)
- Þorskur, saltaður eða þurrkaður (en ekki hvorutveggja), svo og þorskflök, þurrkuð, söltuð eða í saltlegi en ekki reykt (bókun 9 við EES-samninginn)
- Önnur fiskflök, þurrkuð, söltuð eða í saltlegi en ekki reykt (bókun 9 við EES-samninginn)
- Flök aðeins þakin deigi eða brauðmylsnu, einnig forsteikt í olíu, djúpfryst. (bókun 9 við EES-samninginn)
- Eftirlíkingar styrjuhrogna (bókun 9 við EES-samninginn)
- Lifur og hrogn (bókun 6 við fríverslunarsamning Íslands og ESB)
- Rækja (bókun 6 við fríverslunarsamning Íslands og ESB)
- Lýsi (bókun 6 við fríverslunarsamning Íslands og ESB)
- Fiskimjöl (bókun 6 við fríverslunarsamning Íslands og ESB)

b) Engin tollfríðindi (sbr. fylgiskjal við töflu III í bókun 9 við EES-samninginn):

- Afurðir af laxi, makríl, síld, hörpudiski og leturhumri (sbr. þó a-lið varðandi tiltekna afurðir síldar og makríls, sbr. og c-lið varðandi tiltekna afurðir síldar).

c) Tollalækkunir:

- Sjávarafurðir í 3. kafla og vöruliðum 1604 og 1605 í tollskrá, sem ekki njóta tollfrelsis eða eru undanþegnar tollfríðindum (sbr. til hliðsjónar a- og b-lið hér að framan) njóta almennt 70% tollalækkunar (bókun 9 við EES-samninginn).
- Niðurlögð síld nýtur lækkunar í 10% toll (bókun 6 við fríverslunarsamning Íslands og ESB).

Auk markaðsaðgangs samkvæmt framangreindum samningum hefur Ísland tollfrjálsa kvóta fyrir nokkrar tegundir sjávarafurða. Kvótarnir eru m.a. tilkomnir sem bætur til handa Íslandi vegna lakari aðgangs að mörkuðum Svíþjóðar, Finnlands og ríkja í Mið- og Austur-Evrópu, sem leiddi af aðild þessara ríkja að ESB. Þá veitir ESB einnig tiltekna tollkvóta fyrir sjávarafurðir, óháð upprunalandi vörunnar, sem íslensk fyrirtæki hafa eftir atvikum möguleika á að nýta sér. Þar er annars vegar um að ræða tollkvóta vegna skuldbindinga innan WTO (GATT-kvóta), en hins vegar tollkvóta sem veittir eru í því skyni að tryggja nægilegt framboð af hráefni til vinnslu í ríkjum ESB.

Sem áður segir bera ýmsar afurðir enn toll við innflutning til ESB og þ.m.t. til Bretlands. Þetta á t.d. við um afurðir úr laxi, makrílafurðir (nema fryst makrílflök sem njóta nú þegar tollfrelsis), flestar síldarafurðir og ýmsar afurðir af þorski, ýsu, lúðu og ufsa. Eftirfarandi er yfirlit yfir nokkrar afurðir sem bera toll við innflutning til ríkja ESB, þ.m.t. Bretlands :

Vöruliður	Lýsing	MFN tollur	Núverandi tollur
0302.11	Ferskur, heill eldissilungur	12%	3,6%
0302.12	Ferskur, heill eldislax	2%	2%
0302.22	Ferskur heill skarkoli	7,5%	2,2%
0302.23	Fersk, heil sólfúra	15%	4,5%
0302.40	Fersk, heil síld	15%	15%
0302.64	Ferskur, heill makrill	20%	20%
0302.89	Ferskur, heill steinbitur	15%	4,5%
0303.32	Heilfrystur skarkoli	15%	4,5%
0303.51	Heilfryst síld	15%	15%
0303.74	Heilfrystur makrill	20%	20%
0303.79	Heilfryst loðna	12,4%	3,7%
0304.19	Fersk karfaflök	18%	5,4%
0304.19	Fersk silungsflok	12%	3,6%
0304.53	Ferskur þorskur/ýsa í roðflettum bitum	15%	1,1%
0304.95	Frystur þorskur/ýsa í roðflettum bitum	7,5%	1,1%
0305.41	Reyktur lax	13%	13%
0305.59	Hert ýsa og ýsuhausar	12%	3,6%
0305.69	Blautverkaður ufsi	12%	3,6%
1306.19	Frystur leturhumar	12%	12%
1604.12	Niðurlögð síldarflök (kryddsíldarflök), síldarbitar, niðursoðin síld, gaffalbitar	20%	10%
1604.15	Makrill, unninn eða varinn skemmdum	25%	25%
1604.20	Lax, unninn eða varinn skemmdum	5,5%	5,5%
1604.20	Niðursoðin þorskswil	14%	3%
1604.20	Síld, unnin eða varin skemmdum	14%	10%

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Við úrsögn Bretlands úr ESB mun Ísland að óbreyttu glata núverandi markaðsaðgangi fyrir sjávarafurðir þar. Útilokað er að fullyrða hvernig tollaumhverfið í Bretlandi verður eftir úrsögnina þar sem ekkert liggur fyrir um hvernig tollskrá Bretlands muni lita út og hversu háir tollar verða lagðir á einstakar afurðir. Í þeim efnum verða Bretar einungis bundnir að því leyti að almennir tollar (MFN-tollar) á einstakar afurðir mega ekki vera hærri en tollabindingar ESB, samkvæmt GATT-samningi WTO, (sem eiga einnig við um Bretland) segja til um.

Tryggja mætti áframhaldandi greiðan markaðsaðgang fyrir íslenskar sjávarafurðir til Bretlands með gerð hagfellds fríverslunarsamnings, tvíhliða eða með hinum EFTA-ríkjunum. Slíkur samningur gæti jafnvel skapað tækifæri fyrir enn greiðari aðgang en nú er ef tollar féllu einnig niður af afurðum sem nú bera toll inn til ESB. Greiðari markaðsaðgangur gæti þannig náð til þeirra afurða sem tilgreindar voru í töflu hér að framan og ætti ekki síst við um ýmsar framleiðsluvörur úr fiskafurðum. Með niðurfellingu tolla af unnum afurðum gætu skapast tækifæri til meiri vinnslu afurðanna hér á landi og útflutnings þeirra til Bretlands sem fullunninnar vöru. Þetta á einkum við um framleiðsluvörur úr tegundum sem njóta ríkrar tollverndar við innflutning til ESB í dag, s.s. makrill, síld, lax og túnfiski.

Rækja er þriðja stærsta útflutningsvaran til Bretlands. Bretar hafa lengi vel verið langstærsti kaupandi rækju og verksmiðjurnar hérlandis eru háðar góðum aðgangi að breskum markaði. Rétt er að hafa í huga að 60% af þeirri rækju sem unnin er á Íslandi kemur innflutt frá Kanada. 10.600 tonn koma þaðan til vinnslu árið 2015 og 6.300 tonn af rækju veiddust sama ár við Ísland. Mikilvægt er að hafa í huga að tryggja að Ísland njóti ekki síðri markaðsaðgangs fyrir rækju inn til Bretlands og Kanada. Kanadamenn hafa ekki unnið frosna rækju hingað til en það eru líkur á því að þeir fari í slíka framleiðslu. Almennt séð gildir það sama um hvítfiskinn og rækjuna, mikilvægt er að tryggja íslenskum afurðum hagstæðan aðgang að Bretlandsmarkaði sambærilegan við helstu samkeppnisþjóðir okkar.

Á meðfylgjandi fylgiskjali má finna yfirlit yfir helstu sjávarafurðir sem fluttar voru út til Bretlands á árunum 2015-2016, þar sem fram kemur fyrir hverja einstaka afurð hver almenni tollurinn (MFN-tollur) er og hvaða tollfríðinda íslenskar afurðir njóta á grundvelli bókunar 9 við EES-samninginn og bókunar 6 við fríverslunarsamning Íslands og ESB.

Útflutningur helstu sjávarafurða til Bretlands 2014-2016 - eftir magni

Tegund	2014	2015	2016
Porskur	25.754	23.848	29.163
Rækja	6.275	6.252	5.909
Ýsa	7.685	8.653	7.037
Loðna	2.536	7.800	5.777
Lax	7	17	1.176
Karfi	2.726	3.643	3.501
Skarkoli	2.424	2.553	2.155
Steinbítur	1.227	1.439	1.251
Kolmunni	1.947	2.252	2.145
Síld	3.429	1.609	2.328
Ufsi	489	691	759
Þykkvalúra	354	762	738
Silungur	594	516	344
Skötuselur	232	165	197
Makrill	691	1.726	1.003

Tonn. Heimild: Hagstofa Íslands.

Útflutningur helstu sjávarafurða til Bretlands 2015-2016 og tollfríðindi Íslands:

Tollskrárn.	Lýsing	Útflutn. til Bretlands 2015-16 í krónum	MFN ESB	Tollfríðindi til ESB
0304.7129	Sjófryst, millilögð eða lausfryst þorsflök	6.940.250.002	7,50%	0%
0304.7131	Fryst, roðflett þorsflök í bitum	3.228.045.345	7,50%	0%
0304.7119	Landfryst, millilögð eða lausfryst þorsflök	1.697.025.984	7,50%	0%
0304.4412	Fersk, roðflett þorsflök	1.558.173.309	18,00%	0%
0302.5190	Ferskur, heill þorskur	1.534.394.999	12,00%	0%
0304.7229	Sjófryst, millilögð eða lausfryst ýsuflok	1.137.287.975	7,50%	0%
0304.7121	Sjófryst, blokkfryst þorsflök	1.040.161.267	7,50%	0%
0304.9542	Frystur þorskur í roðflettum bitum	933.278.105	7,50%	TF:1,1%
0304.5312	Ferskur þorskur í roðflettum bitum	867.863.720	15,00%	TF: 1,1%
0302.5290	Fersk, heil ýsa	860.804.380	7,50%	0%
0304.4422	Fersk þorsflök með roði	772.820.501	18,00%	0%
0303.8943	Sjófrystur, hausskorinn karfi	670.506.122	7,50%	TF: 0,6%
0304.7111	Landfryst, blokkfryst þorsflök	637.193.622	7,50%	0%
0305.4900	Annar reyktur fiskur	541.450.723	14-16%	4,2-4,8% eða engin
0304.7219	Landfryst, millilögð eða lausfryst ýsuflok	511.503.126	7,50%	0%
0304.4421	Fersk ýsuflok með roði	505.335.591	18,00%	TF: 0%
0302.2200	Ferskur, heill skarkoli	503.405.530	7,50%	TF: 2,2%
0304.9541	Fryst ýsa í roðflettum bitum	491.855.463	7,50%	TF: 1,1%
0302.8915	Ferskur, heill karfi	419.947.822	7,50%	TF: 0,6%
0302.1101	Ferskur, heill eldissilungur	381.123.325	12,00%	TF: 3,6%
0302.2910	Fersk, heil þykkvalúra	373.045.026	15,00%	TF: 4,5%
0304.8316	Landfryst skarkolaflok	337.656.575	7,50%	0%
0304.4411	Fersk, roðflett ýsuflok	321.039.771	18,00%	TF: 0%
0302.8919	Ferskur, heill steinbitur	275.522.546	15,00%	TF: 4,5%
0304.8319	Landfryst, millilögð eða lausfryst flatfisksflök, önnur en lúða, grálúða og skarkoli	289.119.978	15,00%	0%
0304.5311	Fersk ýsa í roðflettum bitum	152.237.065	15,00%	TF: 1,1%

2. MATVÆLAÖRYGGI - HEILBRIGÐI DÝRA OG PLANTNA

Efni og meginreglur

Reglur EES-samningsins um matvælaöryggi er aðallega finna í I. viðauka og XII. kafla II. viðauka við EES-samninginn. Ákvarðanir um að þessar reglur ættu að ná að fullu til Íslands hvað landbúnaðarafurðir varðar voru samþykktar af sameiginlegu EES-nefndinni árið 2007 og tóku þær gildi 1. nóvember 2011. Þessar reglur ná til allra þátta er varða matvælaframleiðslu, merkingar, eftirlit með matvælaframleiðslu, hollustuhætti við framleiðslu, aflifun dýra, innflutningseftirlit, meðferð aukaafurða o.s.frv. Varðandi sjávarafurðir hafa sambærilegar reglur gilt allt frá árinu 1998.

Með upptöku þessara reglna varð Ísland hluti af innri markaðnum varðandi viðskipti með matvæli. Matvæli sem framleidd eru á Íslandi sæta því ekki heilbrigðiseftirliti við útflutning frá Íslandi til annarra ríkja á EES-svæðinu eða umflutning um þau og teljast í frjálsu flæði á innri markaðnum, enda þótt þær sæti eftir sem áður tollafgreiðslu. Jafnframt fylgir Ísland reglum ESB að því er varðar innflutning vara frá þriðju ríkjum og eftirliti með slíkum innflutningi, enda eru vörur sem fluttar eru inn til Íslands frá þriðju ríkjum í frjálsu flæði á innri markaðnum.

Um innflutning frá þriðju ríkjum gilda ákveðnar reglur ESB sem Ísland hefur innleitt. Meðal þeirra gerða sem fjalla um innflutning eru:

- Tilskipun ráðsins 97/78/EB um meginreglur um skipulag dýraheilbrigðiseftirlits með afurðum sem fluttar eru inn til bandalagsins frá þriðju löndum.

- Reglugerð framkvæmdastjórnarinnar (EB) nr. 136/2004 frá 22. janúar 2004 um reglur um heilbrigðiseftirlit dýralækis á skoðunarstöðvum Bandalagsins á landamærum með afurðum sem eru fluttar inn frá þriðju löndum

Í samningaviðræðum við framkvæmdastjórn ESB um upptöku Íslands á þessum reglum fékk Ísland ákveðnar aðlaganir að reglum um matvælaöryggi.

- Lifandi dýr: Ísland er undanþegið frá öllum reglum er varða lifandi dýr. Þar með eru taldar reglur um dýravelferð (að undanskildinni reglugerð ráðsins (EB) nr. 1099/2009 um velferð dýra við aflifun, sem Ísland hefur innleitt).

- Fiskimjöl: Ísland fékk undanþágu frá ákvæðum reglugerðar (EB) nr. 999/2001 um setningu reglna um forvarnir gegn, eftirlit með og útrýmingu tiltekinnna tegunda smitandi heila-~~hrörnunar~~ á þá leið að heimilt er að fódra jörturdýr með fiskimjöli. Slíkt er ekki heimilt í öðrum ríkjum ESB.

Kjöt og kjötvörur

Innflutningur ferskra kjötvara inn í ESB er háður því að með fylgi heilbrigðisvottorð dýralæknis frá lögbæru yfirvaldi í þriðja ríki. Lögbær yfirvöld þurfa að vera viðurkennd af skrifstofu framkvæmdastjórnar ESB um heilsu og neytendamál (DG SANCO). Þessi viðurkenning er skilyrði þess að ríki geti flutt inn á innri markaðinn. Ísland hefur í gildi landsreglur er varða innflutning á hráu kjöti, eggjum og mjólkurafurðum í 10. gr. laga nr. 25/1993 um dýrasjúkdóma og varnir gegn þeim og reglugerð nr. 448/2012 um varnir gegn því að dýrasjúkdómar og sýktar afurðir berist til landsins. Fela þessar reglur í sér ítarlegri varúðarráðstafanir gagnvart innflutningi á kjöt- og mjólkurafurðum og miða þessar ráðstafanir að því að koma í veg fyrir að dýrasjúkdómar og sýktar afurðir berist til landsins. Þegar útganga Bretlands úr ESB tekur gildi 2019 verður dómsmál um lögmæti þessara reglna til lykta leitt.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Innflutningur: Gangi Bretland úr innri markaðnum að fullu og ekki verði samið með öðrum hætti um reglur eða gagnkvæma viðurkenningu milli ESB og Bretlands mun Bretland teljast þriðja ríki að því er varðar frjálsa för vara og þar með matvæla og mun innflutningur matvæla þaðan sæta eftirliti samkvæmt því. Í ljósi þess að Bretland beitir nú þeim reglum sem gilda á innri markaðnum um matvælaöryggi, þ.m.t. reglugerð (EB) 882/2004 um opinbert eftirlit til að staðfesta að lög um fóður og matvæli og reglur um dýraheilbrigði og velferð dýra séu virt, má gera ráð fyrir að yfirvöld þar í landi verði viðurkennd til að heimila innflutning inn á innri markaðinn, verði ekki samið um sérstakt fyrirkomulag um þessi efni.

Útflutningur: Núgildandi reglur EES-samningsins um frjálst flæði vöru skapa hagræði við útflutning afurða, sérstaklega ferskvöru eins og ferskra sjávarafurða og stytta afgreiðslutíma. Útflutningur til Bretlands mun þurfa að mæta þeim kröfum sem Bretland mun setja á sviði matvælaöryggis- og um innflutningseftirlit. Fyrst um sinn má gera ráð fyrir að reglurnar verði sambærilegar við reglur ESB, en þar þarf að skoða hvort Bretland muni meðhöndla vörur frá EES-svæðinu sem vörur frá þriðja ríki eða hvort þær sæti annarri og einfaldari meðferð. Hvað varðar umflutning á útflutningsvörum um Bretland, með flugfrakt eða sjófrakt, á markaði innan EES, mun Brexit væntanlega ekki hafa áhrif á afgreiðslu vörunnar á endamarkaði, svo lengi sem um innsiglaðar sendingar er að ræða og þeim ekki skipt upp í Bretlandi. Landi íslensk skip afla sínnum í Bretlandi munu afurðirnar þó tapa stöðu sinni á innri markaði með tilliti til heilbrigðisreglna og þurfa að sæta eftirliti við innflutning þeirra á EES-svæðið aftur.

Mikilvægt er að Ísland leitist við að fá viðurkenningu á því frá Bretlandi að því sé heimilt að fóðra jórtur-dýr með fiskimjöli, m.a. vegna útflutnings lambakjöts og mjólkurafurða til Bretlands. Eftir atvikum þarf að huga að þeim undanþágum sem Ísland nýtur vegna matvælalöggjöfar EES, verði sú löggjöf að einhverju marki hluti af framtíðarramma viðskipta Íslands og Bretlands.

3. TÆKNILEGAR REGLUGERÐIR

Efni og meginreglur

Einn mikilvægasti þáttur þess að aflétta hindrunum í vegi frjálsra vöruviðskipta er afnám tæknilegra viðskiptahindrana. Til þess að ná þessu markmiði án þess að draga úr kröfum um öryggi og neytendavernd er í EES-samningnum mælt fyrir um samræmingu tæknilegra krafna og reglur um það efni er að finna í II. viðauka við samninginn. Eftirlit á landamærum EES-ríkjanna með því hvort vörur uppfylli tæknilegar kröfur hvers ríkis hefur því verið afnumið en í stað þess kemur markaðaseftirlit yfirvalda í hverju ríki. Þá gildir samræmd löggjöf á Evrópska efnahagssvæðinu um framleiðslu vöru og vísað til samevrópskra staðla um tæknilegar útfærslur og kröfur sem gerðar eru til vöru sem framleiðendur staðfesta með CE-merki og samræmisýfirlýsingum. Efni II. viðauka skiptist í fjölmarga undirkafla auk almenns kafla þar sem tæknilegar reglur og kröfur til prófunar til fjölmargra vöruflokka hafa verið felldar inn. Markaðseftirlit með vörum hér á landi er m.a. á hendi Neytendastofu en einnig undir sameiginlegri forsjá hennar og annarra stofnana, t.d. varðandi eftirlit með vélknúnum ökutækjum. Þar er nýskráning ökutækja hjá Samgöngustofu en markaðseftirlit, t.d. innkallanir bifreiða og eftirlit með íhlutum þeirra, s.s. varahlutum sem hafa áhrif á öryggi bifreiða og taldir eru upp í reglum ESB, m.a. barnabílstólar, í höndum Neytendastofu. Þá hefur Mannvirkjastofnun markaðseftirlit með byggingavörum og rafföngum hér á landi sem og eftirlit með vishönnun orkutengdra vara og orkumerkingum. Umhverfisstofnun hefur markaðseftirlit með eiturefnum, snyrtivörum og tilteknum varnarefnum, svo sem plöntuverndarvörum og sæfivörum hér á landi.

Ábrif úrsagnar Bretlands úr EES

Samræmdar reglur EES-samningsins gilda ekki gagnvart vörum sem framleiddar eru utan Evrópska efnahagssvæðisins. Ef ekki yrði samið við Bretland um lausn á þessu teldist Bretland því vera „þriðja ríki“ í viðskiptum við ríki á Evrópska efnahagssvæðinu. Annars vegar þýddi það að ekki væri víst að bresk yfirvöld litu svo á að vörur frá EES-ríki uppfylltu tæknilegar kröfur og staðla sem gerð eru í Bretlandi og hins vegar að ekki væri hægt að ganga að því gefnu að vörur sem framleiddar yrðu í Bretlandi uppfylltu þær tæknilegu kröfur eða staðla sem gilda á Evrópska efnahagssvæðinu. Tryggja þarf að útganga Bretlands torveldi hvorki markaðssetningu á vörum í Bretlandi né innflutning frá Bretlandi á vörum sem framleiddar eru þar í landi.

Lyf

Markmið lyfjalaga er að tryggja landsmönnum nægilegt framboð af nauðsynlegum lyfjum með sem hagkvæmasti dreifingu á grundvelli eðlilegrar samkeppni og í samræmi við þær reglur sem gilda innan EES eða samkvæmt stofnsamningi Fríverslunarsamtaka Evrópu (EFTA). Íslensk lyfjalöggjöf byggist því á lyfjalöggjöf ESB og er sú löggjöf þeirri íslensku til fyllingar. Ein meginreglan sem gildir innan EES um lyf er sú að óheimilt er að markaðssetja lyf á svæðinu án þess að lyfið hafi fengið útgefið markaðsleyfi, annaðhvort leyfi veitt af yfirvöldum í hverju aðildarríki fyrir sig eða miðlægt leyfi útgefið af Lyfjastofnun Evrópu. Samkvæmt sömu reglum um lyf, sem ætluð eru mönnum, segir að markaðsleyfi megi einungis veita umsækjendum sem hafa staðfestu innan EES.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Leiði útganga Bretlands úr ESB til þess að litið verði á Bretland sem þriðja ríki innan EES verður íslensk-um yfirvöldum óheimilt að heimila markaðssetningu lyfs frá Bretlandi eftir að Bretland gengur úr ESB án tilskilins markaðsleyfis. Þá kann álag á Lyfjastofnun hér á landi, eins og aðrar lyfjastofnanir í Evrópu, að aukast við útgöngu Bretlands þar sem Lyfjastofnun Bretlands hefur verið mjög afkastamikil við skráningu lyfja í Evrópu og mun hún ekki geta starfað með sama hætti eftir útgöngu Bretlands.

Sprengiefni til almennra nota

Efni kaflans fjallar um sprengiefni til almennra nota, þ.e. sprengiefni til notkunar t.d. við verkframkvæmdir, flugeldavörur, þ. á m. flugeldavörur til skemmtunar fyrir almenning, fyrir leikhús og sem íhluti í ökutæki. Þá tekur kafliinn til forefna sprengiefna með tillit til hryðjuverkaógnar. Meginreglur viðaukans lúta að almennum öryggiskröfum, skráningu, CE-samræmingarmerkingu, frjálssu flæði vöru og rekjanleika hennar.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Við útgöngu Breta þarf sprengiefni til almennra nota, einnig forefni sem flutt yrði frá Bretlandi, að uppfylla staðla og kröfur EES-reglna um innflutning frá þriðja ríki og sæta viðeigandi eftirliti, en þessar vörur eru í frjálssu flæði milli Íslands og Bretlands í dag, samkvæmt reglum EES-samningsins. Hins vegar kynnu ESB og Bretland að semja um sameiginlegar reglur eða gagnkvæma viðurkenningu reglna á þessu sviði, sem síðan mætti yfirfæra í samning milli Íslands og Bretlands.

Byggingarvörur, rafmagnsvörur, snyrtivörur og hættuleg efni

Í 10., 15., 16. og 21. kafla II. viðauka er fjallað um byggingarvörur, rafmagnsvörur, snyrtivörur og hættuleg efni. Um þessa vöruflokka gildir samræmd löggjöf á Evrópska efnahagssvæðinu um framleiðslu þeirra. Markaðseftirlit með vörunum er í höndum Mannvirkjastofnunar og Umhverfisstofnunar. Varðandi byggingarvörur og rafmagnsvörur er vísað til samevrópskra staðla um tæknilegar útfærslur og kröfur sem gerðar eru til vöru sem framleiðendur staðfesta með CE merki og samræmisýfirlýsingum. Óheimilt er að markaðssetja plöntuverndarvörur og sæfivörur á EES-svæðinu án þess að þær hafið fengið útgefið markaðsleyfi af Umhverfisstofnun. Hægt er að sækja um gagnkvæma viðurkenningu á markaðsleyfi fyrir sæfivöru sem gerir það kleyft að setja á markað hér á landi sæfivöru sem þegar er með landsbundið markaðsleyfi í öðru EES-ríki. Ef bjóða á sæfivöru fram á markaði á öllu EES-svæðinu er hægt að sækja um sambandsleyfi hjá Efnastofnun Evrópu (ECHA). Þá gilda hér á landi reglur um flokkun og merkingar efnavara (CLP) og ákvæði um skráningu, mat, leyfisveitingu og takmarkanir á efnum (REACH), sem eru sömu reglur og gilda á öllu EES-svæðinu.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Við útgöngu Breta úr EES yrðu byggingavörur, rafmagnsvörur, snyrtivörur og efni og efnablöndur innflutt frá Bretlandi að uppfylla kröfur EES-reglna um innflutning frá þriðja ríki og sæta viðeigandi eftirliti, en þessar vörur eru í frjálssu flæði milli Íslands og Bretlands í dag, samkvæmt reglum EES-samningsins. Jafnframt þyrftu Bretar að sækja um markaðsleyfi fyrir plöntuverndarvörum og sæfivörum í EES-ríkjum ef ætlunin væri að setja breskar vörur á markað í EES-ríki. Þá hefur úrsögn Bretlands í för með sér að ekki verður lengur hægt að sækja um gagnkvæma viðurkenningu á vörum sem hafa markaðsleyfi í Bretlandi. Hins vegar kynnu ESB og Bretland að semja um sameiginlegar reglur, eða gagnkvæmnisviðurkenningu reglna á þessu sviði, sem síðan mætti yfirfæra í samning Íslands og Bretlands.

Brenndir drykkir og vín

Reglur EES-samninginn um brennda drykki og vín er að finna annars vegar í II. viðauka við EES-samninginn og hins vegar í bókun 47 við samninginn. Undir II. viðauka falla m.a. reglur samningsins um brennda áfenga drykki og eru þær tilgreindar í XXVII hluta viðaukans. Þar er kveðið á um að samningsaðilar skuli heimila innflutning og markaðssetningu á brenndum áfengum drykkjum sem eru í samræmi við þær gerðir sem felldar hafa verið undir viðaukann. Á þessu sviði eru þó EFTA ríkjunum frjálst að hafa sína eigin löggjöf í öllum öðrum tilgangi. Efni þeirra gerða sem felldar hafa verið undir viðaukann lúta aðallega að greiningaraðferðum á m.a. brenndum áfengum drykkjum og kryddblönduðum vínaforðum. Þá taka gerðirnar jafnframt til skilgreiningar, lýsingar, kynningar, merkingar og vernd landfræðilegra merkinga á bæði brenndum áfengum drykkjum og kryddblönduðum vínaforðum.

Bókun 47 við EES-samninginn fjallar um afnám tæknilegra hindrana í viðskiptum með vín. Á grundvelli bókunarinnar eru samningsaðilar skuldbundnir til að heimila innflutning og markaðssetningu á víni en EFTA ríkjunum er þó frjálst að hafa sína eigin löggjöf í öllum öðrum tilgangi en þeim sem lýtur að viðskiptum milli EFTA ríkjanna og Evrópusambandsins. Bókun 47 skiptist í tvo viðbæta. Í viðbæti 1 er að finna þær gerðir sem varða afnám tæknilegra viðskiptahindrana í viðskiptum með vín, en gerðirnar tengjast vöruskilgreiningum, vínfræðilegum vinnsluaðferðum, vörusamsetningum, skipulagi um dreifingu og markaðssetningu. Í viðbæti 2 er að finna ákvæði sem mæla fyrir um að samningsaðilar skuli koma á gagnkvæmri aðstoð milli eftirlitsaðila í víngeiranum.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Ekki verður séð að útganga Bretlands úr Evrópusambandinu muni hafa nein teljandi áhrif á hagsmunum Íslands í tengslum við viðskipti með brennda drykki og vín.

4. SKAÐSEMISÁBYRGÐ

Einn þáttur í ákvæðum EES-samningsins um vöruviðskipti eru ákvæði um skaðsemisábyrgð sem er að finna í III. viðauka við samninginn. Þessar reglur mæla fyrir um ábyrgð framleiðanda á tjóni sem neytendur verða fyrir á lífi eða heilsu af völdum vöru sem viðkomandi framleiðandi hefur framleitt eða sett á markað. Fela þessar reglur m.a. í sér þær lágmarksfjárhæðir skaðabóta sem framleiðendur skuli bera ábyrgð á.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Við útgöngu úr ESB yrði Bretland ekki skuldbundið af EES-reglum um skaðsemisábyrgð. Hins vegar taka skaðsemisábyrgðarreglur EES-réttar einnig til dreifingaraðila hér á landi.

5. ORKA

Ákvæðum EES-samningsins um orkumál er ætlað að koma á fót sameiginlegum innri markaði fyrir raforku og gas, auka samkeppni á orkumarkaði, auka orkuöryggi og notkun endurnýjanlegra orkugjafa, auk þess að bæta orkunýtni í aðildarríkjunum en í IV. viðauka við samninginn er að finna ákvæði hans um orkumál. Ísland hefur í nokkrum tilvikum fengið aðlögun frá ákvæðum viðaukans, t.d. undanþágu frá tilskipun 2002/91/EB um orkunýtni bygginga og tilteknar undanþágur frá raforkutilskipuninni (2003/54/EB).

Hagsmunir Ísland í viðskiptum við Bretland

Við útgöngu Bretlands munu ákvæði samningsins um orkumál ekki gilda í samskiptum Íslands og Bretlands. Slíkt hefði einkum þýðingu varðandi áform um hugsanlegan sæstreng á milli Íslands og Bretlands. Tvær gerðir í IV. viðauka skipta mestu máli varðandi hugsanleg framtíðarviðskipti með raforku um sæstreng milli Íslands og Bretlands, annars vegar önnur raforkutilskipunin (2003/54/EB) og arftaki hennar, þriðja raforkutilskipunin (2009/72/EB), og hins vegar reglugerð Evrópuþingsins og ráðsins (EB) nr. 1228/2003 og arftaki hennar, reglugerð nr. 714/2009, um skilyrði fyrir aðgangi að neti fyrir raforkuviðskipti yfir landamæri.

Raforkutilskipunin felur í sér sameiginlegar reglur um raforkuviðskipti á innri markaðnum, en mikilvægt er að hafa slíkt regluverk ef tengja á raforkukerfi landa saman. Ef vinna vegna hugsanlegs sæstrengs heldur áfram þarf að tryggja að regluverk, sambærilegt við það sem gildir skv. annarri og þriðju raforkutilskipuninni og reglugerðum nr. 1228/2003 og 714/2009 um skilyrði fyrir aðgangi að neti fyrir raforkuviðskipti yfir landamæri, verði í gildi milli Íslands og Bretlands. Sæstrengurinn milli Íslands og Bretlands er á listanum yfir „Projects of Common Interest“ hjá ESB sem þýðir að mögulegt er að leita eftir styrkjum frá ESB fyrir undirbúningsstig sæstrengs, en sá möguleiki yrði væntanlega ekki fyrir hendi þegar Bretland gengur úr ESB.

6. FRJÁLS FÖR FÓLKS

Reglur um frjálstan atvinnu- og búseturétt fólks gilda alls staðar á Evrópska efnahagssvæðinu. Í því felst að launafólk hefur, að teknu tilliti til ákveðinna takmarkana, frelsi til farar innan EES í þeim tilgangi að ráða sig til starfa til jafns við heimamenn. Frjáls för launafólks felur í sér afnám allrar mismununar launafólks sem byggð er á ríkisfangi og lýtur að atvinnu, launakjörum og öðrum starfs- og ráðningarskilyrðum. Ríkisborgarar allra aðildarríkja EES njóta því sömu réttinda til vinnu og innlent launafólk. Til launafólks teljast allir ríkisborgarar aðildarríkja EES sem sækja um og ráða sig í vinnu eða eru í góðri trú um að fá vinnu í öðru ríki innan EES á þeim tíma sem viðkomandi hefur rétt á að dvelja í landinu. Aðrir ríkisborgarar EES-ríkja, t.d. námsmenn og lífeyrisþegar og aðstandendur þeirra hafa einnig rétt til frjálsrar farar og dvalar á öllu svæðinu að ákveðnum skilyrðum uppfylltum.

Ábrif úrsagnar Bretlands úr EES

Samkvæmt upplýsingum frá Þjóðskrá voru 2.342 íslenskir ríkisborgar skráðir með lögheimili í Bretlandi þann 1. desember 2016 en fleiri Íslendingar gætu verið búsettir þar í landi. Sama dag voru 824 breskir ríkisborgarar skráðir með lögheimili á Íslandi. Við útgöngu Bretlands úr ESB gætu íslenskir ríkisborgarar ekki byggt réttindi sín til þess að sækja atvinnu í Bretlandi á ákvæðum EES-samningsins og þá gætu Íslendingar enn fremur þurft að sækja um dvalarleyfi, auk atvinnuleyfis eftir atvikum, til að geta hafið búsetu í landinu og sinnt þar störfum og/eða stundað nám. Enn fremur mundu ákvæði EES-samningsins um réttindi EES-borgara til að taka fjölskyldur sínar með sér til dvalar ekki lengur gilda gagnvart þeim Íslendingum sem vilja flytja til Bretlands. Afleiðingarnar yrðu minni fyrir íslenska námsmenn þar sem að þeir hafa alla tíð þurft að greiða full skólagjöld í breskum háskólum, ólíkt ríkisborgurum ESB-ríkja (sbr. umfjöllun um bókun 29). Íslenskir námsmenn myndu þó að öllum líkindum þurfa að sækja um dvalarleyfi vegna náms fyrir komuna til Bretlands. Hið sama ætti við gagnvart breskum ríkisborgurum sem búsettir eru hér á landi sem, að óbreyttu, þyrftu t.d. fá veitt dvalarleyfi á grundvelli ákvæða V.-VIII. kafla laga um útlendinga og sækja um atvinnuleyfi, eftir atvikum, á grundvelli laga um atvinnuréttindi útlendinga.

Mikilvægt er því að finna ásættanlega lausn sem tryggði gagnkvæm réttindi ríkisborgara beggja ríkja eins og framast er unnt. Í þeim efnum er sérstaklega brýnt að íslensk og bresk stjórnvöld vinni sameiginlega að því að tryggja stöðu þeirra Íslendinga sem búsettir eru í Bretlandi og sömuleiðis stöðu þeirra Breta sem búsettir eru á Íslandi.

Samningaviðræður um útgöngu Bretlands úr ESB hófust formlega 19. júní 2017. Eitt af forgangsmálunum í þeim viðræðum er að tryggja réttindi þeirra sem þegar hafa nýtt sér réttinn til frjálsrar farar og dvalar í Bretlandi á grundvelli reglna ESB um frjálsa för fólks. Þegar þetta er ritað er samningaviðræðum á milli Bretlands og ESB ekki lokið og því óljóst hver lokaniðurstaða viðræðna verður. Hins vegar er vilji fyrir því, bæði að hálfu ESB og Bretlands, að ríkisborgarar ESB og EFTA-ríkjanna (þ.m.t. Íslands) sem dvelja nú þegar á Bretlandseyjum geti búið þar áfram eftir útgöngu Bretlands úr ESB. Taka skal fram að viðræðurnar sem nú standa yfir eiga eingöngu við um þá sem hafa nýtt sér réttinn til frjálsrar farar fyrir útgöngu Bretlands úr ESB (verið er að semja um viðmiðunardagsetningu). Þessi samningur mun því ekki ná til þeirra sem hyggjast flytja til Bretlands eftir Brexit en samið verður sérstaklega um réttindi þeirra síðar meir. Íslensk stjórnvöld fylgjast grannt með framvindu mála á þessu sviði og leitast við að koma íslenskum sjónarmiðum á framfæri þar sem reglur um frjálsa för fólks falla undir EES-samninginn.

7. ALMANNATRYGGINGAR

Í EES-samningnum eru ítarleg ákvæði um almannatryggingar og er þau að finna í reglugerðum í VI. viðauka við samninginn, sbr. 29. gr. samningsins. Ákvæði EES-samningsins um almannatryggingar fela ekki í sér að löggjöf aðildarríkjanna á því sviði sé samræmd heldur er ákvæðunum ætlað að vernda almannatryggingaréttindi ríkisborgara aðildarríkjanna, og fjölskyldna þeirra, þegar þeir flytjast á milli landa. Almennatryggingareglugerðirnar kveða á um aðgengi að almannatryggingum, tryggingavernd, bótarétt og réttindi og skyldur þeirra sem fara á milli aðildarríkjanna eða búa í einu ríki og vinna í öðru. Þetta er aðallega fólk á vinnumarkaði og fjölskyldur þeirra, útsendir starfsmenn, ferðamenn, námsmenn, lífeyrisþegar og aðrir þeir sem flytja á milli ríkjanna og ávinna sér eða hafa áunnið sér réttindi í almannatryggingum.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Verði ekki byggt á ákvæðum EES-samningsins eða öðrum gagnkvæmum samningum milli Íslands og Bretlands um almannatryggingar munu íslensk lög að óbreyttu gilda án frávika hvað varðar aðgengi að almannatryggingum, tryggingavernd og bótarétti hér á landi þegar farið er á milli Íslands og Bretlands til náms, starfa eða búsetu. Bretland og breskir ríkisborgarar teljast þá vera þriðja ríki og þriðja lands borgarar gagnvart EES-samningnum þegar Bretland verður ekki lengur aðili að samningnum. Á sama hátt munu bresk lög gilda um aðgengi íslenskra borgara að almannatryggingum, tryggingavernd og bótarétti í Bretlandi. Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES geta orðið mismunandi eftir því um hvers konar greiðslur og svið almannatrygginga er að ræða eins og nánar verður vikið að hér á eftir.

Eins og komið hefur fram í kafla V um frjálsa för launþega, standa nú yfir viðræður á milli Bretlands og ESB um útgönguskilmála og fjalla þær einnig um stöðu þeirra ESB-borgara sem hafa þegar áunnið sér réttindi í Bretlandi á grundvelli reglna um almannatryggingar, og öfugt. Íslensk stjórnvöld fylgjast vel með viðræðum ESB og Bretlands þar sem að þetta svið fellur undir EES-samninginn og geta niðurstöður

viðræðna því haft áhrif á stöðu Íslendinga sem hafa áunnið sér réttindi í Bretlandi og þeirra sem fara á milli Bretlands og Íslands, t.d. ferðamenn og námsmenn. Fram hefur komið að bresk stjórnvöld vonist til að sá samningur sem muni nást við ESB á þessu sviði geti einnig náð til EFTA-ríkjanna innan EES. Þá má telja að ESB geri ráð fyrir að samkomulag ESB og Bretlands á svið almannatrygginga, ef af verður, muni einnig taka til EFTA-ríkjanna innan EES. Í því sambandi skal bent á að um er að ræða réttindi sem byggjast á eða hafa þegar áunnist á grundvelli ESB reglugerða sem felldar hafa verið undir EES-samninginn.

Ákvæði um það hvaða löggjöf gildi

Í almannatryggingareglugerðum þeim sem eru hluti EES-samningsins er kveðið á um það hvaða löggjöf skuli gilda við för á milli aðildarríkjanna vegna atvinnu eða náms eða við flutning búsetu. Meginreglan er að löggjöf landsins þar sem starfsemin fer fram, gildir, óháð því hvar launamaðurinn/sjálfstætt starfandi einstaklingur býr. Sérákvæði gilda m.a. um útsenda starfsmenn. Vinnuveitendur á Íslandi hafa getað sent starfsmenn til tímabundinna starfa í Bretlandi og þeir hafa á starfstímanum í Bretlandi haldið tryggingavernd sinni á Íslandi í samræmi við þessi ákvæði og verið á sama tíma undanþegnir því að greiða til breska tryggingakerfisins og hafa því ekki áunnið sér réttindi þar. Sama á við um sjálfstætt starfandi einstaklinga. Þetta mun falla niður ef ekki verður samið um annað. Útsendir starfsmenn frá Íslandi til Bretlands sem starfa þar tímabundið án þess að vera ráðnir beint til starfa þar í landi verða þar með ekki undanþegnir því að falla undir breska almannatryggingalöggjöf og þurfa þeir eða vinnuveitendur þeirra að greiða gjöld til breska kerfisins í samræmi við nánari ákvæði breskra laga. Þá gilda sérákvæði um starfsfólk í flugþjónustu, s.s. flugmenn og flugþjóna, þá sem stunda þjónustuviðskipti o.fl. og einnig eru í reglugerðunum sérákvæði sem gilda um íslenska sjómenn sem vinna fyrir íslensk sjávarútvegsfyrirtæki um borð í skipum er sigla undir breskum fána. Sömu reglur hafa átt við um útsenda starfsmenn frá Bretlandi sem starfa hér og búa tímabundið. Þeir hafa verið undanþegnir því að greiða gjöld til íslenska tryggingakerfisins og hafa ekki áunnið sér réttindi hér á landi þrátt fyrir tímabundin störf og búsetu hér.

Sjúkratryggingar, heilbrigðisþjónusta og fleira

Meginregla almannatryggingareglugerða EES-samningsins um sjúkratryggingar og heilbrigðisþjónustu er sú að þeir sem eru sjúkratryggðir í einu aðildarríki og sýna Evrópskt sjúkratryggingakort eða vottorð því til staðfestingar eiga rétt á nauðsynlegri aðstoð heilbrigðiskerfis hins opinbera í öðrum aðildarríkjum ef þörf krefur með sömu skilyrðum og gildir um sjúkratryggða þar í landi, t.d. ferðamaður sem veikist eða slasast. Ríkjunum er skylt að greiða kostnað vegna þeirra samkvæmt ákveðnum reglum eftir á og þurfa ferðamennirnir því ekki að greiða kostnaðinn að fullu þegar þeir leita aðstoðar. Þá ber ríkjunum að greiða sjúkrakostnað lífeyrisþega eins aðildarríkis sem búsettir eru í öðru aðildarríki, þó eftir öðrum reglum, sem og sjúkrakostnað námsmanna og útsendra starfsmanna. Framangreind ákvæði munu, að óbreyttu, falla brott milli Íslands og Bretlands. Sömu reglur munu þá gilda um breska ferðamenn hér á landi og ferðamenn frá ríkjum utan EES. Breskir ferðamenn yrðu þá að greiða að fullu fyrir þá aðstoð heilbrigðisþjónustunnar sem þeir kunna að þurfa á að halda í samræmi við íslenskar reglur og gjaldskrár og leita endurgreiðslu er heim er komið. Sama mun gilda um íslenska ferðamenn sem þurfa aðstoð hjá bresku heilbrigðisþjónustunni. Þeir eiga hins vegar rétt á að fá kostnaðinn endurgreiddan hjá

íslenskum sjúkratryggingum í samræmi við íslenskar reglur þegar heim er komið. Skylda annars ríkisins, á grundvelli ákvæðanna til að greiða sjúkrakostnað námsmanna og lífeyrisþega sinna sem búsettir eru í hinu ríkinu, munu einnig falla niður. Ekki verður unnt að nýta sjúkratryggingatímabil í Bretlandi við flutning til Íslands til að fullnægja skilyrðum sjúkratryggingalaga um sex mánaða löglega búsetu hér á landi áður en aðstoðar er leitað. Verða þeir því að kaupa sér tryggingu fyrir tímabilið eins og þriðja landsborgarar.

Bætur vegna meðgöngu og fæðingar

Meginreglur almannatryggingareglugerða EES-samningsins um samlagningu tryggingatímabila og greiðslu bóta úr landi gilda einnig um fæðingarorlofsgreiðslur. Við útgöngu Bretlands yrði að óbreyttu ekki unnt að fá tryggingatímabil í Bretlandi metin til að fullnægja lágmarksskilyrðum íslenskra laga um fæðingar- og foreldraorlof fyrir bótarétti. Ekki yrði heldur skylt að greiða fæðingarstyrk og fæðingarorlofsgreiðslur til einstaklinga sem flytja frá Íslandi til Bretlands eða búa í Bretlandi en hafa áunnið sér rétt hér á landi en í því sambandi ber að geta þess að lögheimili hér á landi er ekki skilyrði fyrir greiðslum skv. íslenskum lögum um foreldra- og fæðingarorlof.

Lífeyristryggingar almannatrygginga

Meginregla almannatryggingareglugerða EES-samningsins um lífeyrisréttindi almannatrygginga er að fólk ávinnur sér lífeyrisrétt í hverju tryggingar-, búsetu- eða starfslandi um sig samkvæmt lögum hvers lands. Unnt er að nota tryggingartímabil frá öðrum aðildarríkjum upp að ákveðnu marki til að fullnægja skilyrðum fyrir lífeyrisrétti. Áunnin lífeyrisréttindi geymast og ber að greiða þegar að lífeyrisatburði eða lífeyrisaldri er náð jafnvel þótt lífeyrisþeginn hafi búsetu í öðru aðildarríki. Almannatryggingalögin kveða á um að þeir sem eru búsettir hér á landi teljist tryggðir skv. lögnum nema annað leiði af milliríkjasamningum. Þriggja ára búseta er m.a. skilyrði fyrir rétti til elli- og örorkulífeyris. Samkvæmt lögnum er heimilt í milliríkjasamningi um gagnkvæm réttindi og skyldur að veita undanþágur frá ákvæðum laganna og heimila takmörkun á beitingu þeirra. M.a. má kveða á um samlagningu tryggingatímabila og um rétt til að fá bætur greiddar við búsetu í öðru samningsríki. Þegar Bretland verður ekki lengur aðili að EES-samningnum og verði ekki byggt á öðrum gagnkvæmum samningnum munu lögin því að óbreyttu gilda án frávíka hvað varðar tryggingavernd og bótarétt hér á landi þegar farið er á milli Íslands og Bret-

lands. Þannig verður t.d. ekki skylt að taka tillit til tryggingatímabila í Bretlandi til að fullnægja skilyrðum um bótarétt eða að verða við umsóknum um greiðslur úr landi til Bretlands á grundvelli áður áunninna tímabila. Annað kann að eiga við hafi lífeyrisgreiðslur þegar hafist fyrir útgöngu Bretlands úr ESB

Greiðslur úr lífeyrissjóðum

Skyldutrygging lífeyrisréttinda fellur undir almannatryggingalöggjöf EES og einstaklingar innan EES sem hafa áunnið sér rétt til lífeyris eiga rétt á að fá hann greiddan þegar lífeyrisaldri er náð.

Samkvæmt lögum um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða, hafa lífeyrissjóðir heimild til að endurgreiða iðgjöld til erlendra ríkisborgara utan EES þegar þeir flytjast úr landi enda sé heimild til slíks í samþykktum fyrir viðkomandi sjóð og það ekki óheimilt samkvæmt milliríkjasamningi sem Ísland er aðili að. Því kann að koma til virkjunar þessara heimilda við úrgöngu Bretlands.

Atvinnuleysisbætur

Meginreglur almannatryggingareglugerða EES-samningsins um samlagningu tryggingatímabila og greiðslu bóta úr landi gilda einnig um atvinnuleysisbætur. Við útgöngu Bretlands yrði að óbreyttu ekki lengur unnt að fara til Bretlands í atvinnuleit og halda atvinnuleysisbótum sínum hér á landi á meðan. Sama á við um breska ríkisborgara; þeir gætu ekki komið hingað til lands í atvinnuleit. Þá verður ekki unnt að fá tímabil með atvinnuleysistryggingu í Bretlandi metin í því skyni að fullnægja skilyrðum laga um atvinnuleysistryggingar um tryggingatímabil fyrir bótarétti.

Fjölskyldubætur (barnabætur)

Meginreglan um barnabætur er sú að starfi foreldri/foreldrar í sama landi og börnin búa, t.d. í Bretlandi, á fjölskyldan rétt á barnabótum þar óháð því hvort hún er bresk eða íslensk. Jafnframt geta menn með ótakmarkaða skattskyldu á Íslandi, sem starfa í öðru ríki á evrópska efnahagssvæðinu og hafa á framfæri sínu barn sem heimilisfast er hér á landi, átt rétt á barnabótum í atvinnuríkinu. Jafnframt má ákvarða barnabætur hér á landi með börnum sem ekki eru heimilisföst á Íslandi en eru á framfæri manna sem eru ríkisborgarar í EES-ríki, starfa hér á landi og bera hér fulla skattskyldu.

Brotthvarf Bretlands úr ESB mun ekki hafa mikil áhrif á Ísland, íslenska ríkisborgara í Bretlandi eða breska ríkisborgara á Íslandi þar sem fjölskylda á að öllu jöfnu rétt á barnabótum í búsetulandi barnanna. Starfi foreldri/foreldrar hins vegar í öðru landi en búsetulandi barna sinna mun brotthvarf Bretlands úr ESB annars vegar leiða til þess að breskir ríkisborgarar, sem starfa á Íslandi en hafa á sínu framfæri börn búsett í Bretlandi, munu ekki lengur eiga rétt á barnabótum á Íslandi en þess í stað halda þeir rétti sínum til barnabóta í Bretlandi. Hins vegar munu íslenskir ríkisborgarar, sem starfa í Bretlandi en hafa á sínu framfæri börn sem búsett eru á Íslandi, ekki eiga rétt á breskum barnabótum vegna barna sinna á Íslandi en þess í stað er réttur til barnabóta fyrir hendi á Íslandi á grundvelli búsetu barnanna og mögulega tekna annars foreldris á Íslandi. Umsóknir breskra ríkisborgara sem starfa hér á landi eru fátíðar og sama má segja um umsóknir íslenskra ríkisborgara sem starfa í Bretlandi.

8. VIÐURKENNING Á FAGLEGGRI MENNTUN OG HÆFI

Til að auðvelda launþegum og sjálfstætt starfandi einstaklingum að leita sér atvinnu eða stunda starfsemi sína á Evrópska efnahagssvæðinu hefur EES-samningurinn að geyma reglur um gagnkvæma viðurkenningu á prófskírteinum, vottorðum og öðrum vitnisburði um formlega menntun og hæfi og er þær reglur að finna í VII. viðauka við samninginn. Einstaklingi, sem hefur aflað sér faglegrar menntunar og hæfis til starfs í einu af aðildarríkjum EES-samningsins, er heimilt að stunda það starf hvar sem er innan EES með sömu réttindum og skyldum og heimamenn. Reglur EES-samningsins mæla fyrir um hvernig ber að afla viðurkenningar á menntun í einu EES-ríki til að gegna starfi sem nýtur lögverndar í öðru EES-ríki. Til þess að fá að starfa í lögverndaðri starfsgrein þarf því ákvörðun þar til bærs stjórnvalds í formi leyfis, löggildingar eða sérstakrar viðurkenningar, enda hafi hlutaðeigandi þá faglegu menntun og hæfi sem til þarf samkvæmt lögum eða fyrirmælum settum samkvæmt þeim.

Ábrif úrsagnar Bretlands úr EES

Við útgöngu Bretlands úr Evrópusambandinu verða bresk stjórnvöld ekki skuldbundin til að viðurkenna menntun sem aflað er á Íslandi til að gegna þeim lögvernduðu störfum sem talin eru upp í viðaukum við tilskipun 2005/36/EB. Á sama hátt bæri íslenskum stjórnvöldum ekki skylda til að viðurkenna menntun sem aflað hefur verið í Bretlandi hér á landi. Sem dæmi má nefna sérnám í læknisfræði. Útgefin sérfræðileyfi að loknu slíku sérnámi í Bretlandi eru staðfest hér á landi á grundvelli samræmdra reglna. Við útgöngu Bretlands úr ESB verða þeir sem stundað hafa framhaldsnám í Bretlandi hins vegar meðhöndlaðir sem borgarar þriðja ríkis og eiga því ekki rétt á sjálfkrafa viðurkenningu sérfræðileyfis. Þetta á einnig við um aðrar stéttir eins og hjúkrunarfræðinga, ljósmæður, lyfjafræðinga, dýralækna, tannlækna og arkitekta. Mikilvægt er því að komast að gagnkvæmu samkomulagi við bresk stjórnvöld um slíka viðurkenningu starfsréttinda og menntunar milli landanna.

9. STAÐFESTURÉTTUR

Áttundi viðauki EES-samningsins um staðfesturétt (right of establishment) inniheldur eingöngu eina tilskipun um rétt borgara og aðstandenda þeirra til frjálsrar farar og dvalar á yfirráðasvæði aðildarríkjanna. Fjallað hefur verið um frjálsa för fólks í kaflanum um V. viðauka samningsins. Umfjöllun um staðfesturétt fyrirtækja má finna í kaflanum um X. viðauka sem nær yfir almenna þjónustu.

10. FJÁRMÁLAÞJÓNUSTA

Reglur EES-samningsins um fjármálaþjónustu er að finna í IX. viðauka við samninginn. Í kjölfar fjármálakreppunnar 2008 hóf Evrópusambandið umfangsmikla endurskoðun á regluverki fjármálaþjónustu. Sú endurskoðun fólst m.a. í nýrri tilhögun á eftirliti með fjármálamörkuðum, einkum vegna viðskipta yfir landamæri og endurskoðun reglna um bankastarfsemi, verðbréfamarkað, váttryggingar, greiðslumiðlun og aðra fjármálastarfsemi. Með Evrópureglum er jafnframt verið að bregðast við hraðri

tækniþróun á sviði fjármálaþjónustu. Unnið er að því að taka upp fyrrnefnda löggjöf ESB um fjármálaþjónustu í EES-samninginn. Mikilvægt skref var tekið í þeim efnum þegar reglur um evrópskt eftirlitskerfi með fjármálamörkuðum voru teknar upp í EES-samninginn á síðasta ári. Samantekt þessi hefur fyrst og fremst að geyma yfirlit um þá hagsmuni sem til staðar eru. Ekki má líta á efni hennar sem tæmandi umfjöllun, enda er málefni fjármálamarkaða víðfemt, hagsmunir margvíslegir og kunna jafnframt að breytast verulega til framtíðar vegna ýmissa óvissuþátta, þ. á m. tækniframfara og efnahagsástands.

Frelsi til að veita þjónustu - Evrópupassinn

Fjármálafyrirtækjum sem hafa starfsleyfi í EES-ríki, þ.m.t. Bretlandi, er almennt kleift að veita þjónustu innan EES. Þau hafa þannig rétt til að stofnsetja fyrirtæki, útibú eða veita þjónustu yfir landamæri á grundvelli tilkynningar, sk. Evrópupassa (e. passporting). Þetta felur bæði í sér að fyrirtæki geti veitt þjónustu beint á milli ríkja eða stofnað útibú í öðru ríki innan EES, án frekari skilyrða en gerð eru til þeirra í heimaríkinu. Að sama skapi geta fyrirtæki í öðrum EES-ríkjum, þ.á m. Íslandi, veitt slíka fjármálaþjónustu í Bretlandi. Kveðið er á um þennan möguleika, svonefndan „Evrópupassa“, í ýmsum Evrópugerðum á fjármálamarkaði, en sérhver þeirra tekur til reglna á ákveðnum sviðum eða varðar tiltekna þjónustu. Þá getur hvert og eitt fyrirtæki innan EES starfað á fleiri en einu sviði, veitt mismunandi þjónustu og því nýtt sér heimildir mismunandi Evrópugerða á sama tíma.

Löggjöf ESB á sviði fjármálaþjónustu kveður einnig í ýmsum tilvikum, þó ekki öllum, á um aðgang þriðju ríkja að innri markaði ESB. Slíkur aðgangur er háður því að sýnt sé fram á að reglur og eftirlit í viðkomandi þriðja ríki uppfylli kröfur Evrópureglna sem gilda um starfsemina. Í þeim tilvikum tekur framkvæmdastjórn ESB sérstaka jafngildisákvörðun, en slíkt getur tekið einhvern tíma. Er þá í kjölfarið jafnan rætt um að reglur og eftirlit í viðkomandi ríki séu jafngildar. Bresk stjórnvöld hafa unnið að því að greina mun á jafngildisákvæðum Evrópugerða og réttarstöðu breskra fyrirtækja, m.t.t. ákvæða sem varða svonefnda Evrópupassa en margar þeirra reglna eru nýtilkomnar og hefur ekki reynt á áður. Mat á því hvað telst jafngilt er mismunandi frá einni Evrópugerð til annarrar og getur leitt til ágreinings. Þá kunna skilyrði þess að þriðja ríki verði talið jafngilt að breytast til framtíðar. Bresk löggjöf um fjármálaþjónustu byggist sem stendur á Evrópulöggjöf á þessu sviði sem kann að greiða fyrir að slíkum jafngildisákvörðunum.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Standi Bretland alfarið utan innri markaðar ESB má gera ráð fyrir að íslensk fyrirtæki á fjármálamarkaði þurfi að sækja um sjálfstætt starfsleyfi í Bretlandi. Komi jafnframt til þess að bresk fjármálafyrirtæki geti ekki reitt sig á ákvæði sem kveða á um jafngildi þriðju ríkja, og sé ekki um annað samið, standa líkur til þess að þau þurfi að sækja um starfsleyfi innan EES til þess að þeim sé unnt að veita þar fjármálaþjónustu. Slíkt kynni að taka tíma, auk þess sem starfsleyfi kunna að vera bundin skilyrðum sem gætu verið mismunandi frá einu ríki til annars.

Evrópskar eftirlitsstofnanir

Lög um evrópskt eftirlitskerfi á fjármálamarkaði, nr. 731/2017, voru samþykkt á Alþingi 9. maí 2017. Með aðild Bretlands að ESB er það jafnframt aðili að evrópskum eftirlitsstofnunum; Evrópsku banka- eftirlitsstofnuninni („EBA“), Evrópsku verðbréfamarkaðseftirlitsstofnuninni („ESMA“) og Evrópsku váttrygginga- og lífeyrissjóðaeftirlitsstofnuninni („EIOPA“) og hefur þar með m.a. aðgengi að leiðum til lausnar ágreiningsmála um þann farveg. Tilgangur stofnananna er að tryggja betra samstarf eftirlits innan EES, auðvelda beitingu evrópskra lausna við vandamálum og styðja einsleita túlkun laga og reglna, en þær hafa auk þess ákveðnar valdheimildir. Til viðbótar er Bretland aðili að Evrópska kerfisáhætturáðinu („ESRB“).

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Brotthvarf Bretlands úr ESB mun þýða að landið verður ekki lengur aðili að hinu evrópska eftirlitskerfi, enda ekki lengur hluti innri markaðsins, nema um annað verði samið. Þannig er fyrir séð er að eftirlitsfrankvæmd verði ekki eins samræmd á milli Bretlands og EES ríkja. Þá mun EBA, sem er staðsett í London, líkast til þurfa að færa sig um set. Eins og er, er vart unnt að fullyrða um hvort framangreint kynni að hafa áhrif, og þá hvaða áhrif, á viðskipti Íslands við Bretland.

Bankamarkaður

Á íslenskum bankamarkaði fer fram miðlun fjármagns fyrir milligöngu viðskiptabanka, lánaþyrirtækja og sparissjóða sem starfa samkvæmt starfsleyfi frá Fjármálaeftirlitinu („FME“) á grundvelli laga um fjármálafyrirtæki, nr. 161/2002. Regluverk íslenskra fjármálafyrirtækja byggist að miklu leyti á samræmdum Evrópureglum. Á síðustu árum hafa orðið miklar breytingar á starfsumhverfi fjármálafyrirtækja m.a. vegna nýrra alþjóðlegra staðla, t.d. frá Basel nefndinni og breytinga á Evrópulöggjöf. Á meðal mikilvægustu breytinga eru nýjar reglur um hlutfall og samsetningu eigin fjár, en einnig um hæfni stjórnenda, áhættustýringu, vogunarhlutfall, kröfur um lausafé og sérstakar eftirlitsheimildir, m.a. með könnunar- og matsferli.

Fjármálamarkaðir ríkja innan EES geta verið mjög tengdir þar sem fjöldi fyrirtækja er með umtalsverða starfsemi yfir landamæri. Erfiðleikar eða áföll fjármálafyrirtækis í einu ríki geta því haft kerfisleg áhrif í öðru ríki og jafnvel áhrif á fjármálastöðugleika þess ríkis. Hvað varðar viðbúnað og skilameðferð fjármálafyrirtækja eru ákvæði um viðtækt samstarf og upplýsingaskipti yfir landamæri þegar samstæður starfa í fleiri en einu aðildarríki. Samstarf, samráð og upplýsingaskipti við stjórnvöld í aðildarríkjum er annars eðlis en við stjórnvöld í ríkjum utan EES þar sem ríkari kröfur eru gerðar og hægt er að leysa ágreining með aðild EBA og Eftirlitsstofnunar EFTA.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Sem sakir standa fer ekki mikið fyrir starfsleyfisskyldri starfsemi íslenskra viðskiptabanka í Bretlandi, eða erlendra viðskiptabanka hér á landi. Þó hafa íslenskir bankar tilkynnt um þjónustu þar og erlendir um þjónustu hér. Ekki er vitað á þessu stigi hversu umfangsmikil sú þjónusta er. Þá er einhver virk starfsemi íslenskra lánaþyrtaekja í Bretlandi (sjá einnig umfjöllun um greiðsluþjónustu). Erfitt er að segja til um á þessu stigi hvort að starfsemi viðskiptabanka yfir landamæri, á milli Íslands og Bretlands mun koma til með að taka breytingum, nú eftir losun fjármagnshafta og þegar enn er óljóst hvernig samningar Breta við ESB verða m.t.t. aðgangs að innri markaði ESB. Hvað varðar skila- og slitameðferð má benda á að eftir Brexit, er ekki tryggt að reglur sem gilda um breska viðskiptabanka og lánaþyrtaeki verði samræmdar Evrópulöggjöf. Sama gildir um reglur um innstæðutryggingar.

Verðbréfamarkaður, verðbréfasjóðir

Á verðbréfamarkaði fara fram verðbréfavíðskipti, ýmist á skipulögðum verðbréfamörkuðum eða utan þeirra. Fjármögnun í formi verðbréfa er háð ýmsum lagaskilyrðum, bæði við útgáfu og í kjölfar hennar, en slíkri fjármögnun er m.a. ætlað að tryggja jafnræði fjárfesta og jafnan aðgang þeirra að upplýsingum. Verðbréfa- og fjárfestingarsjóðir taka við fjármunum frá almenningi, fyrirtækjum og fagfjárfestum til sameiginlegrar fjárfestingar. Fagfjárfestingsjóðir eru sjóðir um sameiginlega fjárfestingu sem eingöngu veita viðtöku fé frá fagfjárfestum. Íslensk löggjöf á þessu sviði byggist að verulegu leyti á evrópsku regluverki.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Umfangsmestu víðskipti innlendra aðila á sviði fjármálaþjónustu við Bretland í dag eru annars vegar verðbréfavíðskipti, þ.m.t. fjárfestingar lífeyrissjóða, sem fara fram í talsverðum mæli fyrir milligöngu verðbréfafyrirtækja í Bretlandi. Hins vegar er um að ræða skuldabréfafjármögnun fjármálaþyrtaekja og annarra aðila. Þá er fjárvarsla vegna erlendra verðbréfaeignar lífeyrissjóða að hluta framkvæmd af fyrirtækjum í Bretlandi. Líklegt getur talist að bresk stjórnvöld leggi kapp á að Brexit hafi sem minnst áhrif á möguleika breskra fyrirtækja að keppa áfram um þessa þjónustu.

Nokkur íslensk verðbréfafyrirtæki nýta í dag bæði staðfesturéttinn og réttinn til að veita þjónustu yfir landamæri innan EES. Starfsemi af þessum toga kann að vaxa að nýju og íslensk fyrirtæki á fjármála-markaði gætu sótt á næstu árum meir á erlenda markaði. Hagsmunir eru fólgnir í því að íslensk fyrirtæki geti áfram boðið breskum aðilum þjónustu sína.

Greiðslumiðlun

Íslensk löggjöf á sviði greiðslumiðlunar byggist að verulegu leyti á evrópsku regluverki. Rafræn greiðslumiðlun er byggð á notkun greiðslu- og uppgjörskerfa sem gjarnan tengjast innbyrðis. Greiðslukerfi eru mikilvægur fjármálainnvíður og er öryggi þeirra mikilvægt til að tryggja fjármálastöðuleika.

Veiting greiðsluþjónustu, þ.m.t. útgáfa greiðslukorta og færsluhirðing, er þá starfsleyfisskyld starfsemi skv. lögum nr. 120/2011 um greiðsluþjónustu en lögin kveða nánar á um það sem telst til greiðsluþjónustu.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Ekki er fyrirjáanlegt að úrsögn Bretlands úr EES muni hafa áhrif á rekstur millibankakerfa Seðlabanka Íslands (stórgreiðslu og jöfnunarkerfi) og innlenda greiðslumiðlun í íslenskum krónum almennt.

Óljóst er hvaða áhrif útganga Bretlands mun hafa á starfsemi Kauphallar Íslands eða Nasdaq verðbréfamíðstöðvar. Möguleg bein áhrif eru þau að endurmeta þurfi heimildir breskra fjármálafyrirtækja til að vera aðilar að Kauphöllinni og Nasdaq verðbréfamíðstöð. Ekkert breskt fjármálafyrirtæki var með aðild að verðbréfamíðstöð en tvö bresk fjármálafyrirtæki voru aðilar að Kauphöll (mars 2017). Í kjölfar afléttingar gjaldeyrishafta kann þó að vera að áhugi erlendra aðila á fjárfestingum hér á landi aukist og þar með gætu skapast forsendur fyrir aukinni aðkomu breskra fjármálafyrirtækja að íslenskum verðbréfamarkaði.

Á Íslandi starfa nokkur fyrirtæki sem bjóða lausnir á sviði rafrænnar greiðslumiðlunar, þ.m.t. útgáfu greiðslukorta og færsluhirðingar. Þau fyrirtæki þjónusta í sumum tilvikum einnig erlenda kaupmenn í færsluhirðingu, þ.e. nýta sér þjónustufrelsi EES-samningsins og svonefnda Evrópupassa. Útganga Bretlands úr ESB kann að breyta þeirri umgjörð sem nú gildir, svo sem með tilliti til skilyrða starfsleyfa - m.a. íslenskra fyrirtækja í Bretlandi. Það kynni þannig að geta haft áhrif á starfsemi þeirra íslensku fyrirtækja sem hafa starfsemi eða huga á sókn á breskan markað, sem og breskra fyrirtæka á íslenskan markað. Hagsmunir eru fólgnir í því að íslensk fyrirtæki geti áfram boðið þjónustu sína hvað þetta varðar.

Markaður fjártæknifyrirtækja (e. Fintech), þ.e. upplýsingatæknifyrirtækja á fjármálamarkaði, hefur þá farið mjög vaxandi, m.a. í Bretlandi, undanfarin ár. Hefur þeim markaði verið skipt m.a. í greiðsluþjónustu, hugbúnaðargerð og gagnagreiningu. Telja verður að fyrir þá starfsemi skipti samræmdar reglur um greiðsluþjónustu, aðgengi að gögnum og persónuverndarlöggjöf töluverðu máli. Vitað er til þess að einhver starfsemi fjártæknifyrirtækja er á milli Íslands og Bretlands. Hagsmunir Íslands hvað varðar umrædda atvinnugrein kunna að breytast til framtíðar.

Vátryggingamarkaður

Íslensk löggjöf á vátryggingamarkaði byggist fyrst og fremst á Evrópureglum. Lög nr. 100/2016 um vátryggingastarfsemi tóku gildi 1. október 2016. Lögin eru í samræmi við tilskipun 2009/138/EB sem kölluð hefur verið gjaldþolstilskipunin („Solvency II“). Lögin styrkja grundvöll starfsemi vátryggingafélaga, m.a. með auknum kröfum til fjárhags þeirra og stjórnarháttá.

Fyrirtæki frá Bretlandi hafa haft umtalsverða starfsemi á vátryggingamarkaðnum hér á landi frá gildistöku EES-samningsins. Markaðurinn skiptist í frumtryggingar annars vegar og endurtryggingar hins vegar. Endurtryggingar skipta sennilega mestu máli þegar kemur að viðskiptum við bresk fyrirtæki. Hvað varðar frumtryggingar er starfsemi erlendra vátryggingafélaga einkum í tengslum við líftryggingar. Iðgjöld erlendra aðila í líftryggingum námu um 10,7 milljörðum króna. Þar af voru rúmlega 2 milljarðar, eða 19,5% frá Bretlandi (2014). Til samanburðar námu iðgjöld íslenskra líftrygginga um 4 milljörðum króna (2014). Hvað varðar frumtryggingar skaðatrygginga, er hlutur Bretlands umtalsverður miðað við erlendu vátryggingafélögin, eða 1,5 milljarður króna, sem svarar til 76% af starfsemi erlendra aðila (2014).

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Útganga Bretlands úr ESB mun líkast til vart hafa veruleg áhrif á viðskipti vegna endurtrygginga, enda er Bretland opið fyrir þessa þjónustu gagnvart löndum utan EES og markaðurinn sjálfur alþjóðlegur í eðli sínu. Óljóst er hvaða afleiðingar Brexit mun hafa á starfsemi vegna frumtrygginga. Verði litið á Bretland sem þriðja ríki þyrftu bresk váttryggingafélög (eða dótturfélög sem starfrækt eru í Bretlandi) sérstakt starfsleyfi til þess að geta starfað á Íslandi. Sama gildir ef íslenskt váttryggingafélag hefði hug á því að starfa í Bretlandi. Bretum yrði í sjálfsvald sett hvaða reglur og kröfur yrðu settar um starfsemi erlendra váttryggingafélaga. Hvað varðar samtryggingar, verður slík samtrygging ekki lengur fyrir hendi við útgöngu Bretlands úr ESB en það leiðir til þess að meiri hættu er á að hagsmunir váttryggingartaka og váttryggðra geti skerst. Þá mundu reglur EES-samningins um upplýsingaskyldu milli ríkjanna ekki gilda lengur.

11. ALMENN ÞJÓNUSTA OG STAÐFESTURÉTTUR

Útflutningur þjónustu til Bretlands nam 61,3 milljörðum kr. árið 2015, um 11% útfluttrar þjónustu og hef aukist jafnt og þétt síðustu ár. Þar af er um 66% ferða- og flugþjónusta sem notið er við för til Íslands - en árið 2015 sóttu um 241.000 Bretar Ísland heim (Um 316.000 árið 2016, þ.e. 17,9% allra ferðamanna). Aðrir stærstu liðirnir eru tölvuþjónusta (9 milljarðar kr.) og sérfræði- og ráðgjafarþjónusta (4,5 milljarðar kr.).

Árið 2015 nam innflutningur þjónustu frá Bretlandi 65,8 milljörðum króna, eða um 18% innfluttrar þjónustu. Þar af nam ferða- og flugþjónusta um 42% innfluttrar þjónustu. Aðrir stærstu liðirnir eru sérfræði- og ráðgjafarþjónusta (12,9 milljarðar kr.) og greiðslur fyrir notkun hugverkaréttindi (3,2 milljarðar kr.).

Almennt ákvæði EES-samningsins um staðfesturétt og þjónustu er að finna í 31. gr. og 36.-39. gr. samningsins og er nánari reglur samningsins um þetta efni að finna í X. viðauka við samninginn. Framan- greind ákvæði EES-samningsins fela í sér afnám allra hindrana sem standa í vegi fyrir því að öðlast rétt til staðfestu á yfirráðasvæði samningsaðila og veita þjónustu á yfirráðasvæði annars samningsaðila en þar sem viðkomandi hefur staðfestu. Löggjöf Evrópusambandsins um þetta efni, þ.m.t. þjónustutílskipun ESB sem tekin hefur verið upp í X. viðauka, felur að mestu í sér útfærslu á þessum réttindum og einföldun á stjórnsýsluferlum og hvaða kröfur leyfisskilyrði og önnur skilyrði sem sett eru fyrir veitingu þjónustu þurfa að uppfylla. Rétt er að undirstrika að þjónustutílskipunin gildir t.d. ekki um heilbrigðisþjónustu en undir X. viðauka hefur einnig verið tekin upp tílskipun 2011/24/ESB um réttindi sjúklunga varðandi heilbrigðisþjónustu yfir landamæri.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Innan Evrópska efnahagssvæðisins hafa hindranir á því að ríkisborgarar EES-ríkjanna geti öðlast staðfestu og boðið þjónustu þvert á landamæri almennt verið afnumdar. Vægi þjónustustarfsemi í íslenska hagkerfinu hefur aukist gríðarlega síðustu ár með aukningu í ferðaþjónustu. Þar er þó aðallega um þjónustustarfsemi innanlands að ræða og útganga Bretlands úr EES mun því líklega ekki hafa viðtæk áhrif á möguleika breskra ferðamanna til þess að sækja Ísland heim. Við útgöngu Bretlands úr Evrópusambandinu yrðu Bretland og Ísland eftir sem áður aðilar að hinum almenna samningi um þjónustuviðskipti (GATS-samningnum) og væru því Bretland og Ísland, hvort um sig, áfram skuldbundin til þess að veita ríkisborgurum og fyrirtækjum frá hinum aðilanum aðgang að þjónustumörkuðum sínum í samræmi við skuldbindingar sínar samkvæmt GATS-samningnum. Í íslenskum lögum er það oft sett sem skilyrði þess að geta stundað tiltekna starfsemi, oft þjónustustarfsemi, að forsvarsmaður/stofnandi starfseminnar sé EES-borgari. Sjá um það t.d. a-lið 2. mgr. 9. gr. laga um skipan ferðamála nr. 70/2015. Auðveldlega mætti hins vegar semja við Bretland um að breskir aðilar nytu sömu réttinda og EES-borgarar á grundvelli gagnkvæmissjónarmiða. Hins vegar kynni úrsógn Bretlands að hafa áhrif á möguleika sjúkratryggðra á Íslandi til að sækja sér heilbrigðisþjónustu yfir landamæri til Bretlands í samræmi við tílskipunina um réttindi sjúklunga varðandi heilbrigðisþjónustu yfir landamæri sem vísað er til hér að framan.

12. RAFRÆN FJARSKIPTI, HLJÓÐ- OG MYNDMIÐLUN OG UPPLÝSINGASAMFÉLAGIÐ

Í XI. viðauka við EES-samninginn er m.a. að finna reglur samningsins um fjarskiptaþjónustu, pósthjónustu, persónuvernd, upplýsingasamfélagið, hljóð- og myndmiðlun.

Fjarskipti, pósthjónusta og upplýsingasamfélagið

Íslensk fjarskipta- og pósthjónusta byggist á sameiginlegum reglum ESB sem teknar hafa verið upp í EES-samninginn. Í báðum tilvikum má segja að meginþingurinn sé að stuðla að virkri samkeppni í þessum málaflokkum og um leið tryggja ákveðin lágmarksréttindi borgara á EES-svæðinu til tiltekinna þátta fjarskipta- og pósthjónustu, sem þeim skal standa til boða á viðráðanlegu verði og óháð búsetu.

Hið sameiginlega regluverk lýtur því fyrst og fremst samræmdri reglusetningu á innanlandsmarkaði í hverju og einu aðildarríki EES-svæðisins fyrir sig. Umrætt regluverk varðar því ekki með beinum hætti samkeppnishagsmuni á milli einstakra ríkja innan EES-svæðisins.

Í fjarskiptalöggjöf ESB er kveðið á um hámarksverð reikihjónustu innan EES-svæðisins bæði í heildsölu og smásölu.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Úrsögn Bretlands mun almennt hafa lítil áhrif varðandi framgang og áframhaldandi beitingu fjarskipta- og póstlaga hér á landi. Bretland yrði að óbreyttu skilgreint sem þriðja ríki í samskiptum við Ísland og önnur lönd EES-svæðisins. Aðilar frá þriðju ríkjum sem vilja starfa á sviði fjarskipta hér á landi er það heimilt, að því gefnu að viðkomandi ríki eigi aðild að Alþjóðaviðskiptastofnuninni (WTO), sbr. 1. mgr. 4. gr. laga um fjarskipti nr. 81/2003.

Enda þótt hinn sameiginlegi regluramma í fjarskiptum varði almennt ekki milliríkjahagsmuni innan EES svæðisins er þó í honum að finna ákvæði sem fjalla um slík tilvik. Komi upp ágreiningur á milli eins eða tveggja aðildarríkja, t.d. vegna starfsemi fjarskiptafyrirtækis sem hefur staðfestu í fleiri en einu aðildarríki og veitir þjónustu yfir landamæri eins eða fleiri ríkja, er mælt fyrir um málsmeðferð í slíkum málum í ákvæði 21. gr. rammatilskipunar nr. 2002/21/EB. Eftir úrsögn Bretlands úr Evrópusambandinu væri þetta ákvæði ekki bindandi í samskiptum við Bretland. Lausn slíks ágreiningsmáls færi þá eftir reglum almenns þjóðaréttar um lausn mála í milliríkjadeilum. Aldrei hefur reynt á þetta ákvæði varðandi Ísland en það skýrist fyrst og fremst af landfræðilegri legu landsins sem eyríki. Flest deilumál sem koma upp á milli aðildarríkja varða fjarskiptatruflanir vegna fjarskiptaútsendinga sem ná yfir landamæri og vegna fjarskiptafélags sem hefur staðfestu í fleiri en einu aðildarríki og er með þjónustusvæði sem nær út fyrir landamæri tiltekins aðildarríkis.

Úrsögn Bretlands úr Evrópusambandinu getur haft áhrif á reikibjónustu á milli landanna. Nú gildir hámarksverð um reikibjónustu innan EES-svæðisins bæði í heildsölu og smásölu. Með útgöngu Bretlands úr ESB væri það ekki lengur bundið af þessu hámarksverði og jafnframt eru fjarskiptafyrirtæki innan EES ekki lengur bundið af því að veita breskum fjarskiptafyrirtækjum reikibjónustu á þessum kjörum. Hugsanlega gæti þetta leitt til herra reikiverðs á milli landanna, en fjarskiptafyrirtæki semja sín á milli um reikisamninga á milli landa, og má ætla að svo verði einnig eftir að Brexit hefur komið til framkvæmda.

Alþjóðleg pósthjónusta á milli landa byggist á samningi Alþjóðapóstbandsins (UPU). Viðskiptasamband Íslands og Bretlands breytist því ekki varðandi pósthjónustu. Ekki er gert ráð fyrir því að reglur um CE-merkingar skv. tilskipun 1999/5 og staðlar sbr. tilskipun 98/34/EB komi til með að hafa mikil áhrif á viðskipti milli landanna þótt Bretland verði þriðja ríki.

Persónuvernd

Mælt er fyrir um heimildir til flutnings persónuupplýsinga úr landi í ákvæðum 29. og 30. gr. laga nr. 77/2000 um persónuvernd og meðferð persónuupplýsinga. Flutningur persónuupplýsinga úr landi til ríkis sem framfylgir tilskipun 95/46/EB um vernd einstaklinga í tengslum við vinnslu persónuupplýsinga og frjálst flæði slíkra upplýsinga er heimill skv. 29. gr. laganna. Þá er einnig heimilt að flytja upplýsingar til þeirra landa og staða sem auglýst eru í auglýsingu nr. 228/2010, með síðari breytingum. Þau lönd sem heimilt er að flytja persónuupplýsingar til eru: aðildarríki EES og EFTA, Sviss, Kanada, Argentína, Guernsey, Mön, Jersey, Færeyjar, Andorra, Ísrael, Úrúgvæ og Nýja Sjáland. Flutningur persónuupplýsinga til annarra landa eða staða er almennt ekki heimill nema uppfyllt séu einhver af þeim skilyrðum sem koma fram í 1. mgr. 30. gr. laganna. Ef flutningur styðst ekki við neina af þeim heimildum sem þar eru taldar upp er mögulegt að flytja upplýsingar úr landi til þriðja lands með sérstakri heimild Persónuverndar. Samkvæmt 2. mgr. sömu greinar er henni eingöngu heimilt að veita slíka heimild telji hún sérstök rök mæla með því en þá þarf m.a. að taka tillit til eðlis upplýsinganna, fyrirhugaðs tilgangs vinnslunnar og hve lengi hún varir. Við útgáfu heimildar getur Persónuvernd gert að skilyrði að ábyrgðaraðili

leggi fram fullnægjandi tryggingar og samning með stöðluðum samningsákvæðum, í samræmi við ákvörðun framkvæmdastjórnar ESB.

Ábrif úrsagnar Bretlands úr EES

Gera má ráð fyrir að umtalsverður flutningur persónuupplýsinga á milli Íslands og Bretlands fari fram á degi hverjum. Hvort persónuupplýsingar geti flætt frjálst á milli ríkjanna í kjölfar útgöngu Bretlands úr ESB er þó alfarið í höndum ríkjanna og þeirra samninga sem verða gerðir við ESB í kjölfar útgöngunnar.

Verði ekki samið á annan veg má gera ráð fyrir að staða Bretlands gagnvart Íslandi við útgöngu úr ESB verði sambærileg stöðu ríkja utan EES, þ.e. eins og annarra þriðju ríkja. Hvað persónuvernd snertir liggja hagsmunir Íslands fyrst og fremst í því að tryggja viðunandi vernd á persónuupplýsingum íslenskra ríkisborgara við flutning persónuupplýsinga úr landi til Bretlands, svo sem miðlun þeirra um Netið eða aðra margmiðlunar- eða tækniþjónustu. Hvað Bretland varðar eru tveir kostir mögulegir í kjölfar útgöngu þess úr ESB. Annars vegar að Bretland verði sk. óöruggt þriðja land og verður þá almennt óheimilt að flytja upplýsingar til þess nema að til standi að fá sérstaka heimild skv. 30. gr. persónuverndarlaga. Hins vegar að Bretland sækist eftir því að vera sk. öruggt þriðja land gagnvart ESB/EES og ríkjum innan EES og væri þá almennt heimilt að flytja þangað persónuupplýsingar án vandkvæða, skv. 29. gr. Verði síðara tilvikið ofan á má gera ráð fyrir að lítil breyting verði á flutningi persónuupplýsinga milli Íslands og Bretlands.

Núgildandi persónuverndarlöggjöf Bretlands byggist á tilskipun 95/46/EB og á meðan svo er heimilar 29. gr. laga nr. 77/2000 flutning persónuupplýsinga um íslenska ríkisborgara þangað. Í maí 2018 kemur síðan til framkvæmda ný persónuverndarlöggjöf ESB sem veitir viðtækari vernd en núgildandi tilskipun veitir og felur hún í sér ýmsar nýjar kvaðir gagnvart þeim sem sjá um vinnslu persónuupplýsinga. Meðal umfangsmestu breytinga hinnar nýju löggjafar er rýmkun á landfræðilegu gildissviði núgildandi tilskipunar. Hin nýja reglugerð ESB nr. 679/2016 um persónuvernd og frjálsa miðlun persónuupplýsinga mun ná til allra aðila sem vinna persónuupplýsingar um einstaklinga innan Evrópu og EES. Samkvæmt 3. gr. reglugerðarinnar gildir hún um vinnslu persónuupplýsinga í tengslum við starfsemi ábyrgðaraðila eða vinnsluaðila innan ESB, óháð því hvort vinnslan sjálf fer fram innan Sambandsins eða ekki. Reglugerðin mun einnig gilda um vinnslu hjá fyrirtækjum sem staðsett eru utan ESB-svæðisins svo fremi að þau bjóða einstaklingum innan svæðisins vöru eða þjónustu eða hafi eftirlit með hegðun þeirra. Ljóst er að óháð því hvernig staða Bretlands í ESB eða persónuverndarlöggjöf Bretlands þróast munu bresk fyrirtæki með evrópska, þ. á m. íslenska viðskiptavinum, þurfa að beita og framfylgja reglum hinnar nýju reglugerðar. Hagsmunir íslenskra ríkisborgara ættu með því að vera vel tryggðir, auk þess sem viðeigandi ákvæði nýrrar reglugerðar mun eiga við um flutning persónuupplýsinga úr landi.

Hljóð- og myndmiðlar

Markmið reglna EES-samningsins um hljóð- og myndmiðlun er að koma á sameiginlegum markaði með hljóð- og myndmiðlun, þ.m.t. sjónvarpsútsendingar. Samkvæmt tilskipuninni er almenna reglan sú að EES-ríki hafa lögsögu yfir þeim fjölmiðlaveitum, þ.m.t. sjónvarpsstöðvum, sem hafa staðfestu í viðkomandi ríki.

Ábrif úrsagnar Bretlands úr EES

Í Bretlandi starfa nú ríflega eitt þúsund sjónvarpsstöðvar sem miðla efni sem ætlað er til móttöku í öðrum ríkjum EES-svæðisins. Stór hluti þessara stöðva eru bandarískar eða eiga uppruna sinn í Asíu

en þurfa leyfi í EES-ríki til að miðla efni sínu þar. Þær starfa samkvæmt leyfum sem OFCOM, breska fjölmiðlaeftirlitið, veitir. Eftir Brexit munu sjónvarpsstöðvarnar ekki lengur vera innan lögsögu EES og falla því ekki undir hljóð- og myndmiðlunartilskipun ESB, 2010/13/ESB. Samkvæmt tilskipuninni hefur myndmiðill sem heyrir undir lögsögu eins EES-ríkis leyfi til að miðla efni sínu í öðrum EES-ríkjum. Til þess að falla undir lögsögu ríkis þarf að uppfylla ákveðin skilyrði skv. tilskipuninni. Það er ljóst að þessar sjónvarpsstöðvar þurfa að flytja starfsemi sína til annara ríkja innan EES til að teljast falla undir lögsögu hljóð- og myndmiðlunartilskipunar ESB. Ýmis ríki innan EES hafa sýnt því áhuga að fá sjónvarpsstöðvarnar í sína lögsögu enda getur það skilað sér í auknum tekjum og störfum í tengdum greinum.

Fjöldi breskra sjónvarpsstöðva sem eru aðgengilegar nágrennarríkjum í lofti eða í gegnum gervihnött munu ekki falla undir tilskipunina eftir Brexit. Það þýðir að lágmarksreglur tilskipunarinnar um m.a. markaðssetningu á vörum og þjónustu og vernd barna nær ekki til breskra sjónvarpsstöðva eftir útgöngu Bretlands úr Evrópusambandinu. Við þetta skapast lagalegt tómarúm sem ríki EES hafa áhyggjur af og í því sambandi hefur komið til tals að sáttmáli Evrópuráðsins (ECTT) um sjónvarp yfir landamæri (Transfrontier Television Convention) verði tekinn upp að nýju. Bretar eru aðilar að þessum sáttmála. Sáttmálinn er merkilegur og sögulegur að því leyti að í fyrsta sinn sammæltust aðildarríki Evrópuráðsins um tiltekna lágmarksreglur um sjónvarpsútsendingar yfir landamæri. Endurnýjaður sáttmáli sem ESB og ríki utan ESB staðfesta, hefur verið nefndur sem hugsanleg leið til að draga úr áhrifum þess að Bretar falli ekki lengur undir ákvæði hljóð- og myndmiðlunartilskipunar ESB eftir Brexit. Mörg ríki EES hafa sýnt sáttmálanum aukinn áhuga, en vandamálið er að hann hefur ekki verið uppfærður vegna þeirra breytinga sem urðu á tilskipun ESB árið 2007. Sáttmálinn er þannig úreltur og þarf pólitískan vilja framkvæmdastjórnar ESB til að sáttmálinn verði uppfærður.

Möguleg áhrif eru sú að ef ekki verði samið sérstaklega um lögsögu sjónvarpsstöðva sem hafa aðsetur í Bretlandi standa ríflega eitt þúsund sjónvarpsstöðva frammi fyrir því að þurfa að flytja starfsemi sína til annars ríkis innan EES. Ísland gæti komið til greina sem staðfestuland fyrir einhverjar af þeim sjónvarpsstöðvum.

13. FRJÁLSIR FJÁRMAGNSFLUTNINGAR

Frjálsir fjármagnsflutningar eru hluti hins svonefnda fjórþætta frelsis sem EES-samningurinn og innri markaður Evrópusambandsins byggir á. Meginreglur um frjálst flæði fjármagns er að finna í 4. kafla EES-samningsins. Samkvæmt 40. gr. EES-samningsins skulu engin höft vera á milli samningsaðila á flutningum fjármagns í eigu þeirra sem búsettir eru í aðildarríkjum ESB eða EFTA-ríkjum né nokkur mismunun, byggð á ríkisfangi eða búsetu aðila eða því hvar fjármunirnir eru notaðir til fjárfestingar. Í 41. gr. EES-samningsins er þá mælt fyrir um að greiðslur í tengslum við þjónustustarfsemi, vöruflutninga, fólksflutninga eða fjármagnsflutninga milli samningsaðila innan ramma ákvæða EES-samningsins skuli lausar við öll höft.

Í XII. viðauka við EES-samninginn er að finna gerðir sem varða frelsi til fjármagnsflutninga, þ.m.t. reglugerðir Evrópuþingsins og ráðsins (EB) nr. 924/2009 og 260/2012 er varða greiðslur yfir landamæri innan EES, auk gerða sem lúta að átaki gegn greiðsludrætti í verslunarviðskiptum. Þá má finna tilskipun Evrópuþingsins og ráðsins 2002/47/EB um samninga um fjárhagslegar tryggingarráðstafanir.

Í XII. viðauka koma enn fremur fram undanþágur EFTA-ríkjana á tilteknum sviðum frá meginreglu samningsins um óheftar fjármagnshreyfingar og aðlögunarfrest þeirra á öðrum sviðum. Um Ísland gildir ótímabundið bann við fjárfestingum erlendra aðila á sviði fiskveiða og frumvinnslu sjávarafurða.

Reglur EES-samningsins um frjálst flæði fjármagns eru forsenda þess að íbúi ríkis innan EES geti stofnað innlánsreikning hjá banka í öðru ríki innan EES, fengið lánaða fjármuni og keypt hlutabréf eða fjárfest í öðrum fjármálagerningum innan ríkisins. Frelsi á þessu sviði er nauðsynlegt, eigi að ná markmiði um innri markað fjármálaþjónustu.

Á árinu 2008 voru sett fjármagnshöft á Íslandi, þ.e. skorður á frelsi flutnings fjármagns milli landa. Þeim hefur nú að langmestu leyti verið aflétt. Framangreind meginregla EES-samningsins um frelsi til fjármagnsflutninga hefur þýðingu m.t.t. hversu langt stjórnvöld geta gengið hvað þetta varðar. Fjármála- og efnahagsráðherra hefur birt á heimasíðu FJR greinargerðir um framgang áætlunar um losun fjármagnshafa, sbr. lög nr. 16/2013 um breytingu á lögum nr. 87/1992 um gjaldeyrismál.

Ábrif úrsagnar Bretlands úr EES

Reglur um frjálsta för fjármagns milli Íslands og Bretlands byggja á reglum EES-samningsins. Ljóst er að eftir útgöngu Breta úr ESB að þeir verða, nema um annað sé samið, ekki bundnir af Evrópureglum um frjálsta för fjármagns. Óljóst er hvort, eða þá hvaða áhrif, það hefði almennt á íslenskan fjármálamarkað.

Nefna má í þessu samhengi að fjárvarsla vegna erlendarar verðbréfaeignar lífeyrissjóða er að hluta til framkvæmd af fyrirtækjum í Bretlandi.

14. FLUTNINGAR

Ákvæði EES-samningsins um flutningastarfsemi er að finna í XIII. viðauka við EES- samninginn og skiptast þau í 5 hluta. Í þeim efnum skipta þrjú hlutar máli fyrir Ísland. Fjallað er um flutninga á vegum í II. hluta, flutninga á sjó í V. hluta og almennt flug í VI. hluta. Ekki verður hér vikið að öðrum hlutum viðaukans sem snúa að flutningum á landi og skipgengum vatnaleiðum.

Umferð á vegum (II. hluti)

Í öðrum kafla XIII. viðauka er fjallað um umferð á vegum. Í kaflanum er að finna gerðir sem fjalla um samræmingu tæknilegra atriða sem snúa að ökutækjunum sjálfum, gerð og búnaði þeirra, og samgöngumannvirkjum. Þá eru í kaflanum gerðir sem snúa að gjaldtöku af umferð og skilyrðum þess að mega starfa sem flutningsaðili á vegum.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Að því er varðar umferð á vegum hefur útganga Bretlands úr Evrópusambandinu helst áhrif á þrjá þætti, þ.e. viðurkenningu ökuskrteina, skráningar- og gerðarviðurkenningar ökutækja og ökurita. Þá gæti það haft áhrif á þá aðila sem vilja starfa sem flutningsaðilar á vegum í Bretlandi.

Ökuskrteini

Útganga Breta úr Evrópusambandinu mun hafa áhrif á gagnkvæma viðurkenningu ökuskrteina. Í VII. kafla reglugerðar um ökuskrteini nr. 830/2011 er fjallað um erlend ökuskrteini og munu Bretar falla undir ákvæði sem ná til ríkisborgara frá löndum utan EES. Með öðrum orðum þýðir það að breskir ríkisborgarar hafa heimild til að aka hér á landi sem ferðamenn en ef einstaklingur með breskt ökuskrteini hefur hér fasta búsetu þarf hann að skipta yfir í íslenskt ökuskrteini og standast í þeim tilgangi bóklegt og verklegt próf, sbr. 31. gr. reglugerðarinnar. Að því er snýr að íslenskum ökuskrteinishöfum sem ætla að nýta það í Bretlandi mun sú notkun fara eftir þeim reglum sem Bretar munu setja sér í kjölfar útgöngunnar. Þá mun gagnkvæm viðurkenning aukinna ökuréttinda (til aksturs í atvinnuskyni) falla niður. Íslenskir ríkisborgarar hafa hagsmuni af því að gagnkvæm viðurkenning ökuréttinda landanna tveggja sé tryggð.

Skráningarviðurkenning/skráningarskrteini ökutækja

Í kjölfar útgöngu Bretlands úr ESB munu skráningarskrteini sem fylgja ökutækjum frá Bretlandi verða meðhöndluð eins og skráningarskrteini sem fylgja bílum frá þriðju ríkjum. Af þeim sökum er nauðsynlegt þeim sem eru að flytja inn bíla frá Bretlandi að leggja fram tækniskýrslur ólíkt því sem þarf í dag. Kveðið er á um skráningarviðurkenningu og hún skilgreind í ákvæðum 03.00(1), 03.04 og 03.05 í reglugerð nr. 822/2004 um gerð og búnað ökutækja.

Gerðarviðurkenning ökutækja

Samkvæmt tilskipun 2007/46/EB sem innleidd er með reglugerð nr. 822/2004 um gerð og búnað ökutækja þá eru heildargerðarviðurkenningar veittar af viðeigandi yfirvaldi í einu af aðildarríkjum EES. Slík viðurkenning er staðfesting á því að viðkomandi gerð ökutækis uppfylli nauðsynlegar Evrópukröfur um gerð og búnað ökutækja. Útganga Breta gæti þ.a.l. haft áhrif á heildargerðarviðurkenningar vegna ökutækja sem framleidd eru í Bretlandi þar sem bresk stjórnvöld myndu að óbreyttu ekki hafa heimild til að veita slíkar viðurkenningar. Þetta kann að hafa áhrif á innflutning ökutækja, hvort heldur sem er til sölu eða vegna innflutnings til eigin nota, tímabundið eða varanlega. Hins vegar er möguleiki á grundvelli tilskipunar 2007/46/EB að fá ökutæki og búnað sem framleidd eru í þriðju ríkjum viðurkennd innan EES.

Ökuritar

Með reglugerð nr. 605/2010 um akstur- og hvíldartíma ökumanna, notkun ökurita og eftirlit er innleidd reglugerð nr. 3821/85/EBE, sbr. reglugerð nr. 1360/2002/EB. Samkvæmt 42. gr. reglugerðar nr. 605/2010 gildir ökumannskort, útgefið í öðru EES-ríki hér á landi. Samgöngustofu er heimilt að gefa út ökumannskort í stað slíks korts hafi umsækjandi fasta búsetu hér á landi. Í kjölfar útgöngu Bretlands er handhöfum ökumannskorts sem útgefið er í Bretlandi hins vegar ekki mögulegt að fá slíkt kort útgefið hér á landi og öfugt. Í slíkum tilvikum þarf handhafi breska ökumannskortsins að uppfylla þau skilyrði sem sett eru í 38. gr. reglugerðar nr. 605/2010 um fasta búsetu hér á landi, hafa gilt íslenskt ökuskírteini og réttindi sem reglugerðin tekur til.

Flutningar á vegum

Í reglugerðum 1071/2009 (EB) - 1073/2009 (EB) er að finna sameiginlegar reglur um skilyrði þess að mega starfa sem flutningsaðili á vegum innan Evrópska efnahagssvæðisins og um aðgang að mörkuðum fyrir farm- og farþegaflutninga á vegum milli landa. Þær gerðir sem snúa að flutningum milli landa hafa takmörkuð áhrif hér á landi vegna landfræðilegrar legu Íslands. Reglugerð 1071/2009 fjallar hins vegar um skilyrði sem þarf að uppfylla til að mega starfa sem flutningsaðili á vegum. Útganga Breta úr Evrópusambandinu gæti haft áhrif á aðila sem vilja starfa sem flutningsaðilar þar í landi þar sem skilyrði til flutningsleyfis gætu orðið önnur. Eitthvað er um að erlendir aðilar aki hér á grundvelli leyfa sem útgefin eru í heimalandinu, eða stundi hér gestaflutninga á grundvelli svokallaðs bandalagsleyfis. Við þær aðstæður þar sem breskur flutningsaðili vill aka hér á grundvelli slíks leyfis, eða öfugt, þyrfti að koma á fót einhvers konar sambærilegu kerfi gagnkvæmrar viðurkenningar.

Samgöngumannvirki/Gjaldtaka/Skynvædd samgöngukerfi

Ákvæði þeirra gerða sem um ræðir undir þessum lið eru almenns eðlis. Um er að ræða ákvæði til að tryggja umferðaröryggi og umferðarflæði. Gerðirnar hafa aðallega áhrif á notendur vegamannvirkja en leggja einnig tilteknar skyldur á þá aðila sem stunda gjaldtöku af umferð. Útganga Bretlands hefur ekki sérstök áhrif hér landi eða á íslenska ríkisborgara hvað þetta varðar.

Stærð og þyngd ökutækja

Tilskipun ráðsins 96/53/EB frá 25. júlí 1996 um að ákveða leyfileg hámarksstærð vegna umferðar innan aðildarríkja og milli landa og leyfilega hámarksþyngd vegna umferðar milli landa fyrir tiltekin ökutæki sem eru í notkun í Bandalaginu er innleidd með reglugerð nr. 155/2007 um stærð og þyngd ökutækja. Tilskipunin kveður á um hámark leyfilegrar lengdar, breiddar, hæðar og þyngdar ökutækja sem notuð eru innanlands og í millilandaflutningum. Ríkjum er skylt að leyfa umferð ökutækja sem eru í samræmi við tilskipunina og óheimilt, nema innan ákveðinna marka, að leyfa ökutæki sem eru umfram skilgreind mörk. Ökutæki frá Bretlandi verða að uppfylla ákvæði gildandi reglna um stærð og þyngd ökutækja í umferð á Íslandi og nauðsynlegt að halda því til haga gagnvart breskum stjórnvöldum ef tilefni verður til. Þá getur útganga Breta haft áhrif gagnvart flutningsaðilum með starfsemi í Bretlandi, t.d. ef takmarkanir yrðu settar umfram það sem kveðið er á um í tilskipuninni.

Flutningar á sjó (V. hluti)

Regluverk siglinga heyrir að miklu leyti undir EES-samninginn. Þau svið siglinga sem falla utan gildissviðs hans taka í ríkara mæli mið af alþjóðlegum reglum á grundvelli aðildar Íslands að Alþjóða-siglingamálastofnuninni.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Helstu hagsmunir Íslands á sviði siglinga snúa að áhafnarmálum, en engin kaupskip eru skráð hér á landi. Íslenskir sjómenn geta á grundvelli tilskipunar 2008/106, sem byggist á STCW-samþykktinni, fengið útgefið alþjóðlegt skírteini sem heimilar þeim að starfa á skipum, skráðum innan EES. Við útgöngu Breta úr Evrópusambandinu féllislík sjálfkrafa viðurkenning réttinda niður nema til kæmu einhverjar þær lausnir sem fjallað er um í kaflanum um áhafnir hér á eftir.

Þá sigla skip íslenskra fyrirtækja til Bretlands, en áfangastaðir þar í landi falla undir flutningskerfi bæði Eimskipa og Samskipa. Útganga Breta úr Evrópusambandinu ætti þó ekki að hafa áhrif hvað þetta varðar, sbr. umfjöllun um hafnaríkiseftirlit hér á eftir. Einhver dæmi eru um að bresk fiskveiðiskip hafi landað á Íslandi.

Áhafnir

Engin kaupskip eru skráð hér á landi en ef svo væri gætu breskir sjómenn starfað á þeim á grundvelli tilskipunar 2008/106. Þegar Bretar ganga úr Evrópusambandinu munu þeir öðlast stöðu þriðja ríkis í skilningi tilskipunarinnar og þarf þá, til að gagnkvæm viðurkenning réttinda geti áfram átt við, framkvæmdastjórn ESB að viðurkenna þá á grundvelli framkvæmdaákvörðunar (implementing decision) sem yrði felld inn í EES-samninginn. Ef Bretar hljóta ekki viðurkenningu framkvæmdastjórnarinnar eru þeir eftir sem áður aðilar að STCW-samþykktinni. Við slíkar aðstæður þyrfti að tryggja gagnkvæma viðurkenningu réttinda með tvíhliða samkomulagi við Breta. Ólíklegt verður þó að teljast að Bretar yrðu ekki viðurkenndir.

Hafnarríkiseftirlit

Íslenskar útgerðir hafa viðkomu á Bretlandi. Sem dæmi sigla Eimskip og Samskip til Grimsby. Tilskipun 2009/16/EB gildir um hafnarríkiseftirlit. Sú tilskipun byggist á Parísarsamkomulagi um hafnarríkiseftirlit sem Ísland og Bretar eru aðilar að. Brotthvarf Breta úr ESB ætti því ekki að hafa áhrif á hafnarríkiseftirlit gagnvart skipum íslenskra fyrirtækja.

Almennt flug (VI. hluti)

Loffterðir heyra að mestu leyti undir EES-samninginn. Þau atriði á sviði loftferða sem falla utan gildissviðs samningsins eru samningar um loftferðaréttindi við þriðju ríki en Ísland á þó aðild að samningi ESB og Bandaríkjana og unnið er að aðild að fleiri samningum.

Á grundvelli meginmáls EES-samningsins og þeirra gerða sem teknar hafa verið upp í XIII. viðauka er lagður grunnur að flugsamgöngum milli Íslands og Bretlands (reglugerð (EB) nr. 1008/2008) auk þess sem samræmdar reglur gilda um útgáfu og viðurkenningu skírteina og vottorða (reglugerð (EB) nr. 216/2008). Jafnframt gilda samræmdar lágmarkskröfur varðandi flugvernd og sk. „one stop shop“ fyrirkomulag á því sviði (reglugerð (EB) nr. 300/2008).

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Á sviði flugmála hefur aðild Bretlands að EES-samningnum mikla þýðingu. Í dag fljúga þrjú íslenskir flugrekendur í reglubundnu áætlunarflugi til og frá Bretlandi. Auk þess fljúga þrjú breskir flugrekendur og einn írskur milli Íslands og Bretlands. Áætlunarferðir til Bretlands eru nálægt 20 brottförum á dag. Erlendir ferðamenn frá Bretlandi voru 316 þúsund árið 2016 og kemur stór hluti þeirra hingað yfir vetrartímann. Nær öll flugfrakt frá Íslandi til Bretlands fer með skipulögðu áætlunarflugi.

Breski markaðurinn er því gríðarlega mikilvægur fyrir Ísland, bæði er varðar flugrekstur og ferðaþjónustu. Þá hefur staða Bretlands á EES-svæðinu og samræmt regluverk mikið að segja til að tryggja íslenskum flugrekendum sambærilega stöðu og keppinautum þeirra frá öðrum ríkjum. Til dæmis mundi samræmt regluverk um lágmarksneytendavernd (reglugerð (EB) nr. 261/2004) flugfarþega ekki lengur gilda um starfsemi breskra flugrekenda nema þegar flug hefst á Íslandi. Þetta kann að skekkja samkeppnisstöðu íslenskra flugrekenda. Þó ber að hafa í huga að íslenskir flugrekendur eru í dag í þeirri stöðu gagnvart flugrekendum frá ríkjum utan EES, s.s. frá Bandaríkjunum og Kanada.

Heimildir til flugrekstrar

Flugréttindi Íslands á grundvelli loftferðasamnings Íslands og Stóra-Bretlands fela í sér heimild íslenskra flugrekenda til reglubundins áætlunarflugs til Glasgow og London. Engar takmarkanir eru á flugrekendum frá Bretlandi. Í dag fljúga íslenskir flugrekendur m.a. til Aberdeen, Belfast, Birmingham, Bristol, Edinborgar og Manchester auk Glasgow og London. Ljóst er að tryggja þarf áfram heimildir til flugrekstrar eftir útgöngu, hvort sem það verður gert með fríverslunarsamningi eða loftferðasamningi.

Gagnkvæm viðurkenning skírteina og vottorða

Íslenskir aðilar hafa útgefin skírteini frá breskum stjórnvöldum sem njóta gagnkvæmrar viðurkenningar í dag. Óljóst er hver staða slíkra skírteina verður eftir útgöngu. Semji Bretland við Flugöryggisstofnun Evrópu um að verða áfram aðildarríki mun útganga Breta hafa takmörkuð áhrif á mál er varða skírteini. Haldi Bretar hins vegar ekki áfram samstarfi innan stofnunarinnar má búast við að útganga Breta úr Evrópusambandinu hafi talsverð áhrif á útgáfu allra skírteina og leyfa sem breska flugmálastjórnin gefur út auk þess sem breskir skírteinishafar munu þá missa gagnkvæma viðurkenningu á sínum réttindum innan Evrópu.

Flugleiðsaga

Gildandi reglur á sviði flugleiðsögu í Bretlandi og á Íslandi byggjast að mestu leyti á gerðum sem teknar hafa verið upp í EES-samninginn, þ.á.m. reglum um sameiginlega evrópska loftrýmið (SES), og á viðaukum við Chicago-samninginn. Hvort Bretland beiti áfram viðkomandi gerðum eftir útgöngu kann því að hafa áhrif á veitingu flugleiðsögupjónustu á íslenska flugumferðarsvæðinu enda liggur það að flugumsjónarsvæði Bretlands.

Flugvernd

Á grundvelli reglugerðar 300/2008 eru EES-ríkin í dag öll hluti af svokölluðu „one-stop security“ þar sem samræmdar flugverndarráðstafanir eru framkvæmdar í öllum ríkjunum. Telja verður líklegt að Bretar sækji um að fá gagnkvæma viðurkenningu á flugverndarráðstöfunum á milli Bretlands og Evrópusambandsins en sambandið hefur nú þegar góða mynd af flugverndarráðstöfunum á Bretlandi. Tryggja þarf með sambærilegum hætti gagnkvæma viðurkenningu á flugverndarráðstöfunum á milli Bretlands og Íslands.

15. SAMKEPPNI

Efni og meginreglur

Afleidda löggjöf á sviði samkeppnisréttar má finna í bókun 21 um framkvæmd samkeppnisreglna sem gilda um fyrirtæki og XIV. viðauka um samkeppni. Er reglunum að meginstefnu skipt í nokkra hluta: reglur er varða samruna (samfylkingar), hópundanþágur og annað.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Samstarf Íslands og Bretlands á sviði samkeppnismála byggist fyrst og fremst á upplýsingaskiptum og aðstoð/samstarfi við rekstur mála. Hið lagalega umhverfi sem EES samningurinn kveður á um einfaldar slíkt samstarf og skapar vettvang fyrir það. Ljóst er að ef Bretland gengur úr Evrópusambandinu kann það hafa áhrif á þetta samstarf. Hins vegar er með öllu óljóst á þessu stigi hvort aðrir samningar um samstarf, m.a. í samkeppnismálum, verða gerðir og þá hvaða vettvangur væri heppilegastur í því samhengi. Aftur á móti má telja að útganga Bretlands geti haft áhrif á samstarf og upplýsingaskipti hvað varðar samrunamál, hópundanþágur og almennan málarekstur samkeppnisyfirvalda. Samstarf samkeppniseftirlitsstofnana er oft óformlegt, en þó eru dæmi um að reynt hefur á formlegt samstarf milli eftirlitsstofnana og þá um leið lagalega umgjörð þess.

Núverandi samstarf Íslands og Bretlands fer fram bæði í gegnum EES-samninginn og á öðrum grundvelli. Á grundvelli EES-samningsins má helst nefna fundi í ráðgjafarnefndum ESB um samkeppnismál og samruna sem haldnir eru á vegum framkvæmdastjórnar ESB (EU Competition Advisory Committee og EU Mergers Advisory Committee) en Samkeppniseftirlitið hefur áheyrnarfulltrúa á þessum vettvangi. Auk þess tekur Samkeppniseftirlitið þátt í samstarfi á vegum European Competition Network (ECN) en í því felst samstarf samkeppnisyfirvalda aðildarríkja ESB, EFTA, ESA og framkvæmdastjórnar ESB. Á vettvangi ECN hafa verið settir á laggirnar allmargir vinnuhópar sem fjalla um einstök svið samkeppnismála og þar hefur skapast vettvangur til samstarfs um einstök mál og álitæfni hverju sinni.

Að auki má nefna óformlegt samstarf á vettvangi European Competition Authorities (ECA) en þar er

m.a. farið yfir framkvæmd samkeppnisreglna og stefnumótun, og vinnuhópar stofnaðir utan um ýmsa markaði eða álitæfni.

Þátttaka Samkeppniseftirlitsins í alþjóðlegu samstarfi er að meginstefnu tvíþætt og fer fram á vegum ICN (International Competition Network) og OECD (Efnahags- og framfarastofnun Evrópu). Útganga Bretlands mun að öllum líkindum ekki hafa áhrif á samstarf á þessum vettvangi, enda er það af öðrum toga en ofangreint samstarf.

Mikilvægt er að tryggja að vettvangur verði fyrir áframhaldandi samstarf á sviði samkeppnismála milli Íslands og Bretlands.

16. RÍKISAÐSTOÐ

Ákvæði 61. - 64. gr. EES-samningsins og XV. viðauka við samninginn mæla fyrir um takmarkanir við veitingu ríkisaðstoðar. Í þessum reglum felst að EES-ríkjunum er almennt óheimilt að ívilna tilteknum hópi fyrirtækja eða tilteknum atvinnugreinum umfram aðrar, þannig að áhrif geti haft á viðskipta milli EES-landa, og raska þannig forsendum fyrir virkri samkeppni á innri markaðnum. Eftirlitsstofnun EFTA hefur eftirlit með því að EFTA-ríkin innan EES virði reglur EES-samningsins um ríkisaðstoð en framkvæmdastjórn ESB fer með sambærilegt hlutverk gagnvart aðildarríkjum ESB.

Stjórnvöldum í hverju EES-ríki ber að taka afstöðu til þess hvort ráðstöfun sem fyrirhuguð er kunnri að fela í sér ríkisaðstoð og hvort hún sé háð tilkynningarskyldu til ESA eða hvort um sé að ræða ríkisaðstoð sem er undanþegin tilkynningarskyldu. Tiltæknir flokkar og tegundir af ríkisaðstoð teljast samrýmanleg framkvæmd EES-samningsins og má þar nefna byggðaaðstoð, aðstoð til að styðja við rannsóknir og þróun og aðstoð vegna umhverfisverndar. Þá hafa gerðir sem innleiddar hafa verið að geyma ákvæði um gagnsæi í ríkisaðstoðarmálum til þess m.a. að auka aðhald með stuðningi opinberra aðila til fyrirtækja. Vanhöld á því að framfylgja aðstoðarreglunum geta leitt til þess að viðkomandi fyrirtækjum verði gert að endurgreiða ósamrýmanlega ríkisaðstoð með vöxtum til þess sem aðstoðina veitti.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Megintilgangur reglna EES-samnings um ríkisaðstoð er að jafna samkeppnisskilyrði fyrirtækja innan EES og koma þannig í veg fyrir að stuðningur opinberra aðila við fyrirtæki á samkeppnismarkaði leiði til óæskilegrar röskunar samkeppni á sameiginlega markaðinum. Við útgöngu Bretlands úr EES yrðu bresk stjórnvöld ekki undirorpin þessu aðhaldi að sama marki en ekki er þó tilefni til að álykta að slíkt hefði bein áhrif á viðskipti Íslands og Bretland. Áfram myndu gilda innlendar samkeppnisreglur sem að einhverju marki koma í veg fyrir óæskileg inngríp í samkeppnisumhverfi fyrirtækja.

Þá yrði Bretland eftir sem áður bundin af ákvæðum samnings Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um styrki og jöfnunaraðgerðir frá 1994 en samkvæmt þeim samningi geta ríki gripið til aðgerða gegn ríkisstyrkjum annars ríkis sem hefur skaðleg áhrif á hagsmuni þess. Jafnframt er ekki óþekkt að innlendir eftirlitsaðilar með samkeppni hafi með sér samstarf þegar um er að ræða brot sem ná yfir landamæri. Dæmi þar er þó ekki um að ræða almennt bann við beinum og óbeinum ívilnunum (ríkisaðstoð) heldur eru reglurnar takmarkaðar við beinan fjárstuðning (ríkisstyrki) frá ríkjunum. Helstu ókostir við þann samning samantekið við ríkisaðstoðarreglur EES eru sem hér segir:

- Hann tekur eingöngu til vöruviðskipta, ekki til þjónustu.

- Ekki er um fyrirfram eftirlit (ex ante) að ræða.

- Hann tekur ekki til ráðstafana sem eru um garð gengnar heldur einungis þess sem ríkið gerir til framtíðar og þannig er ekki unnt að ákvarða endurheimtur greiddra ríkisstyrkja.

- Kerfi sem ætlað er að ná utan um tilkynningar um ríkisaðstoð er ekki talið skilvirkt.

- Erfitt getur verið að sýna fram á að takmarkanir eigi við þar sem sýna þarf fram á að ráðstafanir hafi í reynd neikvæð áhrif á hagsmuni annars ríkis (ekki bara hugsanleg áhrif á yfirstandandi eða möguleg viðskipti líkt og innan EES).

- Takmarkanir eru bundnar við annars vegar stuðning til að nota innlendar vörur fram yfir erlendar og hins vegar stuðning til þess að bæta árangur fyrirtækja.

Í ljósi framangreindra takmarkana á WTO reglunum mætti semja við bresk stjórnvöld um aukið gagnsæi (eðli, fjárhæðir og móttakendur aðstoðar), samráð (samskipti og skoðanaskipti um neikvæð áhrif tiltekinnna ívilnana) og sameiginlegar reglur (t.a.m. um tiltekna tegundir ríkisábyrgða og um aðstoð til fyrirtækja í rekstrarerfiðleikum) er varða ríkisaðstoð, jafnframt því að útvíkka mætti gildissvið reglnanna til þjónustustarfsemi.

Í tilviki bæði WTO reglna og ákvæða í flestum fríverslunarsamningnum er þröskuldurinn fyrir inngríp mjög hár í samanburði við reglur EES um ríkisaðstoð enda er bæði sönnunarstaðan erfið og auk þess hætta á mótvægisráðstöfunum ríkis gagnvart fyrirtæki eða öðru ríki ef gripið er til aðgerða samkvæmt samningunum.

17. INNKAUP

Reglur EES-samningsins um opinber innkaup eru að finna í XVI. viðauka við EES-samninginn. Með þessum ákvæðum er komið er á fót sameiginlegum markaði um opinber innkaup á Evrópska efnahagssvæðinu. Í þeim felst að opinberir aðilar beri að fylgja ákveðnu verklagi við innkaup sem eru yfir þeim viðmiðunarfrjárhæðum sem skilgreindar eru í reglunum og eiga öll fyrirtæki á Evrópska efnahagssvæðinu að njóta sama aðgangs að innkaupum opinberra aðila í EES-ríkjunum.

Meginmarkmið reglna um opinber innkaup er að tryggja jafnræði bjóðenda á EES-svæðinu, stuðla að hagkvæmni í opinberum rekstri með virkri samkeppni og efla nýsköpun og þróun við innkaup hins opinbera á vörum, verkum og þjónustu. Með Evrópureglum um opinber innkaup er mælt fyrir lágmarks regluverki sem gildir um innkaup opinberra aðila á vörum, þjónustu og verkum. Regluverkið er þar af leiðandi að verulegu leyti samræmt fyrir allt EES svæðið sem stuðlar að auknu hagræði fyrir bjóðendur þvert á landamæri. Með regluverkinu er m.a. kveðið á skyldu til að auglýsa innkaup yfir tilteknum viðmiðunarmörkum á öllu efnahagssvæðinu, banni við tæknilegum kröfum sem mismunuðu bjóðendum í öðrum ríkjum og skyldu til reisa val á þátttakendum í opinberum innkaupum og val á tilboði á hlutlægum sjónarmiðum. Evrópureglurnar hafa jafnframt stuðlað að framþróun á sviði opinberra innkaupa þar sem auknar kröfur hafa verið um innkaup fari fram með rafrænum aðferðum. Þá hefur einnig verið lögð áhersla á að draga úr skrifinnsku ásamt því að auka aðgengi minni og meðalstóra fyrirtækja að opinberum samningum en flest íslensk fyrirtæki falla undir þann flokk.

Ábrif úrsagnar Bretlands úr EES

Bretar hafa gengist undir samning Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um opinber innkaup (Government Procurement Agreement; GPA-samninginn) sem eitt af Evrópusambandsríkjunum og hefur því ekki sjálfstæða aðild að samningnum. Gangi Bretland úr Evrópusambandinu þarf ríkið að gangast undir GPA samninginn til þess að hann nái til opinberra innkaupa í Bretlandi. Fastlega er búist við því að svo verði. Munu ákvæði þess samnings því gilda um aðgang íslenskra og breskra fyrirtækja að opinberum innkaupum í hvoru ríkinu fyrir sig.

Efnislega eru meginreglur GPA sambærilegar við reglur EES um opinber innkaup þótt þær síðarnefndu séu ítarlegri á sumum sviðum. Ákvæði um markaðsaðgang eru mun takmarkaðri undir GPA samningnum miðað við EES samningsins. Í því felst að færri tegundir innkaupa eru útboðsskyldar skv. GPA samningnum en EES-samningnum. Í kjölfar útgöngu yrðu Bretland og Ísland eftir sem áður að tryggja að fyrirtæki frá öðrum GPA ríkjum fái ekki lakari meðferð en innlend fyrirtæki þegar kemur að opinberum innkaupum á þeim sviðum sem GPA tekur til. Meginreglurnar um gagnsætt og hlutlaust valferli yrðu enn til staðar en minni formkröfur gerðar samkvæmt GPA samningnum.

18. HUGVERKARÉTTINDI

Í XVII. viðauka og bókun 28 við EES-samninginn er fjallað um hugverkaréttindi. Annars vegar er um að ræða hugverkaréttindi á sviði iðnaðar, sem eru skráð réttindi, s.s. einkaleyfi, vörumerki, hönnun, afurðarheiti og réttindi þeim tengd, þ.e. viðbótarvottorð fyrir lyf og plöntuvarnarefni. Hins vegar er um að ræða óskráð réttindi, þ.e. höfundarétt og svæðislýsingar smárása í hálfleiðurum. Þá munu viðskiptaleyndarmál heyra undir viðaukann innan skamms.

Einkaleyfi, vörumerki og hönnunarvernd

Markmið EES-samningsins er að stuðla að frjálsu flæði viðskipta á innri markaðnum. Hugverkaréttindi, ekki síst ef þau eru skráð, eru í eðli sínu tæki í viðskiptum þar sem þau auðkenna þá vöru eða þjónustu sem í boði er og/eða vernda það hugvit sem liggur að baki vöru/þjónustu, hvort sem um er að ræða uppfinningu (búnaður, afurð, aðferð eða notkun) eða hönnun. Á grundvelli framangreindra samræmingarreglna hafa íslenskir aðilar til að mynda getað fengið vörumerki eða hönnun skráða með einni umsókn sem gildir í öllum aðildarríkjum

Sambandsins, þar á meðal í Bretlandi, hjá Hugverkastofu Evrópusambandsins, EUIPO. Slíkt kerfi er ekki til enn vegna einkaleyfa, sjá nánar umfjöllun hér að aftan.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Með útgöngu Bretlands er ljóst að íslenskir aðilar verða að velja aðrar leiðir þegar vernda skal hugverkaréttindi í Bretlandi, einkum hvað varðar vörumerki og hönnun hjá EUIPO. Aðrir samningar munu halda þeim leiðum áfram opnum, sbr. umfjöllun hér á eftir. Fjöldi íslenskra einstaklinga og fyrirtækja eiga hins vegar nú þegar skráð réttindi eða umsóknir í vinnslu varðandi vörumerki og hönnun hjá EUIPO. Ákvörðun um hvernig farið verður með þau réttindi hefur ekki verið tekin enn og því er ekki ljóst hvernig það mun verða útfært. Afar mikilvægt er því að huga að því að áframhaldandi réttarvernd verði tryggð með einhverjum hætti.

Varðandi viðbótarvottorð fyrir lyf stafar gildandi regluverk aðeins frá Evrópusambandinu, sbr. reglugerð EB nr. 1768/92, bráðum reglugerð EB nr. 469/2009, og 36. gr. reglugerðar nr. 1901/2006. Óljóst verður því um veitingu viðbótarvottorða, bæði til íslenskra aðila í Bretlandi og til Breta hér á landi eftir útgöngu, en hvað ríki utan ESB varðar hefur gagnkvæm réttarvernd varðandi viðbótarvottorð verið tryggð, t.d. við gerð fríverslunarsamninga Íslands eða EFTA við hin ýmsu ríki. Mikilvægt er að sambærileg réttarvernd varðandi viðbótarvottorð sem er fyrir hendi verði áfram tryggð.

Aðrir gildandi samningar

Bretland er með sama hætti og Ísland aðili að helstu alþjóðasamningum á sviði hugverkaréttar sem Alþjóðahugverkastofnunin (WIPO) heldur utan um, þ.á m. Parísarsáttmála um vernd eignaréttinda á sviði iðnaðar. Þá er Bretland einnig aðili að Alþjóðaviðskiptastofnuninni (WTO) og viðauka samningsins um WTO um hugverkaréttindi (TRIPS), einnig samstarfssáttmálanum um einkaleyfi (European Patent Convention - EPC). Útganga Breta úr ESB mun sem slík ekki hafa áhrif á þá aðild.

Einkaleyfi:

Á grundvelli samstarfssáttmálans um einkaleyfi (e. Patent Cooperation Treaty - PCT) eiga íslenskir aðilar kost á því að sækja um einkaleyfi í aðildarríkjum sáttmálans, þ.á m. í Bretlandi, með einni umsókn. Slík umsókn er ýmist byggð á forgangsrétti frá íslenskri umsókn eða lögð inn beint í PCT-ferlið. Ferlið er ein-

göngu umsóknar- og rannsóknarferli en í kjölfar þess er hægt að sækja um í Bretlandi sérstaklega.

Bretland er sem fyrr segir aðili að EPC og hefur verið frá árinu 1977. Ísland gerðist aðili árið 2004. EPC er samstarf 38 Evrópuríkja um veitingu einkaleyfa. Málsmeðferð er hjá EPO (European Patent Office) sem veitir eitt einkaleyfi sem tekur til allra aðildarríkja en til þess að það öðlist gildi þarf að staðfesta gildi þess í hverju ríki. Útganga Breta mun ekki hafa áhrif á það ferli sem fyrir hendi er í dag við veitingu einkaleyfa en eins og fjallað er um hér á eftir geta áhrifin orðið töluverð á frekara samstarf um veitingu evrópskra einkaleyfa sem áætlað er að taki gildi á næstu mánuðum.

Þessar leiðir munu því áfram tryggja gagnkvæma réttarvernd milli ríkjanna og auðvelda umsækjendum aðgengi á breskan markað. Auk þessara kerfa eiga umsækjendur þess kost á grundvelli Parísarsáttmálans að sækja um beint til Bresku hugverkastofunarinnar - UKIPO.

Vörumerki

Á grundvelli Madridar-bókunarinnar um alþjóðlega skráningu merkja geta íslenskir aðilar valið Bretland í alþjóðlegri umsókn um skráningu vörumerkis. Madridar-bókunin auðveldar, eins og PCT-kerfið fyrir einkaleyfin, umsóknarferli umsækjenda og mun útganga Breta sem slík ekki breyta því. Sem fyrr segir fellur þó brott sú leið að skrá vörumerki með einni skráningu innan Sambandsins og er ferli í alþjóðlega kerfinu eða innlögn umsóknar beint til breskra skráningaryfirvalda talin hlutfallslega dýrari en umsókn fyrir Evrópusambandið í heild.

Hönnun

Á grundvelli Genfar-sáttmála Haag-samningsins um alþjóðlega skráningu hönnunar geta Íslendingar valið Bretland í alþjóðlegri umsókn um skráningu hönnunar. Kerfið auðveldar umsóknarferli umsækjenda með sama hætti og þau sem eru talin upp að framan og fellir útganga Breta sem slík ekki brott þann möguleika. Hið sama á hins vegar ekki við um vörumerki, landsbundin leið eða alþjóðleg er talin hlutfallslega dýrari kostur en ein umsókn fyrir Evrópusambandið í heild sinni.

Viðskiptaleyndarmál

Vernd viðskiptaleyndarmála er aðeins tryggð að takmörkuðu leyti á alþjóðavísu en aðilum að Parísarsáttmála um vernd eignarréttinda á sviði iðnaðar ber að gæta þess, sbr. 10. gr. sáttmálans, að hafa til staðar reglur til varnar óréttmætum viðskiptaháttum. Ný tilskipun ESB nr. 2016/943 mun tryggja þessa hagsmuni frekar innan Sambandsins og á EES-svæðinu en sem fyrr segir er nauðsynlegt að gæta að því með hvaða hætti tryggja má hagsmuni fyrirtækja, bæði hér á landi og í Bretlandi að þessu leyti.

Annað

Síðastliðin ár hefur markvisst verið stefnt að því að koma á veitingu samræmnds einkaleyfis sem skuli gilda í ríkjum ESB (Unitary Patent) og sameiginlegum einkaleyfadómstól (Unified Patent Court - UPC) sem lögsögu hafi í málum vegna evrópskra einkaleyfa. Að samkomulagi um það ferli sem lýtur að veitingu slíkra einkaleyfa standa ríki ESB, fyrir utan Ítalíu og Spán en að samkomulagi um sameiginlegan einkaleyfadómstól standa ríki ESB fyrir utan Pólland og Spán.

Ferli við veitingu einkaleyfa hjá EPO verður með sama hætti og verið hefur nema að því leyti að hægt verður, þegar að veitingu kemur, að óska eftir því að samræmt einkaleyfi verði veitt sem gildi í þeim ríkjum sem aðild eiga að samkomulaginu. Staðfesting í öðrum ríkjum sem ekki eiga aðild að samkomulaginu, þ.á m. á Íslandi verður með óbreyttu sniði, en þau ríki munu jafnframt hafa aðgang að þessum sérhæfða dómstól.

Forsenda þess að kerfið verði virkt og dómstóllinn taki til starfa er sú að 13 ríki, þar á meðal Frakkland, Þýskaland og Bretland, fullgildi samning um stofnun dómstólsins. Tólf ríki hafa nú þegar fullgilt samninginn, þar á meðal Frakkland og þá er Þýskaland vel á veg komið með fullgildingu. Bretar hafa gefið út þá yfirlýsingu að þeir muni fullgilda samninginn þrátt fyrir útgöngu úr ESB, en enn er þó ekki komið í ljós hvort af því verður. Fullgildi Bretar ekki samninginn er enn fremur óljóst hvaða áhrif það mun hafa. Hjá EPO starfar sérstök nefnd í tengslum við innleiðingu þessa nýja ferlis. Einkaleyfastofan er með áheyrn í nefndinni.

Ísland er ekki aðili að þessu samkomulagi en íslenskir aðilar sem sækja um EP-einkaleyfi hjá EPO geta átt þess kost að sækja um svæðisbundið einkaleyfi eins og aðrir umsækjendur og í framtíðinni reka mál fyrir sérhæfðum einkaleyfadómstól með einfaldari og ódýrari hætti en áður. Málarekstur vegna einkaleyfa innan Evrópu í dag er kostnaðarsamur þar sem reka þarf mál í hverju landi fyrir sig. Mikilvægt er því að fylgjast náið með framvindu mála þó enn sé of snemmt að áætla eiginleg áhrif.

Höfundaréttur

Samkvæmt reglum EES-samningsins um höfundarétt skulu verk íslenskra höfunda njóta höfundaréttar í 70 ár eftir andlátsár höfundar. Þá njóta hljóðritanir listflutnings íslenskra rétthafa einnig 70 verndartíma. Í þessum efnum gengur EES-samningurinn lengra en alþjóðlegir samningar á sviði höfundaréttar, þ.m.t. Bernarsáttmálinn frá 9. september 1886 til verndar bókmenntum og listaverkum, Rómarsáttmálinn um vernd listflytjenda, framleiðenda hljóðrita og útvarpsstofnana frá 26. október 1961, sem tók gildi 15. júní 1994, og TRIPS-samningurinn um viðskiptalega þætti hugverkaréttinda, sem er einn af viðauka-samningum við GATT-samningana frá 1994 um stofnun Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar. Almennt gera framangreindir samningar ráð fyrir að höfundaréttur njóti aðeins verndar í 50 ár eftir andlátsár höfundar.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Úrsögn Bretlands úr Evrópska efnahagssvæðinu hefði þá afleiðingu að ákvæði um vernd íslenskra höfunda og rétthafa væru ekki byggð á ákvæðum EES-samningsins. Ef ekki yrði samið um aðra lausn myndu því alþjóðlegir samningar um höfundarétt gilda en það gæti haft þær afleiðingar að verndartími sem verk íslenskra höfunda og hljóðritanir íslenskra rétthafa njóta í Bretlandi styttest úr 70 árum í 50 eftir andlátsár höfundar.

19. ÖRYGGI OG HOLLUSTUHÆTTIR Á VINNUSTÖÐUM, VINNURÉTTUR OG JAFNRÉTTI KYNJANNA

Löggjöf ESB um öryggi og hollustuhætti á vinnustöðum, vinnurétt og jafnrétti kynjanna heyrir undir EES-samninginn og er reglur samningsins um þetta efni að finna í XVIII. viðauka hans. Um er að ræða ákveðnar lágmarkskröfur á þessum sviðum sem öllum ríkjum innan EES ber að uppfylla. Þetta felur í sér að innleidd löggjöf í aðildarríkjunum getur oft og tíðum verið ólík þótt sömu meginreglur EES-réttar á þessu tiltekna sviði séu til grundvallar. Atvinnurekendur sem eru með starfsfólk í vinnu hér á landi, hvort heldur innlenda eða erlenda, bera ábyrgð á að tryggja öruggar og heilsusamlegar vinnuaðstæður samkvæmt rammatilskipun ESB og sértilskipana á grundvelli hennar. Reglur Evrópusambandsins á sviði vinnumála varða t.d. hámarksvinnutíma og skyldu vinnuveitanda til að skýra launþegum frá samningsskilmálum og/eða ráðningarfyrirkomulagi. EES-samningurinn kveður einnig á um að tryggja skuli og viðhalda þeirri meginreglu að karlar og konur hljóti jöfn laun fyrir jafna vinnu en jafnréttistilskipanir Evrópusambandsins eru meðal þeirra tilskipana sem teknar hafa verið upp í EES-samninginn og innleiddar í íslenskan rétt.

Ábrif úrsagnar Bretlands úr EES

Allar þær tilskipanir sem innleiddar hafa verið hér á landi og varða öryggi og hollustuhætti á vinnustöðum, vinnurétt og jafnrétti kynjanna eru svæðisbundnar í eðli sínu og hafa ekki bein áhrif á samskipti ríkja. Þó má geta þess að við útgöngu úr ESB verða Bretar ekki lengur bundnir af því að setja lög á þessum sviðum sem uppfylla lágmarkskröfur ESB.

20. NEYTENDAVERND

Efni og meginreglur

Öflug neytendavernd er einn af hornsteinum að sameiginlegum innri markaði fyrir vörur og þjónustu. Frjálst flæði vöru og þjónustuviðskipta fyrir fyrirtæki og neytendur byggist á því að reglur og kröfur sem gerðar eru varðandi líf, heilsu og almenna vernd neytenda í viðskiptum eru samræmdar til að tryggja að neytendur geti treyst því að þeir njóti sömu lagalegu réttinda í viðskiptum yfir landamæri EES-ríkja eins og þeir njóta samkvæmt reglum sem gilda í þeirra heimaríki. Þetta eflir samkeppni milli ríkja á innri markaðnum, stuðlar að meiri fjölbreytni í vörum og þjónustu en með aukinni netsölu fer vaxandi að neytendur kaupi vörur beint frá öðrum EES-ríkjum. Reglur á sviði neytendaverndar eru því grundvöllur þess að neytendur treysti á að þeir njóti verndar í viðskiptum yfir landamæri en þær tryggja um leið að neytendur hér á landi njóta sömu lagaverndar í viðskiptum og neytendur í öðrum EES-ríkjum.

Ábrif úrsagnar Bretlands úr EES

Útganga Bretlands úr Evrópusambandinu mun þýða að ákvæði EES-samningsins um neytendavernd munu ekki gilda gagnvart viðskiptum við Bretland og neytendavernd fara eftir þarlandum reglum. Ísland og íslenskir neytendur hafa átt og eiga í miklum viðskiptum við Bretland, í netverslun, ferðalögum og með vörur. Því hefur Íslands mikilla hagsmuna að gæta varðandi það að tryggja að íslenskir neytendur njóti sambærilegrar verndar í viðskiptum við breska aðila og þeir njóta í viðskiptum við aðra aðila á Evrópska efnahagssvæðinu.

21. UMHVERFISMÁL

Umhverfisstefna ESB miðar að því að stuðla að sjálfbærri þróun og að vernda umhverfið í þágu núlifandi og komandi kynslóða. Löggjöf Evrópusambandsins á sviði umhverfismála er umfangsmikil og nær einkum til mengunarvarna, svo sem loftgæða, verndar gegn hávaða, vatnsverndar og vatnsstjórnunar, meðhöndlunar úrgangs, eftirlits með mengandi starfsemi, vernd vistgerða og villtrar flóru og fánu, verndar skóga, skógræktar og loftslagsmála. Segja má að regluverk Evrópusambandsins á sviði umhverfismála sé að mestu leyti innleitt hér á landi ef frá er talin náttúruvernd sem stendur alveg utan EES-samningsins.

Umhverfislöggjöf hér á landi hefur að stórum hluta þróast í samræmi við umhverfislöggjöf ESB eða á þeim sviðum löggjafar ESB sem heyrir undir EES-samninginn. Aðild Íslands að EES-samningnum hefur án efa styrkt mjög umhverfisvernd hér á landi.

Baráttan við loftslagsbreytingar af mannavöldum er það viðfangsefni sem nú ber hæst. Evrópusambandið hefur sett löggjöf í því skyni að draga úr losun gróðurhúsalofttegunda og má þar m.a. nefna regluverk ESB um viðskiptakerfi með loftslagsheimildir sem hefur verið innleitt hér á landi með EES-samningnum. Ísland, Noregur og ESB hafa gert samkomulag um að í sameiningu muni ríkin uppfylla skuldbindingar vegna Parísarsamkomulagsins, árin 2020 - 2030.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Almennt má segja að áhrif úrsagnar Bretlands úr ESB séu óveruleg á sviði umhverfismála. Það helgast fyrst og fremst af því að megingiltangur með löggjöf á sviði umhverfismála er að stuðla að sjálfbærri þróun og vernd umhverfis og hefur löggjöfin einkum áhrif innan hvers EES-ríkis. Þannig er löggjöf um loftgæði ætlað að tryggja ákveðin lágmarks loftgæði á Íslandi og mun úrsögn Bretlands ekki hafa áhrif hér á landi hvað það varðar.

Það eru einkum á þremur sviðum sem nokkur áhrif kunna að verða af úrsögn Bretlands úr EES. Líkt og kemur fram í umfjöllun um II. viðauka hér að framan hefur úrsögn Bretlands það í för með sér að Bretland mun verða skilgreint sem „þriðja ríki“ sem þýðir að aðrar reglur gilda um Bretland en önnur aðildarríki EES-svæðisins. Á sviði úrgangsmála gilda ólíkar reglur um flutning úrgangs á milli landa eftir því hvort um er að ræða EES-ríki eða þriðja ríki. Að því marki sem úrgangur er fluttur á milli Íslands og Bretlands hefur þessi breyting þó nokkur áhrif, þar sem reglur um flutning úrgangs á milli EES-ríkja eru almennt sveigjanlegri en reglur um flutning úrgangs milli EES-ríkis og þriðja ríkis. Þá kann úrsögn Bretlands hafa áhrif á viðskiptakerfi með losunarheimildir gróðurhúsalofttegunda. Ef Bretland hættir þátttöku í kerfinu mun umfang kerfisins minnka sem nemur hlutdeild Bretlands, sem m.a. leiðir til þess að færri heimildir verða á markaði í kerfinu. Enn fremur kann úrsögn Bretlands úr EES að hafa áhrif á mat á umhverfisáhrifum framkvæmda þegar um er að ræða framkvæmdir sem hafa áhrif yfir landamæri tveggja eða fleiri EES-ríkja. Þegar um er að ræða slíkar framkvæmdir ber viðkomandi ríki, þar sem fyrirhuguð framkvæmd er staðsett, að upplýsa nálæg ríki og almenning í þeim ríkjum um framkvæmdina og möguleg áhrif af framkvæmdinni. Þegar Bretland fer úr ESB kann þessi skylda að falla niður hvað varðar framkvæmdir í Bretlandi. Þess ber þó að geta að Bretland er aðili að Espoo-samningnum en þar er að finna sambærileg ákvæði um málsmeðferð vegna framkvæmda sem hafa áhrif yfir landamæri. Það er því ekki víst að úrsögn Bretland úr ESB hafi áhrif á þetta atriði.

22. HAGSKÝRSLUGERÐ

Staða hagskýrslugerðar á Íslandi og þátttaka í evrópska tölfræðisamstarfinu í samræmi við EES-samninginn verður óbreytt. Engar breytingar verða á framkvæmd XXI. viðauka samningsins aðrar en þær að breyting verður á þeim ríkjum sem talin eru til Evrópusambandsins í skilgreiningum á hagskýrslusvæðum. Ísland tekur einnig þátt í ýmsu öðru alþjóðlegu samstarfi, svo sem á vegum OECD-ríkja og Sameinuðu þjóðanna. Bretland mun halda áfram þátttöku í öðru alþjóðlegu samstarfi en væntanlega hætta í hagskýrslusamstarfi Evrópuríkjanna ef úrsögn kemur til framkvæmda. Gera má ráð fyrir að bresk stjórnvöld tryggi áfram samanburðarhæfar hagtolur og leggi meiri áherslu í framtíðinni á annað alþjóðlegt samstarf en evrópska hagskýrslusamstarfið, enda stendur Bretland framarlega í hagtolugerð í heiminum og hefur haft mikil áhrif á alþjóðavettvangi. Gera má ráð fyrir að samstarf Íslands við Bretland á sviði hagskýrslugerðar verði áfram gott á alþjóðavettvangi.

23. FÉLAGARÉTTUR

Reglur EES-samningsins um félagarétt er að finna í XXII. viðauka við EES-samninginn. Viðaukinn skiptist í tvo meginþætti. Annars vegar er um að ræða almennar reglur um félög af tiltekinni gerð. Hins vegar er um að ræða reglur um reikningsskil slíkra félaga og endurskoðun.

EES-samningurinn hefur að geyma ýmsar tilskipanir um reglur um félög, t.d. um skrásetningu þeirra, lágmarkshlutfé í hlutafélögum, samruna og skiptingu hlutafélaga og einkahlutafélaga eins aðila. Samningurinn hefur einnig að geyma reglugerðir um evrópsk félög, þ.e. evrópsk fjárhagsleg hagsmunafélög (sem er ein tegund sameignarfélaga), Evrópufélög (evrópsk hlutafélög), og evrópsk samvinnufélög, einnig vissar reglur um aðild starfsmanna í evrópskum félögum. Framangreindar reglur hafa verið innleiddar í íslenskan rétt.

EES-samningurinn hefur einnig að geyma reglur um reikningsskil fyrirtækja og endurskoðun. Reglur um reikningsskil fyrirtækja kveða m.a. á um samningu ársreiknings og árshlutareiknings félaga af tiltekinni gerð. Þá kveða reglurnar einnig á um beitingu alþjóðlegra reikningsskilastaðla við gerð ársreikninga og árshlutareikninga tiltekinnna félaga. Reglur um endurskoðun kveða m.a. á um réttindi og starfsemi endurskoðenda og endurskoðunarfyrirtækja og opinbert eftirlit með störfum endurskoðenda. Framangreindar reglur hafa verið innleiddar í íslenskan rétt.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Hagsmunir Íslands á þessu sviði felast einkum í því að íslenskir einstaklingar og fyrirtæki geti stofnað og starfrækt félög í Bretlandi og setið í stjórnnum félaga þar í landi. Íslensk fyrirtæki hafa einnig hagsmuni af því að breskir einstaklingar og fyrirtæki geti stofnað og starfrækt fyrirtæki á Íslandi og setið í stjórnnum félaga þar í landi.

Gerðar hafa verið breytingar á lögum um hlutafélög og lögum um einkahlutafélög og hafa skilyrði um ríkisborgarétt og búsetu stofnenda slíkra félaga verið felld niður. Undanþegnir skilyrði um ríkisborgarétt og búsetu meirihluta stjórnar hlutafélaga, einkahlutafélaga og sjálfseignastofnana sem stunda at-

vinnurekstur, og framkvæmdastjóra eru ríkisborgarar EES-ríkja og þeirra ríkja sem standa að stofnsamningi Fríverslunarsamtaka Evrópu og Færeyja.

Ráðherra málaflokksins hefur einnig gefið út auglýsingu þar sem veitt er almenn undanþága frá búsetuskilyrði stofnenda fyrir ríkisborgara OECD-ríkja sem búsettir eru í þeim ríkjum. Ráðherra getur einnig veitt undanþágu frá skilyrði um búsetu stjórnarmanna, framkvæmdastjóra og útibússtjóra hlutafélaga og einkahlutafélaga sé þess óskað og eru slíkar undanþágur almennt veittar.

Hvað starfsemi félaga varðar má nefna samruna hlutafélaga yfir landamæri en reglur um slíkan samruna er að finna í tilskipun 2005/56/EB frá 26. október 2005 um samruna hlutafélaga yfir landamæri sem innleidd hefur verið í íslenska lögjöf. En einnig má nefna reglugerð um evrópsk fjárhagsleg hagsmunafélög og evrópsk félög þar sem finna má reglur um stofnun og starfsemi slíkra félaga.

Telja verður mikilvægt að hagsmunir íslenskra einstaklinga og fyrirtækja verði tryggðir á þann hátt að fyrrgreindir aðilar geti stofnað og starfrækt fyrirtæki í Bretlandi hindrunarlaust. Þrátt fyrir að breskir einstaklingar og fyrirtæki falli undir hina almennu undanþágu frá búsetuskilyrði stjórnarmanna, framkvæmdastjóra og útibússtjóra erlendra félaga sem gildir fyrir ríkisborgara OECD-ríkja sem búsettir eru í þeim ríkjum verður að telja mikilvægt að tryggja með öðrum hætti hagsmuni Íslands af því að breskir einstaklingar og fyrirtæki geti stofnað og starfrækt fyrirtæki hér á landi hindrunarlaust.

Íslensk fyrirtæki hafa mikla hagsmuni af því að tryggt verði að reikningsskilin þeirra séu byggð á sama grunni og viðskiptalandanna þannig að ársreikningar þeirra séu sambærilegir og viðurkenndir milli landa án mikils tilkostnaðar.

24. BÓKUN 29 UM STARFSÞJÁLFUN

Í bókun 29 um starfsþjálfun er mælt fyrir um „að ákvæði samningsins um búseturétt námsmanna breyti ekki möguleikum einstakra samningsaðila, sem við lýði eru fyrir gildistöku samningsins, til dæmis varðandi innheimtu skólagjalda af erlendum námsmönnum“. Bókunin hefur í för með sér að Bretlandi, sem hafði kafið íslenska námsmenn um hærri skólagjöld en sína eigin ríkisborgara fyrir gildistöku EES-samningsins, var heimilt að halda því áfram.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Úrsögn Bretlands úr EES myndi engu breyta í þessu samhengi. Hins vegar hefur þessi heimild Bretlands til þess að krefja íslenska námsmenn um hærri skólagjöld en eigin ríkisborgara verið stöðugt umkvörtunarefni frá gildistöku EES-samningsins en sambærileg heimild er ekki fyrir hendi gagnvart ríkisborgurum aðildarríkja Evrópusambandsins. Hafa íslenskir ríkisborgarar því verið í lakari stöðu en ríkisborgarar aðildarríkja ESB hvað þetta varðar.

25. BÓKUN 31 ÞÁTTTAKA Í SAMSTARFS- ÁÆTLUNUM ESB

Bókun 31 við EES-samninginn um samvinnu á sérstökum sviðum utan marka fjórþætta frelsisins gerir Íslandi kleift að taka þátt í samstarfsáætlunum Evrópusambandsins á sviði mennta-, menningar- og vísindamála. Ísland hefur tekið þátt í samstarfsáætlunum ESB frá því árið 1995. Þátttakan hefur skilað miklu fyrir bæði einstaklinga og mennta-, menningar- og vísindakerfið í landinu. Árangur Íslands hefur verið góður og sókn í áætlunirnar mikil. Rannsóknamiðstöð Íslands (Rannís) hefur umsjón með rekstri mennta-, menningar og rannsókn- og nýsköpunaráætlanna en Evrópa unga fólksins (EUF) rekur æskulýðshluta áætlunarinnar Erasmus+.

Rannsókn- og nýsköpunaráætlun ESB, Horizon 2020, er stærst áætlana Evrópusambandsins með um 80 milljarða evra til ráðstöfunar tímabilið 2014–2020. Árangurshlutfall Íslands í áætluninni er í kringum 20% en það telst mjög gott. Vakið hefur athygli að nokkrir íslenskir vísindamenn hafa nýlega hlotið eftirsóttá öndvegissstyrki Evrópska rannsóknaráðsins. Helstu samstarfslönd Íslands á sviði vísinda- og nýsköpunarmála eru Frakkland, Þýskaland og Bretland.

Mennta- og æskulýðsáætlun ESB, Erasmus+, flaggskip Evrópusambandsins, fagnar 30 ára afmæli í ár. Ísland hefur tekið þátt í áætluninni síðan 1992. Til að byrja með náði hún aðeins til háskólastúdenta undir heitinu Erasmus en nú bjóðast jafnframt tækifæri í starfsmenntun, fullorðinsfræðslu, æskulýðsstarfi og íþróttum undir heitinu Erasmus+. Á þessu tímabili hafa um 6.600 íslenskir háskólastúdentar, 9.900 einstaklingar í æskulýðshlutanum, 2.200 nemendur í starfsmenntun, 600 sjálfbóðaliðar og 9.400 starfsmenn menntastofnana tekið þátt í áætluninni. Stór hluti áætlunarinnar styður við hreyfanleika nemenda, kennara og ungs fólks. Algengustu áfangastaðirnir í þessum verkefnum eru Danmörk, Bretland og Svíþjóð. Þá er Ísland vinsæll áfangastaður hjá Þjóðverjum, Dönnum, Frökkum og Bretum.

Menningar- og fjölmiðlaáætlun ESB, Creative Europe, er mun minni áætlun og byggist aðallega á að stuðla að verndun menningarverðmæta og dreifingu og miðlun efnis bæði innan Evrópu og utan. Auk þess að styðja við kvikmyndagerð styður áætlunin fjölbjóðleg samstarfsverkefni til að hjálpa evrópskum menningarsamtökum að vinna saman milli landa. Áætlunin styður við evrópsk tengslanet og samstarfshópa sem starfa innan skapandi greina. Nokkur samstarfsverkefni með íslenskum og breskum þátttakendum hafa hlotið styrk á síðastliðnum árum, s.s. verkefnið Follow the Vikings og Moving Classics Networks for New Music.

Áhrif úrsagnar Bretlands úr EES

Bretland er einn helsti samstarfsaðili okkar í samstarfsáætlunum ESB á sviði mennta-, menningar- og vísindamála en Bretar hafa hingað til tekið virkan þátt í samstarfsáætlunum ESB og leiða oft stærri samstarfsverkefni, sérstaklega í vísindasamstarfinu. Árið 2012 var gerð úttekt á þátttöku Íslands í 6. og 7. rannsóknaráætlun ESB. Samkvæmt tölfræðiupplýsingum í skýrslu Rannís má sjá að samstarfsaðila íslenskra þátttakenda er helst að finna í Bretlandi. Sú niðurstaða endurspeglar einnig mikla þátttökuvirkni Breta. Þá hefur Bretland jafnframt verið einn helsti samstarfsaðili allra Norðurlandþjóðanna samkvæmt skýrslu NordForsk frá 2012. Í 7. rammaáætluninni voru 163 samstarfsverkefni á sviði vísindamála við breska vísindamenn. Sama er uppi á teningnum í Horizon 2020 frá 2014-2020 en þar er Bretland í þriðja sæti yfir helstu samstarfslönd Íslands. Bretar hafa jafnframt verið virkir þátttakendur í mennta- og æskulýðsáætlunum ESB. Um 100 breskir nemendur og kennarar koma hingað til lands í gegnum Erasmus+ árlega og svipaður fjöldi fer héðan til Bretlands. Þá hefur árlega verið unnið að 10 samstarfsverkefnum á sviði menntamála með íslenskum og breskum þátttakendum. Því er umfangsmikið samstarf milli skóla og annarra stofnana í löndunum og má sem dæmi nefna að Háskóli Íslands er með 27 gilda samstarfssamninga við breska háskóla. Nokkur samstarfsverkefni með íslenskum og breskum þátttakendum hafa hlotið styrk á síðastliðnum árum frá Creative -áætluninni, þ.m.t. verkefnið Follow the Vikings og Moving Classics Networks for New Music.

Erfitt er að meta hver almenn áhrif af útgöngu Breta úr ESB yrðu á samstarfsáætlanir ESB. Bretar greiða háar fjárhæðir í áætlanirnar með hliðsjón af langtímafjárhagsramma ESB (Multiannual financial framework). Samstarfsáætlanirnar munu því hugsanlega minnka að umfangi, hætti Breta þátttöku. Slíkt gæti svo aftur haft áhrif á heildarframlög EFTA-ríkjanna innan EES til áætlanna. Óvíst er hvaða áhrif brotthvarf þeirra mun hafa á þátttöku- og árangurshlutfall hér á landi. Bretar hafa verið mikilvægir samstarfsaðilar á öllum sviðum en íslenskir þátttakendur munu væntanlega leita eftir öðrum samstarfsaðilum. Hins vegar ber að hafa í huga að Bretar munu líklega áfram geta tekið þátt í áætlunum sem þriðja ríki.

Önnur málefni sem tengjast samstarfsáætlunum óbeint, en mikilvægt er að huga að, er t.d. frjálst flæði háskóla- og vísindafólks innan evrópska rannsóknasvæðisins (European Research Area) og evrópska svæðis æðri menntunar (European Higher Education Area), reglur um frjálsa för og dvalarleyfi, persónuvernd og skólagjöld en þess má geta að nemendur sem taka þátt í menntaáætlun ESB greiða einungis skráningargjöld/skólagjöld til heimaskólans.

